

Et alternativ til representasjon

Donald Davidsons sosiale språkteori som grunnlag for arbeid med litteratur

Ingrid Myrseth Øksnes

Masteroppgave i allmenn litteraturvitenskap
Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk
Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2011

Et alternativ til representasjon –

*Donald Davidsons sosiale språkteori som
grunnlag for arbeid med litteratur*

© Ingrid Myrseth Øksnes

2011

Et alternativ til representasjon – Donald Davidsons sosiale språkteori som grunnlag for arbeid med litteratur

Ingrid Myrseth Øksnes

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Oppgaven setter seg fore å se på språk og handlingsfilosofien til Donald Davidsons som et mulig alternativ til representasjonsteoretisk språk og tekstforståelse. Den representasjonsteoretiske språkforståelsen blir i denne oppgaven ansett å være gjennomgående for det meste av samtidig litteraturteori og vitenskap. Gjennom en diskusjon rundt nøkkelbegreper i Davidsons filosofi vil jeg se på hvordan en slik filosofi kan brukes og potensielt være til nytte for arbeid med litteratur. Jeg vil bruke Herman Melvilles roman *Moby-Dick* til å illustrere poenger fra min diskusjon rundt Davidson. Davidsons alternativ til representasjonsteori er viktig fordi det kan tenkes at representasjonsteori gir et feilaktig eller ufullstendig bilde av hvordan språk og fortolkning fungerer. Det er også interessant fordi et alternativ kan gi oss nye måter å lese tekst på og å tenke teori på.

Forord

Frøet til denne oppgaven ble sådd våren 2008, da jeg på et bacheloremne i nordisk leste Slavoj Žižeks artikkel ”The Spectre of Ideology, ” og begynte å undre meg over det han kalte ”the Real.” ”The Real,” forsto jeg, var et begrep om noe virkelig som var større, mer kaotisk og ”mer virkelig” enn vi kunne uttrykke gjennom språket. Jeg satte meg fore å undersøke hva dette forholdet mellom språk og det virkelige bestod i. Særlig hvordan det har seg at vi i litteraturen ser ut til å kunne uttrykke ting om virkeligheten vi ellers ikke kan. Jeg har beveget meg et godt stykke unna utgangspunktet i den teoretiske geografien siden den gang. Likevel vil jeg si at denne masteroppgaven er skrevet i forlengelse av den samme undringen som jeg følte da jeg leste ”The Spectre of Ideology” i 2008. Jeg vil derfor gjerne takke Slavoj Žižek fordi han satte meg på ideen.

Jeg vil også gjerne takke min veileder Drude von der Fehr, som har vært til uunnværlig hjelp med å pense meg inn på riktig spor og oversette mine grublerier til oppgavemateriale.

Takk til Hanne, Mamma og Pappa for korrekturlesning og støtte.

Til sist takk til Steinar og Pixie, for hver morgen, middag og kveld.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling.....	4
1.2	Forbehold og begrepsavklaring	5
1.2.1	Holisme	7
1.2.2	Semantisk meningsteori	8
1.2.3	Subjektet.....	9
1.2.4	Rasjonalitet.....	10
1.2.5	Kommunikasjon	11
1.2.6	Logosentrisme	12
2	Grunnleggende begreper	13
2.1	Representasjon.....	14
2.2	Radikal fortolkning.....	19
2.2.1	Hermeneutikken	24
2.3	Konvensjon.....	26
2.3.1	Konvensjonsbasert fortolkning	28
2.3.2	Davidsons alternativ til konvensjon	32
2.4	Intensjon	33
2.4.1	Knapp og Michaels.....	36
2.4.2	Det “etiske” argumentet	39
2.4.3	Intensjonshierarkiet	41
2.4.4	Intensjon som årsaksforklaring	43
2.4.5	Davidsons metaforteori	44
2.5	Sannhet	47
2.5.1	Korrespondanse versus koherens	48
2.5.2	En semantisk definisjon av sannhet	50
2.5.3	Davidson og Peirce.....	52
2.5.4	Davidson og Heidegger.....	54
2.6	Oppsummering	58
3	“Davidsons metode,” en skisse	61
3.1	Moby-Dick av Herman Melville	63
3.2	De semantiske intensjonskategoriene	65

3.2.1	Herman Melville, forfatteren av <i>Moby-Dick</i>	66
3.2.2	Paratekst	69
3.2.3	Melvilles Ishmael	72
3.3	Litteratur som produksjon av sannhetens hendelse	76
3.3.1	Boken; eller, Hvalen.....	79
3.3.2	Hendelse vs handling	84
3.4	Oppsummering	85
4	Konklusjon	88
	Litteraturliste	92

1 Innledning

Hva er fiksjon, hva er virkelighet, og hvordan vet vi hva som er forskjellen? Selv om det kan synes som ren epistemologi heller enn utgangspunktet for en litteraturvitenskapelig undersøkelse, er spørsmålet også gjenstand for undersøkelser og debatt blant litteraturteoretikere. Som Catherine Belsey formulerer det i boken *Culture and the Real*:

Fiction isn't real. Or rather, it wasn't. Our postmodern condition has made reality into an issue. What, we now ask, is real, and what a culturally induced illusion? Is there a difference between the two? Or is reality itself a product of our minds, either a subjective construct or the effect of culture? (Belsey 2005: 3)

Belsey skriver om våre samtidige "postmoderne" teoretikere, men hun trekker også linjer til filosofiens og vitenskapsteoriens historie i bokens andre kapittel. Som Belsey påpeker, finner man i faget i dag en gjennomgående konstruktivisme, spesielt i amerikansk teori. For tenkere som Stephen Greenblatt, Judith Butler og Stanley Fish er kultur det eneste som finnes (Belsey 2005: 4). Uten å hevde at alt som rører seg innenfor litteraturvitenskapen i dag med nødvendighet befinner seg innenfor den konstruktivistiske leiren, vil jeg i denne oppgaven argumentere for en posisjon diametralt motsatt av denne tankegangen. Oppgaven skal ikke være en kritikk rettet mot konstruktivistenes synspunkter, selv om det nok vil finnes implisitt kritikk av konstruktivisme i min utlegning av det man kan kalle den "konkurrerende" posisjonen. Jeg vil først og fremst påpeke at det ikke er vilkårlig hvordan litteraturteoretikere arbeider og hva de finner fram til, med hensyn til hvilket grunnleggende syn de har på fiksjon og virkelighet.

Men hvilken virkelighet er det vi skal diskutere? Er det forfatterens virkelighet? Romanfigurens virkelighet? Litteraturkritikerens virkelighet? Virkelighet er et problematisk ord i denne forstand, og det er derfor svært viktig å avklare hvordan dette begrepet skal brukes. La meg først komme med noen forslag: Man kan diskutere hva som er den virkelige, i forståelsen den *sanne*, eller *faktuelle*, betydningen av et litterært verk. Eller man kan diskutere den virkelige måten man leser på, i betydningen den *egentlige* måten man leser på. Man kan diskutere den virkelige verden som det litterære verket *refererer* til, eller kanskje forfatteren refererer til gjennom det litterære verket. Man har det virkelige som finnes i verket gjennom

representasjon, vraisemblance,¹ *mimesis*. Og man har det virkelige som verket inngår som en del i, som analogt eller digitalt objekt, i økonomisk, politisk og sosial forstand.

Tittelen på Belseys bok, *Culture and the Real*, henviser til en egen forståelse av begrepet virkelighet hentet fra psykoanalytikeren Jacques Lacan. Jeg skal ikke benytte meg av Lacans teorier i denne oppgaven, jeg skal kun bruke hans begrep ”det Reelle,” til å gi en definisjon av begrepet virkelighet slik det skal fungere i den oppgaven. Slik Belsey siterer ham, er ”det Reelle” en betegnelse på det som er utenfor det tenkende subjektet: ””’The Real,’ Jacques Lacan affirms, is what does not depend on my idea of it” (...) True to Saussure, Lacan makes a distinction between meaning, which we learn from language itself, and the world that language purports to describe (Belsey 2005: 4).² Det reelle er det som eksisterer, uavhengig av mine forestillinger, påpeker Lacan. Begrepet omfavner både våre forestillinger og det som vi ikke har ønske eller evne til å benevne, og dermed til å innlemme i våre forestillinger. Videre er korrelasjonen mellom det reelle og vår benevnelse av det vilkårlig, noe Lacan baserer på Saussures ide om språktegnetets arbitraritet. Poenget for Lacan er at hans begrep gjelder for alt det som finnes, både det vi har språk for og det som er ”utenfor språket.” En slik forståelse av virkelighet, som noe absolutt, fast og uoverkommelig, vil være utgangspunktet for denne oppgaven. Den vil ligge til grunn når jeg, gjennom teoretiske refleksjoner og en kortfattet litterær analyse, vil prøve å vise hvordan språket slik det brukes i litteratur, henviser til, beskriver, og interagerer med det uoppnåelige absolutte slik som det Lacanske reelle. Jeg vil også hevde at en slik forståelse av virkelighet vil måtte ligge til grunn hvis man ønsker å bevege seg mot en anti-representasjonell språktenkning, og at bevegelse i denne retningen vil være til gode for litteraturvitenskapen.

Idealisme eller konstruktivisme har hatt en fundamental innvirkning på moderne tenkning.³ Historisk sett har inndelingen av idealister og realister i stor grad sammenfalt med en inndeling av humanister og naturvitenskapsmenn, og grovt sett kan man også se det samme

¹ For en utlegning av begrepet, se Jonathan Cullers bok *Structuralist Poetics*. Jonathan Culler, *Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature* (London: Routledge, 2002) XVII, 348 s.

² Begrepet om ”det Reelle” gjør bestemt Lacan til en realist, i motsetning til det den kjente Lacanikeren Zizek preker. Belsey tar også for seg denne diskrepansen i *Culture and the Real*.

³ ”Idealism, or the attribution of primacy to ideas, has a long history in Western thought as one way – not, in my view, a very satisfactory one – of dealing with questions about what we know and what exists. (...) The relation between what exists and what we know presents a philosophical puzzle. The problem becomes acute in the light of our inclination to identify our *selves* with our thinking selves. ‘I think, therefore I am’, René Descartes insisted; that at least he could be sure of. On the basis of this apparently unshakeable proposition, he set out to build up an entire system of reliable knowledge of the world, without recourse to prior authority. (...) But paradoxically, that consciousness can also become a kind of prison, isolating me from any certainty about the world outside.” (Belsey 2005: 21)

skillet mellom de kontinentale og de analytiske tenkerne. Denne fremstillingen er selvfølgelig en forenkling av et komplisert bilde, men den illustrerer hvordan dette spørsmålet, og hvordan man velger å svare på det, er grunnleggende for hvordan vi som vitenskapsmenn og kvinner arbeider, og hva vi arbeider med.

Det idealistiske eller konstruktivistiske virkelighetssynet har i mange tilfeller ført til en dualismetenkning, en splittelse mellom det såkalt ”virkelige” og subjektet som erfarer. Som en følge av denne dualismen får vi også en reifikasjon⁴ av språket, som forsterker denne splittelsen, gjennom å legge vårt begrepsapparat som et filter mellom ”oss” og ”det andre,” eller ”det virkelige.” Så lenge vi går ut fra en slik tenkemåte og bruker vokabularet som hører til denne tenkemåten, vil våre konklusjoner være styrt av en slik oppfattelse av det værende. Denne representasjonsoppfattelsen av språket er en forutsetning for forståelsen av det litteraturvitenskapelige forskningsobjektet som et isolert estetisk fenomen slik vi kjenner det fra eksempelvis formalismen. Jeg vil hevde at et litteraturteoretisk fundament for litteraturvitenskapelig arbeid som baserer seg på konstruktivistisk- og representasjonstenkning har vanskelig for å frigjøre seg fra en autonomiestetisk argumentasjon, noe som står til hinder for arbeidet mot en litteraturvitenskap hvor litteraturen er en del av en større semiotisk, sosial og fysisk kontekst.

Men er dette egentlig litteraturvitenskap? Spørsmålene som jeg vil drøfte i denne oppgaven er viktig for litteraturvitenskapen, vil jeg hevde, ettersom vårt syn på forholdet mellom språk og virkelighet har mye å si for hvordan litteratur kan leses, og hvordan vi som litteraturforskere kan forholde oss til vårt forskningsobjekt. Dette forholdet spiller inn hver gang vi leser, reflekterer over, og diskuterer et stykke litteratur, selv om det i de aller fleste tilfeller ikke vil være eksplisitt deltakende i diskusjonen. Teoretiske spørsmål som har vært gjenstand for debatt og fremdeles til en viss grad diskuteres, vil likevel i noen tilfeller være spørsmål om dette forholdets natur. Er litteratur en kommunikasjonshandling mellom en forfatter og leserne? Eller er den et isolert estetisk fenomen som bare kan forstås gjennom estetisk analyse og refleksjon? Kan vi lære noe av litteratur, kan et fiktivt stykke tekst påvirke noe i den ikke-fiktive virkeligheten? Hvilke virkninger kan litteratur hevdes å ha i den sosiale virkeligheten? Det fremstår for meg som viktig at vi har mulighet for å arbeide med et koherent vokabular som tar høyde for den litterære tekstens plassering i relasjon til den empiriske og sosiale

⁴ Reifikasjon betyr at noe blir forstått som en ting eller et objekt uten å være det. Dette er et begrep som er mest brukt i marxistisk terminologi og betegner der ”tingliggjøringen” av mennesket og menneskelig produksjon.

virkelighet det er en del av når vi vil diskutere spørsmål som de jeg nevner ovenfor. I boka *Litterær fiksjon* fra 2010 hevder Geir Farner i sin innledning at diskusjonen rundt det han kaller litteraturens grunnproblemer fremdeles pågår, og at denne diskusjonen er av interesse og nytte for fagfeltet:

Ikke desto mindre mangler det tilfredsstillende løsninger på en rekke av de “klassiske” problemene som litteraturvitenskapen har stridd med fra Aristoteles og opp til i dag, enten det dreier seg om intensjon, funksjon, evaluering, identifikasjon av verket, fiksjonalitet, spenning, forholdet mellom underholdningslitteratur og kanonisert litteratur, avsenderproblematikken eller narratologiske problemstillinger som stemme, synsvinkel og hurtighet. Disse problemene har vært gjengangere over så lang tid at man etter hvert synes å ha akseptert dem som mer eller mindre uløselige og rett og slett har mistet interessen for dem. Men behovet for en dypere forståelse av kommunikasjonsprosessen er ikke av den grunn blitt mindre. At man venner seg til å leve med et uløst problem, betyr jo ikke at det ikke lenger er til bry. De litteraturvitenskapelige grunnlagsproblemene øker faren for misforståelser og feilslutninger, noe de mange motstridende oppfatningene i faget tydelig vitner om. Ideologisk begrunnet uenighet vil vi aldri komme utenom, men når det gjelder måten fiksjonslitteratur fungerer på burde det i det minste være mulig å komme frem til et klarere diskusjonsgrunnlag, om ikke full enighet (Farner 2010: 11).

Det er i forlengelse av en slik holdning til fagfeltet denne oppgaven er skrevet, og den forutsetter dermed at diskusjon av grunnproblemene i litteratur er viktige for feltet i sin helhet. Det er i tråd med ideen om at en avklaring av hva problemene består i, og hvilke redskaper vi har til å arbeide med dem, er like viktig for litteraturvitenskapen i dag som det alltid har vært, på tross av den synkende interessen for såkalt ”ren teori” man har hatt i etterkant av poststrukturalismen, særlig uttrykt hos de såkalte neo-pragmatikerne.⁵

1.1 Problemstilling

Denne teoretiske oppgaven vil være et bidrag til diskusjonen av litteraturvitenskapens grunnlagsproblemer med den hensikt å illustrere hvordan et alternativ til det representasjonsteoretiske synet på språk som utgangspunkt for litteraturvitenskapelig undersøkelser kan ta form. Jeg vil også se på hvordan alternativet skiller seg fra enkelte teoretiske retninger i litteraturvitenskapen i dag. Jeg har ønsket å vise hvordan

⁵ I Steven Knapp og Walter Benn Michaels' essay ”Against Theory” og ”Against theory 2” fra 1982 og 1987 argumenterer de mot teori som et feilslått prosjekt, i det at de ser alle former for teori om fortolkning som et forsøk på normativ regulering av fortolkningsmessig praksis. Jeg vil se på Knapp og Michaels' argumenter senere i oppgaven. (Steven Knapp and Walter Benn Michaels, 'Against Theory', *Critical Inquiry*, 8/4 (1982), 723-42.) (Steven Knapp and Walter Benn Michaels, 'Against Theory 2: Hermeneutics and Deconstruction', *Critical Inquiry*, 14/1 (1987), 49-68.)

litteraturvitenskap kan være tjent med et alternativt blikk, både som kilde til kritisk refleksjon og som grunnlag for konstruksjon av nye og bearbeidelse av eksisterende teorier. Som en representant for en alternativ tilnærming til det som representasjonsteori er et forsøk på å forklare, har jeg valgt den analytiske språk- og handlingsfilosofen Donald Davidson. Ved hjelp av filosofien til Davidson vil jeg se på begreper som konvensjon, intensjon og sannhet, slik de fungerer i eksempler fra samtidig litteraturteori og enkelte av dens filosofiske forgjengere, og hvilke konsekvenser en revurdering av begrepene ut fra Davidsons filosofi vil få, med det for øye å vurdere potensialet til et alternativt utgangspunkt for litteraturvitenskapelig arbeid. For å illustrere oppgavens teoretiske poeng vil jeg gi en kortfattet analyse av tekststykker hentet fra Herman Melvilles roman *Moby-Dick*. For å begrense oppgavens omfang vil jeg i den litterære analysen konsentrere meg om det sentrale, men allikevel begrensede spørsmålet om hvordan språket i romanen fungerer i forhold til den virkeligheten leseren bruker som referanseramme i sin lesning.

1.2 Forbehold og begrepsavklaring

Årsaken til at jeg har valgt Donald Davidson som teoretisk utgangspunkt for denne oppgaven har å gjøre med hans plassering innenfor sitt felt, den analytiske språkfilosofien. I sin introduksjon til antologien *A Companion to Analytic Philosophy* beskriver A. P. Martinich analytisk filosofi som en moderne filosofisk bevegelse, med sitt utspring i filosofien til kjente navn som Frege, Russel og Wittgenstein. Men, som han sier avslutningsvis i introduksjonen, hans oppsummering av analytisk språkfilosofi og dens historie inneholder ingen definisjon:

We have been explaining and illustrating analytic philosophy in the last century without defining it. It probably defies definition since it is not a set of doctrines and not restricted in its subject matter. It is more like a method, a way of dealing with a problem, but in fact not one method but many that bear a family resemblance to each other (Sosa and Martinich 2001: 4).

Martinich bruker Wittgensteins begrep "family resemblance" for å beskrive mangfoldet av teorier og synspunkter innen analytisk filosofi. Begrepet fungerer godt fordi det beskriver både hvordan de ulike retningene gjerne er i opposisjon til hverandre, samtidig som de relaterer seg til hverandre eksempelvis gjennom en delt bakgrunn, eller via beslektede meningsfeller. I forhold til litteraturteori og den såkalte kontinentale filosofien som litteraturteorien gjerne blir sammenlignet med, er det hensiktsmessig å dele den analytiske retningen opp i det Reed Way Dasenbrock i boka *Literary theory after Davidson* kaller "main

current” og ”antianalytic current.” (Dasenbrock 1993: 5) Dette fordi, hevder Dasenbrock, litteraturteoriens interesse for analytisk teori har vært for den selv-kritiske delen av analytisk filosofi. ”...the tendency among literary theorists to absorb only the self-deconstructing eddy within analytic philosophy, not the main current”(Dasenbrock 1993: 4). Davidson befinner seg, i følge ham selv og i følge de fleste av hans fortolkere, eksempelvis Dasenbrock, innenfor ”the main current.” Likevel er det ingen tvil om at Davidson, i likhet med sin forgjenger og læremester Quine, også skiller seg fra strømmen innenfor denne ”main current”. Jeg vil i min presentasjon av Davidson henvise til hans meningsfeller og motstandere innenfor analytisk språkfilosofi der det blir relevant, parallelt med sammenligningen med litteraturteoretiske og kontinentalfilosofiske posisjoner. For øyeblikket er det nok å si at Davidson er et godt utgangspunkt for en litteraturteoretisk utforskning av analytisk filosofi, fordi hans plassering i grenslandet av ”the main current” gjør ham lettere tilgjengelig for et fagfelt som ikke er bevandret innenfor denne retningen. Når jeg sier lettere tilgjengelig, handler dette om en fagpolitisk vurdering heller enn en vurdering av tilgjengeligheten til Davidsons tekster. Davidsons essays har hovedsakelig vært fokuserte på enkeltemner, og samlingen av hans tekster i tematiske bind skjedde ikke før sent i hans karriere. Slik Lepore, en fremstående Davidsonforsker påpeker i sin presentasjon av Davidson i *A Companion to analytic philosophy*:

He has never attempted a systematic exposition of his philosophical program, so there is no single place a student, interpreter, or critic can seek its official formulation. His published essays, taken together, form a mosaic that must be viewed all at once in order to discern an overall pattern. In addition, they sometimes exhibit an enigmatic quality, with subtleties, complexities, and cross-references that often cannot be entirely appreciated except in conjunction with each other (Sosa and Martinich 2001: 296).

Davidsons filosofi fremgår som en strømning gjennom hele hans produksjon, men blir ikke eksplisitt artikulert i samlet form av Davidson selv. For å gå videre fra å lese og forstå Davidson til å bruke Davidsons teorier i litteraturteoretisk sammenheng er det derfor nødvendig å se på de enkelte teoriene i sammenheng med den større ”mosaikken” av teorier. I denne oppgaven har jeg brukt tekster av Davidson fra hele hans virketid, de fleste samlet i bindene *Inquiries into Truth and Interpretation* og *Truth, Language and History*. Jeg har også hentet mye fra to teoretikere som har arbeidet med feltet mellom litteraturteori og analytisk filosofi: Den tidligere nevnte Reed Way Dasenbrock ved University of New Mexico i hans samlinger *Redrawing the Lines* og *Literary Theory after Davidson* og i hans bok *Truth and*

Consequences, og Samuel C. Wheeler III ved University of Connecticut, i essay som ”Language and Literature,” og bøker som *Deconstruction as analytic philosophy*.

Det vil være nødvendig å ta en del forbehold om enkelte begreper man finner i Davidsons filosofi, som, fordi Davidson tilhører et annet fagområde enn litteraturvitenskap, har en annen betydning enn de har i litteraturvitenskapen. Davidsons filosofi forutsetter enkelte ideer som i lengre tid har vært kritisert, da særlig av kontinentalfilosofiske og litteraturvitenskapelige posisjoner. At jeg ikke vil sette av plass til å diskutere disse konfliktene i større grad i denne oppgaven, betyr selvfølgelig ikke at verken jeg eller Davidson selv anser disse ideene som vedtatte sannheter. En dypere diskusjon av disse spørsmålene tar fokuset vekk fra oppgavens mål, som er å presentere potensialet til en teori med basis i Davidson. Davidson har i sitt akademiske virke ikke vært redd for å ta diskusjoner med sine meningsmotstandere, og man vil kunne finne lengre diskusjoner av alle poengene jeg diskuterer i dette avsnittet i Davidsons tekster. Der det har vært nødvendig har jeg derimot ikke latt Davidsons teorier stå som det endelige svar, men heller tatt diskusjoner rundt Davidson videre med inn i mine diskusjoner. Særlig når det gjelder Davidsons begrep om sannhet, som kanskje vil være en av de mest fremmede begrepene for en konstruktivistisk anskuelse, har jeg tatt med plass til diskusjon. Jeg vil diskutere Davidsons sannhetsbegrep både i forhold til litteraturteoretiske synspunkter, og i forhold til noen tenkere som kan sees som litteraturteoretiske foregangsfigurer, med det for øye å supplere Davidsons sannhetsbegrep til å brukes i estetisk og litteraturvitenskapelig sammenheng.

1.2.1 Holisme

Davidson har et holistisk perspektiv på filosofi, og dette kommer til syne gjennom hans omstridte holistiske språkteori, så vel som i hans generelle innstilling til filosofisk arbeid. Donald Davidson begynte sitt akademiske virke med språkfilosofi, i kjølvannet av sin læremester Quine. Han gikk senere videre til tilsluttende felt, slik som sinnsfilosofi og handlingsfilosofi. Hans senere arbeid dreide seg også rundt forbindelsene mellom disse feltene. Derfor blir det fort tydelig at Davidsons tekstkorpus sett som et hele, har en gjennomgående meningssammenheng. Men Davidsons holistiske innstilling blir også synlig innad i de enkelte teorier. Holisme i forbindelse med språkteori innebærer en forståelse av språk som et sammenhengende hele, hvor alle språklige enheters mening avhenger av hverandre, samtidig som de er uadskillelige fra sin tid og kontekst.

Holisme i både den spesielle og generelle betydningen vil bety at systemer oppstår og fungerer som en følge av gjensidige avhengige elementer. I Davidsons holistiske språkteori, virker språket vårt som et redskap for kognisjon og kommunikasjon gjennom å være uttrykk for individers oppfattelse av hva som er sant om virkeligheten, kontinuerlig utvekslet mellom individer og deres ulike synspunkter. Bare ved hjelp av et nettverk av slike påstander, som bygger på det vi tror er sant om virkeligheten, er vi i stand til å skille ut de påstandene som ikke er sanne, ved å prøve dem mot alle de allerede foreliggende påstandene og deres forhold til hverandre. Det er viktig å påpeke at dette synet skiller seg fra et strengt referensielt syn på språk, hvor språktegnene har en rigid forbindelse til de empiriske fenomenene de skal designere. Referanse i denne forstand eksisterer ikke i følge Davidsons teori, fordi tegnenes mening avhenger av deres forhold til språket som helhet, sett som en kontinuerlig kommunikasjonsprosess mellom de sosiale aktørene som deltar i det.

1.2.2 Semantisk meningsteori

Det semantiske ved Davidsons meningsteorier er viktig for forståelsen av begrepene han bruker, og som sådan for Davidson i sin helhet. En meningsteori er en teori som vil forklare hvordan språklige enheter, enten det er ord, setninger, eller det man kan kalle kontekstavhengige utsagn, får den meningen de har hos mottakeren eller fortolkeren, og beskriver strukturen til systemet som de språklige enhetene inngår i. En meningsteori vil forsøke å forklare hvordan språklig mening oppstår, gjennom blant annet hvordan ord refererer, hvordan ord kombineres til setninger, hvordan vi forstår andres ytringer, og hvordan man kommuniserer på basis av språklig mening. I hovedsak kan feltet deles inn i skillet mellom semantiske og pragmatiske posisjoner.

Meningsteori er et kontroversielt tema innen språkfilosofi, og som en følge av språkfilosofiens mange grener vil ulikheten mellom de forskjellige meningsteoriene utgjøre en stor forskjell i hvordan de kan anvendes i en tverrfaglig sammenheng. Jeg vil bruke Jeff Speaks artikkel "Theories of Meaning" i *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, hvor han forklarer begrepet og kategoriserer de ulike variantene med utgangspunkt i et skille han henter fra David Lewis:

I distinguish two topics: first, the description of possible languages or grammars as abstract semantic systems whereby symbols are associated with aspects of the world; and, second, the description of the psychological and sociological facts whereby a particular one

of these abstract semantic systems is the one used by a person or population. Only confusion comes of mixing these two topics (Lewis 1970: 19) (Speaks 2010).

Denne distinksjonen som Lewis her introduserer er ment å illustrere forskjellen på det man kan kalle semantiske og fundamentale teorier. En semantisk teori vil dermed forsøke å forklare strukturen til språkernes meningsbærende enheter, “a theory which assigns semantic contents to expressions of a language” (Speaks 2010), mens en fundamental teori vil se på årsakene til hvorfor språk har de meninger som de har, “a theory which states the facts in virtue of which expressions have the semantic contents that they have” (Speaks 2010).

Semantikk er et begrep hentet fra lingvistikken, og betydningen av begrepet slik det brukes i språkfilosofien skiller seg ikke i særlig grad fra hvordan det brukes der. I artikkelen “The Distinction Between Semantics and Pragmatics” fra samlingen *The Oxford Handbook of Philosophy of Language* illustrerer Zoltan Gendler Szabó forskjellen på begrepene semantikk og pragmatikk slik:

Semantics is the study of linguistic meaning, or more precisely, the study of the relation between linguistic expressions and their meanings. (...) Pragmatics is the study of contexts of utterance, or more precisely, a study of the way context can influence our understanding of linguistic utterances (Smith and LePore 2006: 363).

Det kan se ut som Davidsons bruk av semantikkbegrepet gjør ham til en av de klassiske normative språkfilosofene innen analytisk språkfilosofi. Paradoksalt nok er Davidsons semantiske meningsbegrep allikevel basert på kontekstuelle fenomener som intensjon og kommunikasjon, noe som får enkelte til å kalle ham pragmatist. Det er i begrepsnyanseringen som blir nødvendig for å ta inn over seg Davidsons posisjon, at vi først kan ane potensialet for denne tenkningen til bruk i en tverrfaglig sammenheng som denne.

1.2.3 Subjektet

Davidsons handlingsteori er forankret i det samme grunnlaget som hans meningsteori, og i begge tilfellene hviler hans tenkning på en oppfatning av subjektet som en tenkende, handlende entitet. Denne oppfattelsen av subjektet som en entitet kan ved første øyekast se ut som et eksempel på den subjekttenkningen som kritiseres av mye poststrukturalistisk teori.⁶ Davidsons subjektbegrep er likevel ikke så enkelt som det subjektbegrepet denne kritikken

⁶ Se eksempelvis Heidegger, Lacan, Althusser, Foucault, Deleuze og Bordieu for eksempler på kritikk av subjektbegrepet i kontinental tradisjon. Det finnes også analytiske kritikker av subjektbegrepet, for eksempel Nagel.

gjørne går til angrep på. Allikevel vil ikke et postmoderne ”oppløst subjektbegrep” kunne legges til grunn i en ”davidsoniansk” kontekst ettersom den forutsetter en form for aktør. Men, slik Stanley Fish påpeker i essayet ”Intention and Biography,” hentet fra samlingen *Contesting the subject: essays in the postmodern theory and practice of biography and biographical criticism*, har den faktiske virkningen av poststrukturalistisk oppløsning av subjektbegrepet bare vært å forflytte den handlende instansen over i en mer diffus, transcendental figur:

Now it would seem that if the self has been thus dissolved, the notion of an intentional agent with a history and a biography must dissolve too; but in fact that is not at all the case, for, as Foucault notes in announcing the death of the self, we have “merely transposed the empirical characteristics of an author to a transcendental anonymity.” That is, if the originating author is dissolved into a series of functions, if the individual mind is merely the tablet on which the mind of Europe or the mind of the pastoral or the mind of myth inscribes itself, then we have not done away with intention and biography but merely relocated them (Epstein 1991: 13).

I praksis gjør dette oss i stand til, vil jeg hevde, å på samme tid problematisere subjektbegrepet og å bruke det i våre diskusjoner av nærliggende felt. I denne oppgaven vil jeg ikke ta for meg teorier som i særlig grad problematiserer subjektet, men jeg avviser ikke dermed disse teoriene, og vil heller ikke påstå at disse teoriene vil være problematiske for en litteraturvitenskapelig anvendelse av Davidson, da med tanke på slik argumentasjon som Fish presenterer i ”Intention and Biography.”

1.2.4 Rasjonalitet

En nødvendig følge av Davidsons syn på språk som intensjonelle handlinger er ideen om den rasjonelle aktøren. For Davidson forutsetter intensjon rasjonalitet. Men ideen om den rasjonelle aktøren er parallelt med ideen om subjektets enhet under kritikk fra flere fagområder. Kritikken av den rasjonelle aktøren er kanskje mest kjent fra økonomien og det berømte Allais’ paradoks⁷, som la grunnlaget for kritikken av den idealiserte konstruksjonen av en rasjonell aktør som hadde vært i bruk i økonomi og spillteori, men som også fikk innflytelse i filosofien. Davidson var opptatt av dette feltet, og skrev flere artikler om irrasjonalitet. Kort oppsummert kan man si at rasjonalitetsbegrepet slik det ble brukt i nyklassisistisk økonomi og tidligere beslutningsfilosofi er alt for snevert til bruk i virkelige

⁷ Nobelprisvinneren i økonomi 1988, la fram paradokset i 1953.

situasjoner, og kritikken av begrepet blir derfor til dels underbygget av Davidsons omdefinering av rasjonalitet som begrep. I “How is Weakness of the Will Possible?” og “Two Paradoxes of Irrationality” tar Davidson for seg denne kritikken gjennom problemet med såkalt irrasjonelle handlinger, og argumenterer for at rasjonalitetsbegrepet ikke kan defineres så snevert at den utelukker det grunnleggende i menneskets natur. I “Locating Literary Language” går Davidson kjapt gjennom sin handlingsteori, og oppsummerer spørsmålet om rasjonalitet slik:

...we can explain and understand irrationality only against a background of rationality, a background each of us must, as an interpreter supply for himself. There is no fixed list of standards, no eternal hierarchy of values, to which we all must subscribe, but some norms are so basic to intelligibility that we cannot avoid shaping thoughts to their patterns. (...) the norms of decision making under uncertainty, of induction, and so on, are far more flexible, and we can understand deviations easily, including differences over what the norms are (Davidson LLL 169).

Det rasjonelle er et nødvendig fundament for vår forståelse av det irrasjonelle, og normene for hva det rasjonelle er og ikke er, er i stor grad konvensjonelle trossystemer som vi som sosiale vesener innehar. Likevel er det noen få grunnleggende standarder for rasjonalitet som med nødvendighet inngår i enhver forståelse. Davidsons eksempel i denne artikkelen er at en taler vil benytte seg av enkelte grammatiske funksjoner, slik som konjunksjonen, på en såpass konsistent måte at det kan kalles en grunnleggende norm. Det er på dette svært generelle grunnlaget vi står når vi er rasjonelle i Davidsons forstand. Davidsons ide om rasjonalitet blir dermed ikke gjenstand for den spesifikke kritikken mot den rasjonelle aktøren som en normativ standard, selv om den med nødvendighet, sammen med ideen om subjektet, havner på den subjektkritiske lobbyens liste.

1.2.5 Kommunikasjon

Davidsons forståelse av tekst forutsetter at tekst på lik linje med annen språkbruk er en form for intersubjektiv kommunikasjonshandling, noe som går strengt mot en oppfattelse av litteratur som ”kunst for kunstens skyld.” I boka *Literature as communication: the foundations of mediating criticism* argumenterer Roger D. Sell for en pragmatisk og kommunikasjonssteoretisk tilnærming til litteraturfortolkning. Hans hovedpoeng er at ideen om en kommunikasjonsmodell som utgangspunkt for arbeid med litteratur muliggjør en form for *dialog* med den fiktive, litterære teksten, som igjen gjør oss i stand til å forstå hvordan

litterære tekster kan interagere med lesernes sosiale virkelighet. Sells utgangspunkt har vært pragmatiske tenkere som Dewey og Rorty, som gjør hans tilnærming forskjellig fra denne som går ut fra Davidson, men Rorty og Davidson har vært samtalepartnere over flere år, og Rorty har i stor grad vært en av de fremste fortolkerne av Davidson som pragmatist. Som en følge av sin forståelse av den litterære teksten som kommunikasjon, havner Davidson, og denne oppgaven, i motsatt leir av autonomiestetikere som ikke deler denne oppfatningen.

1.2.6 Logosentrisme

Davidsons analytiske utgangspunkt vil gjøre ham til gjenstand for Derridas kritikk av logosentrisme, altså at hans språktenkning til dels favoriserer muntlig fremfor skriftlig kommunikasjon. Slik Samuel C. Wheeler påpeker i "Language and Literature" fra essaysamlingen *Donald Davidson*, blir Davidsons syn mer moderat enn de Derrida hovedsakelig kritiserer:

Thus, contra Derrida, Davidson in effect privileges speech, in the sense that speech and speechlike texts are determinate in a way that texts detached from authors are not. However, unlike others whom Derrida attacks, Davidson does not hold that an author or a speaker resolves all indeterminacy by supplying the logoi behind the words. So, while Davidson would deny that texts are legible (accurately) in the absence of the author – that is, considered apart from the author, her intentions, and her context – he would agree with Derrida that iterability is essential to language. "Iterability," given that the language is an idiolect, just means that other possible tokenings in the idiolect-at-a-time, those that a passing theory would understand correctly, would have the same meaning (Ludwig 2003: 198).

Davidsons utgangspunkt er ikke at skriftspråket med nødvendighet faller inn under de samme reglene som det muntlige språket, men heller at alle former for språklig handling faller under et bredere, og for ham et viktig poeng, *sosialt* perspektiv.⁸

⁸ For et nærmere blikk på diskusjoner rundt denne konflikten, se K. Mulligan, 'Inscriptions and Speaking's Place: Wittgenstein and Derrida', *The Oxford literary review*, 8 (1978). Og Kent Bach and Robert M. Harnish, *Linguistic Communication and Speech Acts* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1979) XVII, 327 s.

2 Grunnleggende begreper

Et alternativ til representasjonsbasert tenkning forutsetter et oppgjør med representasjonsbasert terminologi. Jeg vil derfor ta for meg begreper som jeg anser som svært viktige for muligheten til å arbeide med et alternativ til denne tenkningen. Det første, og kanskje mest grunnleggende av disse begrepene er selvfølgelig representasjonsbegrepet selv. Først vil jeg gi en kortfattet, kritisk introduksjon til begrepet som jeg deretter utvider gjennom en dialog mellom Derrida og Davidson, som begge er anti-representasjonsfilosofer. Videre vil jeg gi en meget kortfattet introduksjon til Davidsons fortolkningsfilosofi. Jeg presenterer de teoretiske modellene Davidson bruker i sin språkfilosofi, så vel som en rekke viktige begreper som jeg skal bruke senere i oppgaven. Jeg vil også kort påpeke parallellen mellom Davidsons fortolkningsteori og Gadammers Hermeneutikk. Videre skal jeg ta for meg begrepene konvensjon, intensjon og sannhet, som Reed Way Dasenbrock diskuterer inngående i sin bok *Truth and Consequences – Conventions, Intentions and the New Thematics* fra 2001. Dasenbrock, professor emeritus ved University of New Mexico, er kanskje den fremste av Davidsons forkjempere i samtidig litteraturteori. I likhet med Dasenbrock anser jeg trekløveret konvensjon, intensjon og sannhet som avgjørende for forståelsen av Davidsons filosofi, og for muligheten for å bruke denne filosofien i litteraturvitenskapelig sammenheng. Jeg vil begynne hvert avsnitt med en avklaring av hva begrepene innebærer, og en plassering av begrepene i litteraturteoretisk og filosofisk geografi. I avsnittet om konvensjon vil jeg deretter presentere leserrespons-teorien til Stanley Fish som et eksempel på teori som har et positivt syn på konvensjonstenkning. Videre vil jeg føre, i forlengelse av diskusjonen rundt representasjonsbegrepet, en dialog mellom Davidson og Derridas ulike anti-konvensjonalistiske synspunkter. I avsnittet om intensjon begynner jeg med den anti-intensjonelle tenkningen i litteraturvitenskapen, slik den tar form i litteraturvitenskapelig faghistorie. Gjennom en diskusjon av Stephen Knapp og Walter Benn Michaels neo-pragmatiske argumentasjon rundt intensjon og mening vil jeg gjøre det klart for Davidsons intensjonstenkning, som jeg skal bruke resten av avsnittet til å utrede. Til slutt vil jeg ta for meg det vanskeligste og kanskje det viktigste begrepet av de tre, nemlig sannhet. I min presentasjon av ulike syn på sannhet vil jeg peke tilbake til avsnittet om konvensjon, og kort diskutere konsekvensene av et konvensjonsbasert syn på sannhet. Jeg vil illustrere Davidsons definisjon av hva sannhet er gjennom å se på å opprinnelsen til hans sannhetsbegrep i filosofien til Alfred Tarski. Deretter vil jeg kort sammenligne Davidson med Charles Sanders

Peirce, og vise hvordan disse to tenkerne kan utfylle hverandre. Til sist vil jeg diskutere forholdet mellom Davidson og Heidegger, og vise hvordan Heideggers bruk av sannhet i sin estetikk kan bidra til å gjøre Davidsons sannhetsbegrep interessant for arbeid med litteratur. Avslutningsvis skal jeg gi en kort oppsummering av kapitlet, og hvilke poenger jeg vil ta med videre inn i neste kapittel.

2.1 Representasjon

Representasjon er et begrep som har vært mye brukt og mye diskutert i estetiske debatter siden filosofiens opprinnelse. Kunstens rolle som representasjon av virkeligheten er utgangspunktet for Aristoteles' kunstbegrep, så vel som Platons. Men begrepet inngår også i en generell epistemologisk debatt rundt språk, som har gjort seg gjeldende i språkfilosofien og lingvistikken særlig i moderne tid. Representasjon er en funksjon som lar enheter og symboler stå i stedet for en egentlig meningsproduserende enhet, som ikke er tilstede i representasjonsøyeblikket. Gjennom representasjon kan jeg for eksempel i skrivende stund bruke bokstavene til å representere lyder som bærer mening en leser kan forstå. I artikkelen "Representationalism and Antirepresentationalism - Kant, Davidson and Rorty" presenterer Janos Boros representasjonsforståelsen slik den ble fremmet av Kant, i kontrast til anti-representasjon, et begrep introdusert av Rorty i sammenheng med hans ide om "filosofiens død". Boros påpeker at Rorty kaller også Davidson en "anti-representasjonist," selv om Davidson aldri brukte begrepet om seg selv, og holdt fast ved begreper som kunnskap og sannhet, som Rorty hevder er ubrukelige i filosofisk diskusjon. Artikkelens mål er å finne frøene til Rortys anti-representasjonsargumentasjon i Kant, så vel som overlevert kantiansk tankegods i Rortys filosofi. Boros oppsummerer representasjonsforståelsen slik den fungerer i den kantianske tradisjonen som en systematisk forklaring på hvordan vi overfører våre sanselige erfaringer, mediert gjennom vår "kognisjons-impregnerte" persepsjonsapparater, til en erstatning, en representant, som er tilstedeværende for det erfarende subjektet:

"Representation" means that the belief concerning the existence or the attributes of a "thing" in the world is a taking-inward of a substituent of the "thing", of the eidos, the idea, the ousia, the hyle or the sensual components of the thing or object. Some part, some constituent or some feature of the object as substitute or "envoy" will be present in or to the subject. In the traditional representationalist model the taking-inward happens through the sense organs and mostly by seeing, where seeing is always "impregnated" by cognition. To say it "in" the ocular metaphor, spontaneity and receptivity (that means categories, schemes, forms of intuition etc.) mediate the "world" to the "mental eye". What the mental "eye"

“sees” is not the world or the thing in itself, but a result of an interaction. The structure and the capacities of the mediators determine what can be “seen” and so the object (or thing) as “seen” is constituted by the capabilities of the subject and by “something” out there. The main point of the transcendental turn was that the origin of knowledge is neither a sensorial taking inward of the outside world, nor an a priori rational construction of it, but a result of the interaction between object and subject, between world and the inseparable receptivity and spontaneity (Boros 1999).

Representasjonsforståelsen forklarer hva vår tilgang på erfaring fra omgivelsene består i, og hva de avhenger av. Vi har ingen direkte lenke til våre erfaringer, ettersom våre sanseevner begrenses av vår kognitive evner, og dermed ”farges.” Men våre mentale bilder av virkeligheten er heller ikke a priori konstruksjoner, det konstruerte er kun det som i vår fortolkning av empiriske data nødvendigvis legges til for å gjøre inntrykkene forståelig for subjektet. Det denne oppfattelsen gjør med vårt forhold til sikker viten og sannhet, er å relativisere kunnskap til det enkelte individet, og dermed skape separate virkelighetsforståelser som ikke kan deles mellom mennesker. Denne representasjonsforståelsen er dermed en forutsetning for den konstruktivistiske virkelighetsoppfattelsen.

Språket vårt som et representerende fenomen er en dypt forankret oppfattelse i vår kultur. Det er derfor ikke overraskende at spørsmålet har opptatt mange av de største tenkerne i vestlig tradisjon siden Kant. Blant disse er Derrida en filosof som har engasjert seg i representasjonsspørsmålet, et spørsmål man kanskje kan hevde at Derrida har ”arvet” fra Nietzsche og Heidegger. I essayet ”Sending: On Representation,” undersøker Derrida Heideggers forhold til representasjonsspørsmålet, og argumenterer for at Heidegger ikke klarer å frigjøre seg fra representasjonstenkningen, men forblir bundet til den gjennom sin ide om moderniteten som en fase av den antikke æraens ”værensskjebne.” ”Do we not find an indication of this in the fact that the epoch of representation or *Vorstellung*, or more generally *Gestell*, appears there as an epoch in the destiny or *Geshick* of being?” (Derrida 1982: 321). Representasjonstenkningen er for Derrida et eksempel på en undertrykkelsesmekanisme i vestlig filosofi, på lik linje med logosentrismen og de binære begrepskategoriene. I essayet oppsummerer Derrida representasjonsmekanismen slik:

In representation, the present, the presentation of what is presented comes back, returns as a double effigy, an image, a copy, an idea as a picture of the thing henceforth at hand, in the absence of the thing, available, disposed and put forward for, by, and in the subject (Derrida 1982: 308).

Representasjon, slik Derrida beskriver det i sitt essay, innebærer en todeling av det erfarte, en splittelse mellom det virkelige og det konstruerte bildet som representerer det erfarte, men fraværende objektet, som ikke lenger har noen tilstedeværelse for subjektet. For hver repetering blir meningsinnholdet forskjøvet gjennom det Derrida kaller ”différance,”⁹ som innebærer en forskyvning og en forskjell som eskalerer for hver instans av repetisjon. Vi har ingen annen tilgang på mening, i følge Derrida, ettersom alle forsøk på ”anti-representasjonell” filosofi ender som Heideggers, tilbake i ”representasjonregimet.” Dette er noe av bakgrunnen for Derridas argumentasjon for indeterministisk mening.

I litteraturvitenskapelig sammenheng har debatten rundt indeterministisk mening hatt stor innvirkning, særlig siden Derrida. I artikkelen ”Determinacy/ Indeterminacy” i artikkelsamlingen *Critical Terms for Literary Study*, diskuterer Graff hvordan en teori som åpner for indeterministisk språklig og fortolkningsmessig mening, heller enn det eldre begrepet om ”ambiguitet” gjør argumentasjonen for våre fortolkninger problematisk:

(...) the concept of indeterminacy claims to threaten the authority of literature and literary interpretation in a way that the concept of ambiguity did not. Whereas “ambiguity” stood for a positive and valued attribute of richness in a literary text, “indeterminacy” bespeaks a limitation or failure of a text to fulfill its purpose, whether this be a literary work’s purpose of expressing the truth about the human condition, or an interpreter’s purpose of arresting the meaning of the literary work. The concept of indeterminacy proposes that a radical limitation is built into the activity of literary interpretation, whose very attempt to find a determinate meaning in literary works prevents it from succeeding in this enterprise. (Lentricchia 1995: 165).

”Indeterminacy,” slik Graff beskriver det her skiller seg fra det mer positivt ladete ordet ”Ambiguity,” som var populært hos de formalistiske tenkerne. Der begrepet om det ambigüøse gav opphav til en positiv meningsproduksjon, virker det indeterministiske motsatt, og peker heller mot en fundamental mangel på mening. Problemet er de gjensidige ekskluderende parallelle fortolkningene som potensielt oppstår når man leser etter en enkelt determinert mening. Det indeterministiske gir grunnlag for det Graff kaller ”a radical limitation,” en radikal begrensning for hva en fortolker kan gjøre med en litterær tekst. Begrensningen består i det at man ikke kan fortolke med det for øye å nå frem til en

⁹Et begrep først introdusert av Derrida i et essay fra 1963, ”Cogito et histoire de la folie,” trykt i *Writing and Difference* i 1978 som ”Cogito and the History of Madness” (Jacques Derrida and Alan Bass, *Writing and Difference* (London: Routledge, 2001) XXIII, 446 s. at 75.).

determinert mening som et endelig mål. Det indeterministiske gjør all meningsproduksjon ustabil, og det eneste man kan komme frem til er en erkjennelse av at alt er indeterministisk.

Davidsons meningsteori er interessant i forhold til ”indeterminacy-” problematikken, fordi Davidson mener at mange fortolkninger ikke fører med seg en mangel på mening. De mange ulike fortolkningene kan oversettes mellom hverandre, og i en situasjon hvor man ser ulike fortolkninger sammenlignet med hverandre er det den delte forståelsen av teksten og dens mening som er forutsetningen for samtalen. En enkeltstående, autoritativ lesning er ikke målet i følge Davidsons forståelse av fortolkningssituasjonen. En slutning som utelukker videre diskusjon vil i tråd med Davidson være mot sin hensikt. Dette forutsetter kanskje en annen måte å formulere sine fortolkningsmessige funn på, men det undergraver ikke dermed deres autoritet. Man vil fremdeles argumentere med utgangspunkt i teksten man leser, og man vil forsøke gjennom sin argumentasjon å overbevise leseren om sine konklusjoner. Dette er ikke beskrivelsen av en ny måte å arbeide vitenskapelig på, dette er den faktiske beskrivelsen av prosessen som nødvendigvis springer ut av våre ulike meninger og fortolkninger, en beskrivelse som ikke forsøker å legge skjul på det temporære ved våre fortolkningsmessige konklusjoner for å påberope seg autoritet.

I sin artikkel om Davidson på Stanford Encyclopedia of Philosophy sammenligner Jeff Malpas fortolkningsmessig indeterminisme med hvordan vi har ulike skalaer for temperaturmåling:

Davidson argues, however, that the indeterminacy of interpretation should be understood analogously with the indeterminacy that attaches to measurement. Such theories assign numerical values to objects on the basis of empirically observable phenomena and in accordance with certain formal theoretical constraints. Where there exist different theories that address the same phenomena, each theory may assign different numerical values to the objects at issue (as do Celsius and Fahrenheit in the measurement of temperature), and yet there need be no difference in the empirical adequacy of those theories, since what is significant is the overall pattern of assignments rather than the value assigned in any particular case. Similarly in interpretation, it is the overall pattern that a theory finds in behaviour that is significant and that remains invariant between different, but equally adequate, theories. An account of meaning for a language is an account of just this pattern (Malpas 2009).

Selv om vi har forskjellige teorier som forklarer det samme fenomenet, slik eksempelvis Fahrenheit og Celsius gjør, er ikke en av disse teoriene dårligere enn den andre. Begge gir adekvate beskrivelser av temperaturfluktuering. Det viktige er mønsteret av beskrivelsene,

ikke beskrivelsene i seg selv. Det samme gjelder for språklig fortolkning. Ulike språk, slik som engelsk, norsk og spansk, har forskjellige måter å navngi virkeligheten på. Men alle språkene fungerer, og det er det de gjør, heller enn hva de består i, som gir oss viten.

Davidsons språkfilosofi er ett uttrykk for et ståsted som er kritisk til representasjonstenkningen, i likhet med Derrida. Men i motsetning til Derrida tror Davidson på muligheten av en språkforståelse hvor representasjon ikke er gjeldende. Når Rorty kaller Davidson for en “anti-representationalist” blir det likevel litt feil, ettersom Davidsons filosofi aldri er fremmet som en anti-representasjonspolemikk. Davidsons fokus har vært på begreper som sannhet, mening og viten, begreper som blir viktige for ham som en analytisk filosof, men som Rorty, som pragmatist, anser som unødvendige og irrelevante. Davidsons argumentasjon mot representasjonsforståelsen har i hovedsak gått på begreper som representasjonsmodellen avhenger av og støtter opp om, slik som referanse og korrespondanse og effekter av representasjonsmodellen på filosofisk språk, slik som reifikasjon av lingvistiske termer, som Davidson anså som svært problematisk.

Referanse er enkelt sagt forståelsen av forholdet mellom ordet og det ordet står for som en direkte ”linje”, hvor ordet, eksempelvis ”hund,” gjennom å referere, peker ut en skapning eller flere i virkeligheten som vi kjenner som hunder. Problemet med denne forståelsen av forholdet mellom språk og virkelighet, er at den utelukker analyse av seg selv, slik Davidson påpeker i essayet “Reality without reference”: ”... it is inconceivable that one should be able to explain this relation without first explaining the role of the word in sentences; and if this is so, there is no chance of explaining reference directly in non-linguistic terms” (Davidson 2001b: 220). Som en følge av dette må referansebegrepet ut av det språkfilosofiske og lingvistiske vokabularet, mener Davidson. På samme tid forsvinner også korrespondanseteorien om sannhet, som består i at det vi kjenner som sannheter, er faktuelle i kraft av at de korresponderer med virkeligheten. Bjørn Ramberg oppsummerer Davidsons motivasjon for motstand mot representasjonstenkningen slik i essayet “What Davidson said to the sceptic:”

Beliefs are true or false, but they represent nothing. It is good to be rid of representations, and with them the correspondence theory of truth, for it is thinking that there are representations that engenders thoughts of relativism (Segal et al. 2001: 218).

Representasjonstenkningen bygger på et reifiserende grunnlag for forståelse av hva språk er. Det betyr at man tenker på språk som en enhet, som en skapning. Davidson foreslår en ny

forståelse som ikke bygger på reifikasjonen av språkbegrepene. Ramberg påpeker i *Donald Davidson's Philosophy of Language* at Davidsons språkfilosofi handler om denne anti-reifikasjonismen: "...all his writings on language can be read as attempts to exorcise the ghosts of reification from our thinking about communication" (Ramberg 1989: 2). I Davidsons forståelse blir ikke begreper som språk, utsagn, referanse gitt virkelighetsstatus, men fremstår som abstrakte begreper som tjener til lite annet enn å forvirre hvis man vil til bunns i spørsmålene om språk. Davidsons forståelse er vesensforskjellig fra en representasjonsbasert, reifikasjonstenkning i det at språk for Davidson heller blir en sosial, interaktiv prosess hvor det ikke oppstår mer enn det som tentativt kan beskrives som hendelser og handlinger. Disse er i sin natur enkle, heller enn sammensatte, og kan observeres empirisk. I en analyse av slike hendelser og handlinger blir årsaksforklaringer og intensjon viktig. Davidson påpeker i "Locating Literary Language" at han ikke forfekter en naturvitenskapelig forståelse som overlegen for arbeid med språk og kommunikasjon:

It is a serious mistake, if I am right, to suppose that the relatively simple Aristotelian-Thomistic scheme I proposed for analyzing the concept of acting with a reason aims to assimilate this concept to the natural sciences simply because it invokes causality. This gets things backwards: serious science strives to extrude the concept of causality in favor of strict laws. It is teleological explanation that cannot do without the concept of causality, and for that reason, among others, reason-explanations cannot hope to be reduced to, or incorporated in, the natural sciences (Davidson 2005: 169).

Davidson ønsker, ved hjelp av kausalitet som en fellesnevner, å kombinere språkfilosofien og handlingsfilosofien, slik Ramberg påpeker i *Donald Davidson's Philosophy of Language* "What Davidson has his eye on is a theory not just of speech behavior, but of behavior *per se*, a unified theory of meaning and action" (Ramberg 1989: 90). Det er Davidsons holistiske innstilling som ligger bak denne sammensveisingen, og det er et unikt aspekt ved Davidsons teorier.

2.2 Radikal fortolkning

Davidson lanserer sin fortolkningsteori med utgangspunkt i en hypotetisk og høyst idealisert situasjon hvor hans teoretiske konsepter krystalliseres i det han kaller "radikal fortolkning."¹⁰

¹⁰ Begrepet om radikal fortolkning er en videreutvikling av begrepet radikal oversettelse som ble lansert av W. V. O. Quine i *Word and Object*: (W. V. Quine, *Word and Object* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1960) XV, 294 s.) For en diskusjon av forholdet mellom Davidsons radikale fortolkning og Quines radikale oversettelse, se

Den radikale fortolkningssituasjonen forutsetter at de to talende har to forskjellige språk uten noen form for språklig slektskap, og ingen støttespråk, i tillegg til ingen felles kulturell og samfunnsmessig bakgrunn. Radikal fortolkning er navnet på prosessen som følger i det man forsøker å lære seg det fremmede språket. En forutsetning for vellykket kommunikasjon, særdeles i denne idealiserte situasjonen, er tanken om at begge talerne har som grunnleggende intensjon bak sine ytringer å si noe sant om verden, slik Dasenbrock påpeker i *Truth and Consequences*: "For Davidson, the purpose of interpretation is simple: to understand others. Only if we posit this as a purpose is it at all important to consider whether one's interpretation has been successful in grasping the intended meaning of others" (Dasenbrock 2001: 80). Den grunnleggende tanken om en delt virkelighet og det man kan kalle en "sannferdighetsintensjon," kaller Davidson "the principle of charity." Velledighetsprinsippet er et metodologisk prinsipp som vi er nødt til å holde fast på når vi deltar i en kommunikasjonssituasjon. Ramberg påpeker i *Donald Davidsons Philosophy of Language* begrepets noe uheldige konnotasjoner, særlig med tanke på at Davidsons eksempel er en ensom feltlingvist i samtale med et isolert stammefolk i en ukjent jungel:

It is often called the "principle of charity", but this is a misnomer in so far as it suggests that it is a principle we magnanimously choose to employ as a kindness toward the native speakers. It is, on the contrary, an indispensable methodological principle without which, Davidson argues, a theoretical description of our own linguistic competence would founder because of the inseparability of attributing beliefs to speakers and meaning to the sentences spoken (Ramberg 1989: 69).

Velledighetsprinsippet ligger til grunn for all språklig kommunikasjon, mener Davidson, selv om det så godt som aldri opptrer i sin rene form slik det gjør i eksempelet. I ideen om velledighetsprinsippet kommer Davidsons tilhørighet til antikonvensjonalisme, intensjonalisme og objektivistisk sannhetsforståelse klart frem. Vi forstår et utsagn på bakgrunn av at taleren har en intensjon med utsagnet, og denne intensjonen vil i første instans være å si noe som er sant. Denne sannheten er delt av deltakerne i kommunikasjonssituasjonen, det er den empiriske virkeligheten som de deler:

(...) it is this very intuition of truths-for-languages as somehow the same that drives interpretation. Davidsons strategy works by holding truth constant between the languages; (...), truth is not relativized to a language. The concept of truth that underlies a theory of interpretation is a concept of absolute truth. (...) It is by assuming this sameness of truth,

which is the intuitive foundation of Davidson's model of interpretation, that the interpreter is able to understand [a language] (Ramberg 1989: 76).

Dette er forutsetningen for kommunikasjon, og kulturelle konvensjoner som ligger over dette vil ikke påvirke denne grunnleggende delen av språket, trass i deres allestedsnærværende natur.¹¹ For eksempel ligger konvensjoner gjerne til grunn i vår forståelse av ord og ytringers såkalte "første mening." Første mening kan forstås som bokstavelig eller leksikalsk mening, og er gjerne det vi svarer når noen spør oss hva et ord eller uttrykk betyr.

Men vi har alle forskjellige oppfatninger av disse første meningene, og Davidson bruker begrepet "prior theory" om det enkelte individets forståelse av hva og hvordan ord og uttrykk i hans eller hennes idiolekt betyr. Denne "prior theory" utfordres hver gang en språkbruker støter på et språklig utsagn som tilsynelatende ikke stemmer med hans eller hennes "prior theory," en såkalt anomali. I en slik situasjon må vi fortolke med bakgrunn i en forståelse av hva talerens intensjoner med utsagnet kan være, og hvordan dette utsagnet forholder seg til virkeligheten. Det er gjennom konstruksjonen av en "passing theory" at vi klarer å passe inn anomaliene vi støter på i det vi leser. Thomas Kent utdyper dette forholdet i essayet "Interpretation and Triangulation," fra Dasenbrocks samling *Literary Theory after Davidson*:

In order to understand the utterances and propositional attitudes held by others, we must possess, according to Davidson, "Three sorts of knowledge corresponding to the three apices of [a] triangle: knowledge of our own minds, knowledge of other minds, and knowledge of the shared world ("MM" 7) (Dasenbrock 1993: 49).

Triangulasjon, som er en annen måte å uttrykke det samme som veldedighetsprinsippet tjener til å illustrere, viser hvordan sannhet et sosialt fenomen for Davidson. For det er bare i denne trekantrelasjonen vi kan ha pretensjoner om sannhet, ved at vi fortolker i samspill med andre mot en felles horisont, den empiriske virkeligheten vi deler. Bare ved hjelp av konstruksjonen av en "passing theory" er vi i stand til å tilegne oss kunnskap om virkeligheten, den andre, og vår egen bevissthet. Davidson hevder ikke dermed at alle språklige handlinger nødvendigvis er forsøk på å si noe sant om virkeligheten. Tvert i mot er Davidsons intensjonale fortolkningsteori særdeles godt egnet til å forklare den type språkbruk som tilsynelatende ikke har som mål å si sannheten, slik Dasenbrock påpeker i *Truth and Consequences*:

¹¹ Davidsons intensjonalisme kan sammenlignes med den til pragmatikeren Paul H. Grice, som introduserte en intensjonalistisk meningsteori parallelt med Davidsons utvikling i samme retning. Se Paul Grice, *Studies in the Way of Words* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1989) viii, 394 s.

In emphasizing the mutability of meaning, the way speakers can change the language they inherit in substantial as well as trivial ways, Davidson establishes innovation and creativity at the very heart of language use, and in this respect his theories of meaning and interpretation seem well suited for literature (Dasenbrock 2001: 70).

Innovasjon og kreativitet er en grunnleggende og viktig del av Davidsons språkteori. Eksempelene Davidson bruker når han lanserer sine teorier er eksempler på annen type språkbruk enn den hverdagslige. De tjener til å illustrere hvordan språklig mening er grunnleggende ukonvensjonell og knyttet til et sannhetsbegrep, og avviser dermed at taksonomi av språklig adferd slik den forekommer i hverdagsspråket viser oss språkets essensielle egenskaper. Det er snakk om den type språkbruk som kan kalles ”etioloational” eller ”parasitic,” slik eksempelvis Austin gjør i *How to do things with words*.¹² Konvensjoner eksisterer på toppen av den grunnleggende ikke-konvensjonelle grunnmuren, men de er ikke bestemmende for språklig mening. Konvensjoner er i Davidsons teori redusert til en kosmetisk funksjon som kun får innvirkning på hvordan vi utformer setninger når vi ikke har en forventning om vanskeligheter i kommunikasjonen. Med en slik forståelse av det litterære språket blir det mulig å arbeide med et begrep om hvordan litteraturen kan gripe inn i leserens verden, slik Dasenbrock poengterer i *Truth and Consequences*:

The final crucial point about davidsonian interpretation is its stress on how the interpreter changes, adapts, learns in the encounter with the anomalous. In short, we assume similarity but inevitably encounter difference. The encounter with difference, however, is productive, not frustrating, because it causes change in the enterpretive system of the interpreter (Dasenbrock 2001: 75).

I min konstruksjon av en metode ut fra Davidsons teorier velger jeg å fokusere på hans begreper ”triangulering,” ”prior theory” og ”passing theory.” Det er viktig å påpeke at Davidsons *teoribegrep* slik det fungerer her skal forstås prosessuelt, noe som innebærer at den enkelte teori nødvendigvis er tentativ og forgjengelig. Forståelsen av radikal fortolkning som prosessuell er en forutsetning for prosjektet, påpeker Ramberg i *Donald Davidsons Philosophy of Language*:

(...)for the answer trades on the crucial point that the radical-interpretation model must be understood as a model of a process, not as a model of a static state of semantic competence. More precisely, we might say that semantic competence as it is modeled by

¹² I J. L. Austin, *How to Do Things with Words* (2. utgave edn.; Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1975) at 22.

radical interpretation is a process, and so cannot be modeled by any one theory of truth (Ramberg 1989: 78). (Ramberg 1989)

En teori i denne forstand blir med andre ord både en hypotetisk konstruksjon, og på samme tid et spørsmål. Hypotesen har som formål å systematisere et erfart fenomen for å gjøre det intelligibelt innenfor subjektets forståelseshorisont, og for å plassere fenomenet innenfor sin kontekst. Spørsmålet blir et utsagn som formuleres på ulike måter med den hensikt å få en bekreftelse eller avkreftelse fra relevante innsigere.

And the fact is that any one formal truth-theory will always run into trouble. (...) But this is a problem only if we lose sight of the nature of radical interpretation as a process of theory exchange. (...) That no one theory is never free of undesired implications is not a problem for the radical-interpretation model. It is what keeps the radical-interpretation process going (Ramberg 1989: 80). (Ramberg 1989)

En leser går inn i en kommunikasjonssituasjon med en "prior theory" om språklig mening. Denne teorien er for Davidson en teori om hvordan alle mulige utsagn i et visst språk kan, eller ikke kan, sies å være sanne. I essayet "A nice derangement of epitaphs" oppsummerer han begrepet slik:

I have distinguished what I have been calling the prior theory from what I shall henceforth call the passing theory. For the hearer, the prior theory expresses how he is prepared in advance to interpret an utterance of the speaker, while the passing theory is how he does interpret the utterance. For the speaker, the prior theory is what he believes the interpreter's prior theory to be, while his passing theory is the theory he intends the interpreter to use (Davidson 2005: 101).

Når vi hører eller leser et utsagn, vil vår "prior theory" bli utfordret. I de tilfeller hvor vi møter utsagn vi har gode forutsetninger for å forstå, vil utfordringen være forsvinnende liten. Når vi møter noe som utfordrer vår teori, det Davidson kaller en anomali, blir vi nødt til å modifisere vår teori forbigående for å innpasse det ellers uforståelige utsagnet i vår teori. Konstruksjonen av en "passing theory" vil være leserens forsøk på å gå i samtale med anomalien om å finne fram til enighet om hva som er sant, denne sannheten vil gi svaret på spørsmålet "hva betyr dette?," som må besvares hver gang man ønsker å forstå et språklig utsagn. "The passing theory is where, accident aside, agreement is greatest. As speaker and interpreter talk, their prior theories become more alike; so do their passing theories. The asymptote of agreement and understanding is when passing theories coincide" (Davidson 2005: 102). Når man leser en tekst vil en leser være nødt til å konstruere en "passing theory" for ordenes mening slik de forekommer i den aktuelle teksten. Denne "passing theory" vil

kontinuerlig modifiseres helt fra teksten først kommer inn i leserens bevissthet og fortsette å modifiseres så lenge leseren forholder seg til teksten. Den kontinuerlige modifikasjonen av teorien som fortolkningsprosessen utgjør foregår slik Davidson illustrerer i essayet "The third man," i en trekantbevegelse mellom forfatter, leser og verden, som han kaller "triangulasjon."¹³

The primal triangle of two observers, each observing a shared world and each observing the other observer, can exist without language, and it does; but the triangle is a necessary condition of language and of a full grasp of the concepts of objectivity and truth. Language fills in and enriches the base of the triangle, and of course language soon reaches far beyond what can be immediately and jointly experienced. But the ability to talk and think about what is too small or distant or abstract to be seen or touched rests on what we have been able to share directly, for the experiences we register as communal tie our words and thoughts to the world (Davidson 2005: 161).

Trianguleringsbegrepet ligner det vi kjenner som kommunikasjonsmodellen, med sender, budskap, mottaker og kontekst. Det som er viktig å påpeke i litteraturlesningssammenheng er at triangulasjonsmodellen spiller inn på ulike måter på ulike steder i prosessen. To lesere som diskuterer en roman representerer en annen type triangulasjon enn den som foregår mellom leser, forfatter og roman. Også den som foregår mellom forfatter, roman og verden, og leser, roman og verden er vesensforskjellige triangulasjonsprosesser. Til sist bør det også nevnes at en mulig bruk av triangulasjonsmodellen er i analysen av de fiktive romankarakterenes dialoger med hverandre og sin fiktive verden. En slik analyse vil være instruktiv hvis den kan forbindes med den overhengende trianguleringen mellom leser, roman-virkelighet og forfatter.

2.2.1 Hermeneutikken

Davidsons forståelse av fortolkning som prosessuell, gjør det nærliggende å sammenligne hans teorier med hermeneutikken til Gadamer. I *Donald Davidsons Philosophy of Language* påpeker Ramberg også denne forbindelsen: "What Gadamer says of the hermeneutically enlightened consciousness – opposing it to the unreflexive critique of prejudice – is also a description of the process of radical interpretation..." (Ramberg 1989: 140). Likheten

¹³ I "Locating Literary Language" presenterer Davidson et tillegg til denne teorien som går på at litterære tekster har et trianguleringsforhold som går mellom leser, forfatter og delt litterær tradisjon. Denne parallelle teorien står ikke til hinder for at Davidsons triangulasjonsbegrep for språk generelt også skal kunne brukes om litteratur. Triangulering med hensyn til litterær tradisjon er interessant for spørsmål om litterær verdi, spørsmål om kanon og lesning av ikke-vestlig litteratur, men kommer ikke til å oppta meg i denne oppgaven hvor jeg hovedsakelig vil fokusere på forholdet mellom litterært språk og virkelighet.

kommer frem hovedsakelig i betingelsene for fortolkning som Davidson og Gadamer postulerer, nemlig det åpne sinnet, som er kontinuerlig mottakelig for ny informasjon, og ikke holder fast ved dogmer. Dette er den preskriptive delen av fortolkningsteorien til Davidson, og henger sammen med hvordan hans illustrerende eksempler, den radikale fortolkningsprosessen og triangulasjonsmodellen, er idealiserte situasjoner, ikke realistiske beskrivelser av den gjengse kommunikasjonssituasjon. Davidsons teorier er ment å tjene til å vise hvordan språket fungerer, hans fokus er ikke på optimalisering av forståelse og kommunikasjon mellom mennesker. Gadamers hermeneutikk er formulert som en metode med hensikt å øke forståelse av tekst, hans perspektiv på fortolkningsprosessen er dermed preskriptiv i mye større grad enn Davidsons filosofi. Hans teori har kanskje derfor et noe smalere fokus enn Davidsons generelle teori. Dasenbrock påpeker at Gadamers "enlightened consciousness" er begrenset til den historiske tradisjonen den står innenfor – noe som deler den verden av tilgjengelige tekster man til en hver tid har innen rekkevidde opp i dem man kan forstå hvis man leser hermeneutisk, og de som ikke kan forstås fordi de er utenfor vår "hermeneutiske rekkevidde." "For Gadamer, the text can be a factor but only certain texts, because only texts in our tradition are assigned the power to move us into a relation with them" (Dasenbrock 2001: 212). For Gadamer blir derfor vår kulturelle og historiske situering en begrensning på hva vi kan forstå. Som en nødvendighet blir Gadamers tenkning også konvensjonsbasert når det gjelder den tekstuelle meningen innenfor den kulturelle sfæren. I "Locating Literary Language" påpeker Davidson at han er dypt uenig med Gadamers ide om at teksten nødvendigvis forstås på en forskjellig måte hver gang den leses.

Should we then agree with Gadamer when he says that what the text means changes as the audience changes: "A text is understood only if it is understood in a different way every time"? I think not. There can be multiple interpretations as Freud suggests, because there is no reason to say one rules out others. Gadamer has in mind incompatible interpretations. It is true that every person, every age, every culture will make what it can of a text; and persons, periods and cultures differ. But how can a significant relativism follow from a truism? If you and I try to compare notes on our interpretation of a text we can do this only to the extent that we have or can establish a broad basis of agreement. If what we share provides a common standard of truth and objectivity, difference of opinion makes sense. But relativism about standards requires what there cannot be, a position beyond all standards (Davidson 2005: 181).

Den litterære teksten er, for Davidson, ikke unik i den forstand at vi bruker en annen type forståelse for å fortolke den. Den språklige kompetansen vi bruker til å tilegne oss innholdet i litterære tekster hører til den bredere, mer generelle kompetansen vi bruker i alle våre

språkhandlinger og interaksjoner. Derfor er vi, i følge Davidson, i stand til å tilegne oss alle tekster, prinsipielt sett. Å beskrive en tekst som uleselig eller uforståelig fordi den er språklig eller kulturelt fremmed, er å uttale seg om den samme teksten på en måte som forteller oss at man vet hva teksten er, og hvordan den er forskjellig fra det vi kjenner. Davidson er en ustopkelig optimist når det gjelder troen på at vi kan forstå hverandre, og denne optimismen er kanskje det beste utgangspunktet hvis man, i opposisjon til Gadamer, vil lage en ”Davidsons hermeneutikk.”

2.3 Konvensjon

En konvensjonell meningsteori er i grove trekk en teori som mener at vår fortolkning av språklige utsagn bestemmes av konvensjoner, altså av kulturelle føringer og trender for hva de forskjellige ordene og uttrykkene betyr. Konvensjoner er nødvendigvis også arbitrære, skiftende med tid, sted, trender og så videre, noe Derrida bruker som argumentasjon for sin ide om ”différance,” som innebærer at språklig mening er indeterministisk. Konvensjoner er regler som styrer våre sosiale aktiviteter og utvekslinger innad i kulturen vi er del av. Et vanlig eksempel på hvordan konvensjoner fungerer er reglene for spill, slik som fotball eller sjakk. Når vi ser på regelstyrte aktiviteter som slike spill, blir det klart at det er to ulike typer konvensjoner det er snakk om. Searle, i sin bearbeidelse av Austins talehandlingsteori i boken *Speech Acts*, kaller disse to typene henholdsvis konstituerende og regulerende konvensjoner. De konstituerende reglene, er konvensjoner som er så grunnleggende at vi uten dem ikke engang ville hatt noe spill: ”...constitutive rules do not merely regulate, they create or define new forms of behavior. The rules of football or chess, for example, do not merely regulate playing football or chess, but as it were they create the very possibility of playing such games” (Searle 1969: 33). Det neste spørsmålet i denne sammenhengen blir; er språket vårt et slikt fenomen som skapes av konstituerende konvensjoner, på samme måte som fotballspillingen eller sjakkspillet? I ”Communication and Convention” bruker Davidson de to aktivitetene tarotkortspilling og spising som eksempler hvor konvensjon spiller inn. Forskjellen mellom de to er at konvensjoner er *essensielle* for aktiviteten tarotkortspilling, på samme måte som de er det for sporten og brettspillet i Searles eksempler, men de er det ikke i den hverdagslige handlingen det er å spise. Vi kan spise pent, i henhold til de konvensjoner i den sosiale gruppen vi hører til, eller vi kan spise uten hensyn til slike konvensjoner. Vi vil uansett ha inntatt næringsstoffer kroppen vår trenger, vi har gjennomført det man må gjøre for

å kunne si at man har spist. Hvordan, spør Davidson seg videre, er det da med språkbruk? “Are conventions mere conveniences or social flourishes, or are they necessary to the existence of communication by language? The question is delicate because it concerns not the truth of the claim that speech is convention-bound, but the importance and role of convention in speech.”(Davidson 2001b: 265). Davidson ønsker å påpeke at han ikke har motforestillinger mot tanken om at konvensjoner er til stede i vår språklige hverdag. Tvert i mot påpeker han i essayet ”A Nice Derangement of Epitaphs” at den hverdagslige språkbruken hviler på en strømlinjeformet og overflatisk bruk av språket:

If we ask for a cup of coffee, direct a taxi driver, or order a crate of lemons, we may know so little about our intended interpreter that we can do no better than to assume that he will interpret our speech along what we take to be standard lines. But all this is relative. In fact we always have the interpreter in mind; there is no such thing as how we expect, in the abstract, to be interpreted. We inhibit our higher vocabulary, or encourage it, depending on the most general considerations, and we cannot fail to have premonitions as to which of the proper names we know are apt to be correctly understood (Davidson 2005: 102).

Spørsmålet er heller om det ikke er mulig for mennesket å gjøre seg forstått, altså å gjennomføre en kommunikasjonshandling suksessfullt, uten at konvensjoner for språklig mening er til stede. Dette har ikke noe med språktegnetts arbitrære natur, slik vi kjenner det fra Saussure, å gjøre. ”What is obvious enough to be a platitude is that the use of a particular sound to refer to, or mean, what it does is *arbitrary*. But while what is conventional is in some sense arbitrary, what is arbitrary is not necessarily conventional” (Davidson 2001b: 265). Ordlyden for det enkelte begrepet er arbitrært, det vil si, det har ingen logisk nødvendig forbindelse med det det kommuniserer. Davidson illustrerer poenget sitt videre i “Communication and Convention.” “we all agree that a horse must have four legs, but it is not a convention that horses have four legs”(Davidson 2001b: 269). Ordlyden får ikke sin mening gjennom et forhold til sitt objekt, det får mening gjennom bruk, i en kommunikasjonssituasjon mellom to parter og i denne situasjonen er mening i en sosial fluks som determineres og ”om-determineres” av de to møtende intensjoner. En av Davidsons viktigste poenger er at kommunikasjon ikke nødvendigvis avhenger av konvensjoner, og hans teori om språklig mening avhenger av dette poenget.

It is easy to misconceive the role of society in language. Language is, to be sure, a social art. But it is an error to suppose we have seen deeply into the heart of linguistic communication when we have noticed how society bends linguistic habits to a public norm. what is conventional about language, if anything is, is that people tend to speak much as their

neighbours do. But in indicating this element of the conventional, or of the conditioning process that makes speakers rough linguistic facsimiles of their friends and parents, we explain no more than the convergence; we throw no light on the essential nature of the skills that are thus made to converge (Davidson 2001b: 278).

Det er et typisk analytisk prosjekt å søke etter noe slikt som "the essential nature of the skills that are thus made to converge," både troen på at det finnes en slik essens, og at det er mulig å analysere seg fram til hva denne består i.

2.3.1 Konvensjonsbasert fortolkning

Konvensjonalistiske meningsteorier har vært og kan fremdeles hevdes å være grunnleggende for mye av litteraturteorien, på tross av at teoretiske retninger som dekonstruksjon og hermeneutikk, som, særlig i sin kritikk av strukturalismen, tok et oppgjør med den konvensjonsbaserte tenkningen. Hvordan virker en konvensjonsbasert meningsteori inn på en litteraturfortolkning? Som et eksempel på en litterær metoderetning som baserer seg på en konvensjonsavhengig meningsteori, vil jeg trekke frem leserresponsteorien.¹⁴ Slik Jane Tompkins oppsummerer leserresponsteorien til Stanley Fish i introduksjonen til boka *Reader-response criticism: from formalism to post-structuralism* blir fokuset ført over fra teksten som et objekt som skal analyseres til en erfaring som gjøres av den enkelte leser.¹⁵ Leserens respons under lesningen, hvis temporale dimensjon er avgjørende for forståelsen av prosessen, i følge Fish, blir det nye studieobjektet:

Meaning, according to Fish, is not something one extracts from a poem, like a nut from its shell, but an experience one has in the course of reading. Literature, as a consequence, is not regarded as a fixed object of attention but as a sequence of events that unfold within the reader's mind. Correspondingly, the goal of literary criticism becomes the faithful description of the activity of reading, an activity that is minute, complicated, strenuous, and never the same from one reading to the next. This re-definition of what literature is, i.e., not an object but an experience, obliterates the traditional separation between reader and text and makes the responses of the reader rather than the contents of the work the focus of critical attention (Tompkins 1980: xvi-xvii).

¹⁴ Leserresponsteorien til Stanley Fish er hovedgjenstand for Dasenbrocks kritikk av samtidig litteraturvitenskap i *Truth and Consequences – Convention, Intention and the New Thematics*.

¹⁵ Pragmatikeren John Dewey skrev forøvrig boka *Art as Experience* I 1934, som argumenterte for erfaring som det konstituerende for kunstverket. Det er vel verdt å merke seg Fish's takknemlighetsgjeld til pragmatikere og "ordinary language" filosofer som Dewey, Rorty, Austin og Wittgenstein, og at Fish's teorier gjerne også omtales som en form for pragmatisme.

Den første, mest intuitive innvendingen mot dette synet, blir at leserens respons kan være så mangt, vil alle reaksjoner på en tekst være verdifulle fortolkninger? Dette synes ikke å være tilfelle, verken i teori eller praksis. En lesning som eksempelvis trekker paralleller mellom en roman og leserens personlige erfaringer fra sin tidlige barndom, basert på at leseren fikk romanen lest høyt for seg som liten, vil verken fremstå som relevant for andres forståelse av den samme teksten, eller faktisk finnes der ute i den kritiske offentligheten. Fish's forklaring på hva som begrenser leserens mulige responser på teksten i erfaringsøyeblikket er konvensjoner, eller det Fish kaller "Interpretive Communities."¹⁶ I essayet "Interpretation and Triangulation" samlet i antologien *Literary Theory after Davidson* gir Thomas Kent en kritikk av Fish's leserresponsteori med bakgrunn i Davidsons syn på fortolkning. Kent påpeker hvordan ideen om "interpretive communities" fungerer i Fish's teorier:

In Fish's world, human consciousness is produced by interpretive communities in which we live. As Fish points out; "One can respond with a cheerful yes to the question 'Do readers make meanings?' and commit oneself to very little because it would be equally true to say that the meanings, in the form of culturally derived interpretive categories, make readers" (...) A reader cannot say whatever she pleases, for within these "culturally derived interpretive categories" some statements will always be regarded as false" (Dasenbrock 1993: 40).

Et av de største problemene med en slik teori, og dette er et argument som flere har reist mot Fish tidligere, er at vi ikke har noen form for sikkerhet for hvorvidt den forståelsen vi har av en tekst, eller av noe annet, stemmer overens med den virkelige verden. Vår eneste kilde til trygghet på våre standpunkter er i følge Fish retorikk. En av Fish's teoretiske støtter til ideen om "interpretive communities" er Thomas Kuhns ide om vitenskapelige paradigmer.¹⁷

Thomas Kuhn postulerte begrepet om vitenskapelige paradigmer i *The Structure of Scientific Revolutions* fra 1962, kort fortalt som gjensidig ekskluderende konseptuelle rammeverk for forståelse av virkeligheten. Poenget for Davidson er ikke at de ulike "communities" ikke har

¹⁶ Det er på sin plass å påpeke at det i Fishs arbeid kan sees en vending fra den opprinnelige leserresponsteorien eksemplifisert i hans monograf *Surprised by Sin: The Reader in Paradise Lost* fra 1967, som fokuserer på den individuelle leserens respons, over til en teori som fokuserer mer på hans begrep om "interpretive communities," introdusert i *Is There A Text in This Class* i 1980, om hvordan fortolkningsmessige konvensjoner i større grupper gir utslag på forutsetningene for forståelsen av litteratur.

¹⁷ I "Do we write the text we read?" hevder Dasenbrock at Fish's teorier om "interpretive communities" ble utviklet parallelt med Kuhns teorier, og at Fish kun har tatt Kuhn til inntekt for sine egne poenger i ettertid. Slik han påpeker, argumenter Robert Scholes' for at Kuhn påvirket Fish mer direkte, og at Fish har feilfortolket Kuhn for å bruke ham til sine egne formål. Dasenbrock er uenig i dette, ettersom han, i likhet med Davidson, anser Kuhns paradigmatteori for å være like feilaktig som Fish's "interpretive communities"-teori (R. W. Dasenbrock (ed.), *Literary Theory after Davidson* (University Park, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1993) at 33 n4.)

ulike perspektiver, og til tider svært divergerende oppfattninger av de samme sakene. Poenget er at disse forskjellene ikke er av en slik natur at man ikke kan komme til en forståelse mellom de ulike partene. Forskjellen, som for Fish forklarer hvordan ulike grupper av lesere kommer fram til forskjellige lesninger av tekster, er ikke så grunnleggende at gruppene eksempelvis kan argumentere mot hverandre i en debatt. Det Davidson kaller "incommensurability" forutsetter et gap mellom ulike parter som er så vidt at man ikke kan se den andres posisjon, og langt mindre kritisere dens feil og mangler. Hvis forskjellen skulle være så dyptgående at ulike parter mangler forutsetningene til å se den "motsatte leirens" synspunkter, ville ikke debatten kunne finne sted. Dasenbrock påpeker i *Literary theory after Davidson* Davidsons relevans for litteraturvitenskapen i forbindelse med hans kritikk av Kuhn: "(...) Kuhn is someone Fish has cited as offering support for his position, and for this reason Donald Davidson's direct attack on Kuhn's work in "On the very idea of a Conceptual Scheme" is worth the attention of literary theorists (Dasenbrock 1993: 21). Blant annet i de kjente essayene "On the very Idea of a Conceptual Scheme" og "The Method of Truth in Metaphysics" argumenterer Davidson mot relativistiske og perspektivistiske sannhetsforståelser som Kuhns, og den påfølgende ideen om "massive error," som ligger til grunn for mye av argumentasjonen til filosofisk skeptisisme i tradisjonen etter Descartes.¹⁸ Davidson oppsummerer sin kritikk av Kuhns paradigmebegrep i artikkelen "The Myth of the Subjective:"

If by conceptual relativism we mean the idea that conceptual schemes and moral systems, or the languages associated with them, can differ massively—to the extent of being mutually unintelligible or incommensurable, or forever beyond rational resolve—then I reject conceptual relativism. Of course there are contrasts from epoch to epoch, from culture to culture, and person to person, of kinds we all recognize and struggle with; but these are contrasts which with sympathy and effort we can explain and understand. Trouble comes when we try to embrace the idea that there might be more comprehensive differences, for this seems (absurdly) to ask us to take up a stance outside our own ways of thought (Davidson 2001a: 39-40).

Vi kan ikke hevde at våre forståelser av verden er ukompatible med hverandre uten å, på samme tid, vite hva ukompatibiliteten består i. For å vite det, må vi ha innblikk i det ukompatible. Dasenbrock forklarer dette problemet med konseptuell relativisme slik:

¹⁸ Massive error er ideen om at vi, gjennom våre sanser, blir lurt til å ha oppfattninger om virkeligheten som ikke stemmer, og at slike feilaktige oppfattninger er mangfoldige og fundamentale for hvordan vi ser på verden. For en oppsummering av den skeptiske tradisjonen i vestlig filosofi, se *Scepticism* fra 1990 av Cristopher Hookway.

"To say that someone's beliefs are unknowably different from our own is to imply that we know what those beliefs are and therefore know them to be different. Therefore, any claim to have described – or even to have perceived – a different conceptual scheme implies the very translatability it explicitly denies" (Dasenbrock 1993: 22).

I artikkelen "Learning to Read" gir den leserresponsororienterte Stephen Mailloux, en lesning av romanen *Moby-Dick*, samtidig som han presenterer den leser-responsteoretiske bakgrunnen for lesningen. Mailloux ønsker å illustrere hvordan en hvilken som helst litterær fortolkning avhenger av de konvensjonelle kriteriene som gjelder for paradigmat kritikerne arbeider innenfor: "The success or failure of the preceding critical performance depends on the persuasiveness, not of its evidence, but of the interpretive conventions that employ (and constitute) that evidence" (Mailloux 1979: 99). Det samme gjelder for den meta-kritiske aktiviteten til kritikerne som vurderer sine egne metoder, slik Mailloux gjør.

...interpretation generates evidence that is taken as validation of the attempt at making that interpretation in the first place. It would be a mistake, however, to judge this argument as a case of vicious circularity that could be avoided. In fact just the opposite is true; this example is merely a special case of the way all criticism works: facts do not cause interpretations; interpretations constitute facts. (Of course, this is as true of my own metacritical description as it is of the critical analyses I describe.) My final point then is that every act of criticism asks us to adopt its conventions and to "write" the text it "describes" (Mailloux 1979: 108).

Fortolkningen genererer i følge Mailloux ikke fakta om teksten, men argumenter for fortolkningens egen verdi. Men, påpeker han videre, dette er ikke til å unngå, dette er bare måten alle fortolkninger foregår på. I følge Mailloux er altså all litteraturfortolkning retorikk, som ønsker å overtale leseren til å godta de fortolkningsmessige konvensjonene som ligger til grunn for fortolkerens lesning. Men hvor blir det av teksten i en modell som denne? Svaret er at teksten ikke har noen plass når man trekker den konvensjonsbaserte tenkningen så langt som Mailloux gjør her. Når konvensjoner er alt som er, er det også det eneste som er. Og en litteraturvitenskap som kun består i fortolkningsretorikk kan ikke fortelle oss om noe annet enn konvensjoner som retorikeren selv tar med seg.

Kritikken som teoretikere som Dasenbrock, basert på Davidsons kritikk av konvensjonsbaserte meningsteorier, hovedsakelig retter mot Fish og leserresponsteorien, gjelder også for andre retninger som baserer seg på den samme grunnleggende forståelsen av vårt forhold mellom språk, virkelighet og kunnskap.

2.3.2 Davidsons alternativ til konvensjon

Der konvensjoner blir determinant for språklig mening for Austin og Searle, blir den samme språklige meningen dynamisk og indeterministisk hos Derrida. Men for Davidson er ikke språklig og tekstuell mening, frigjort fra den kontrollen som konvensjoner utøver, en dynamisk størrelse på samme måte som den blir det hos Derrida. I boka *Truth and Consequences* påpeker Dasenbrock at Davidsons antikonvensjonalisme blir tydelig i hans kritikk av Austin, hvis talehandlingsteori har blitt sentral for mye av samtidig litteraturteori: "Davidson's critique of Kuhn's theory of truth and meaning furthermore sets the stage for his and other critiques of Austin's theory of meaning, which is central to the conventionalist paradigm of literary theory" (Dasenbrock 2001: 48). Derrida's viktige og mye omstridte kritikk av Austin i "Signature Event Context," som førte til den mye omtalte striden med Searle i *Glyph* i 1977, kan på mange måter sies å ha sitt analytiske motstykke i Davidsons "Communication and Convention" fra 1984. "For example, Donald Davidson's critique of speech act theory in 'Communication and Convention' focuses on exactly the same issue Derrida is concerned with in 'Signature Event Context,' that is, the failure of speech-act theory to deal with the 'non-serious'" (Dasenbrock 1989: 16). Denne kritikken går på Austins, og senere Searles, konvensjonalistiske forståelse av språklig mening, og det er som oftest i forbindelse med denne kritikken man argumenterer for en mulig dialog mellom Derrida og Davidson.¹⁹ Davidson har et mer stabilt syn på mening, og holder fast på at vi kan komme fram til en holdbar teori for språks mening gjennom en sannhetsbasert og sosial tenkning rundt språk.

Dasenbrock bruker Davidsons forskjell fra Derrida på dette området til å illustrere hvordan Davidsons meningsteori kan være av særlig interesse for litteraturvitenskapen:

What was not and really has not yet been sufficiently appreciated is that one can accept Derrida's critique of received theories of meaning virtually in toto without accepting what he would put in its place. The pertinence of Davidson's work here, and the reason that it was so unfortunate that despite his eminence in analytic philosophy, no literary theorists were attending to his work on meaning and interpretation until significantly later, is that his

¹⁹ Charles Williamsen leverte i 2003 hovedoppgaven "En radikal leseteori: et kritisk-konstruktivt essay om språk, konvensjoner og litteratur hos Donald Davidson," som hovedsakelig sammenligner Davidsons språksyn med Derridas, og hvordan Davidson kan fungere som "motvekt" til det "derridaske" språksynet som har dominert litterær fortolkning. (Charles Williamsen, 'En Radikal Leseteori: Et Kritisk-Konstruktivt Essay Om Språk, Konvensjoner Og Litteratur Hos Donald Davidson', (C. Williamsen, 2003).)

analysis draws on insights parallel to Derrida's but comes to a diametrically opposed conclusion about linguistic meaning (Dasenbrock 2001: 66).

Davidsons alternativ til Derridas indeterministiske ”meningsflyt” henger sammen med hans tro på sannhet, på intensjon, og på kausalitet. Kausalitet er, som tidligere nevnt, en grunnsten i Davidsons filosofiske prosjekt. Et av de viktigste poengene for Davidson når det gjelder kausalitet, er at begrepets relevans ikke begrenser seg til naturvitenskapelige anskuelser, som han påpeker i ”Locating Literary Language.”

My contribution was to emphasize, somewhat as Spinoza had, that the two domains—of mind and body, intension and extension, law-governed events and thoughtful actions—were parts of radically distinct, but equally legitimate, ways of describing, understanding, and explaining phenomena, but that they applied to a single ontology of events and objects. Causality, I argued, applied to both domains, but by distinguishing causal relations from the descriptions of events under which the events could be viewed as instantiating laws, I removed actions from the realm of deterministic nomological explanation (Davidson 2005: 168).

Som tidligere nevnt påpeker Davidson at han ikke prøver å assimilere humanvitenskapene til naturvitenskapen gjennom å trekke frem kausalitetsbegrepet. Kausalitetsbegrepets relevans for en så tilsynelatende fjern aktivitet som språklig og litterær fortolkning kommer inn som et resultat av Davidsons holistiske holdning til sin språk og handlingsfilosofi. For Davidson er språk og handling egentlig det samme, og i begge tilfeller er årsaksforklaringer vår eneste mulighet til å analysere dem. I forhold til språk, og spesielt den type språkbruk som vi kaller litteratur, er intensjon den viktigste av disse årsaksforklaringene, som neste avsnitt skal handle om.

2.4 Intensjon

Når man vil lese en roman, eller et hvilket som helst stykke litterær tekst med en forestilling om intensjon, er det for en litteraturvitenskapelig leser svært mange teoretiske og praktiske fallgruver å unngå. I mange år av litteraturvitenskapens historie har intensjonelle lesninger blitt regnet som svært utilstrekkelige og feilaktige, og selv i nyere tid er temaet forblitt kontroversielt. I essayet ”Intention” fra *Critical Terms for Literary Study*, påpeker Patterson at disse stridighetene har en historisk forklaring: (...) we can now recognize how much of the anti-intentionalism of the past four decades had its origin in local circumstances, in response to changes in the cultural environment, and in the arts and of literary criticism as a

professional discipline. (Lentricchia 1995: 146). I senere tid har begrepet vunnet frem igjen, i takt med blant annet approprieringen av den talehandlingsteoretiske tenkningen til litteraturvitenskapen, som er fundamentalt intensjonal, og den diskursanalytiske retningen fra Frankrike, med sitt fokus på forfatterrollen.²⁰ Intensjonsbegrepet er kanskje på vei tilbake, simpelthen som et resultat av den økende forståelsen av at litteratur er en del av en større semiotisk, sosial og fysisk helhet, og ikke et isolert estetisk fenomen. Som Patrick Swinden påpeker i *Literature and the Philosophy of Intention* blir nyere intensjonsbaserte litteraturstudier ofte intertekstuelle studier, eller teoretiske angrep på de poststrukturalistiske posisjonene:

A preoccupation with literary intention will often coincide with an inclination to focus attention on origins (study of sources and influences) and issues (analysis of the detail of the text). Only the anti-intentionalist will regard theory as a primary consideration. For him, both the origins and issues of what is unintended are viewed as evidence of much more significant, because extra-personal, activities that in some sense transcend them. Even so, recent years have seen the publication of several books placing contemporary developments in theory of mind and language in the service of an attack on post-structuralist assumptions about critical practice (Swinden 1999: x).

Med utgangspunkt i Davidson vil jeg prøve å argumentere for en inkludering av intensjonsbegrepet som muliggjør teoretisk så vel som praktisk arbeid med litteratur, samtidig som det vil være mulig å bygge broer til andre samtidige litteraturvitenskapelige retninger. I tillegg vil jeg hevde at fokuset på det intensjonale ved litteratur og lesning er et tema som i lys av de litterære trendene i samtiden har behov for å vektlegges. Har ”the intentional fallacy”²¹ i hemmelighet kommet tilbake? Med tanke på at dette begrepet ble formulert i opposisjon til den historisk-biografiske metode er det lite grunn til å tro at det kan sies å gjelde for den type lesning som gjøres av litteraturvitere i dag. Vi har ikke tilgang på forfatterens originale intensjoner i inskripsjonsøyeblikket, det kan vi stort sett enes om. Det vi i alle tilfeller har tilgang på, er den litterære teksten, og varierende mengder informasjon om forfatteren. Vi har et valg når det kommer til det å ta historiske og biografiske opplysninger inn over oss i forhold til teksten, eller å arbeide med teksten i isolasjon. De fleste lesninger vil befinne seg et

²⁰ Se Inger Østenstad, 'Hvorfor Så Stor?: En Litterær Diskursanalyse Av Dag Solstads Forfatterskap', (Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2009).

²¹ Den mest kjente tesen fra nykritikken, kort oppsummert gikk den ut på at forfatterens intensjoner med det litterære verket ikke var tilgjengelig for leseren eller kritikeren, siden det innebar kjennskap til forfatterens indre liv, samtidig som de ikke var relevante for lesningen av verket, siden tekstens mening i sin helhet kunne finnes i tekstens indre spenning og innhold. Introdusert av William K Wimsatt og Monroe C. Beardsley i artikkelen "The Intentional Fallacy" i 1946.

sted i mellom disse to ytterpunktene. Unntakene er selvfølgelig kjente historiske metoderetningene som historisk-biografisk metode, formalismen og strukturalismen. De to sistnevnte var også strengt avvisende til intensjonsbegrepet. De fleste anser i dag disse to metoderetningene som utdaterte, og arbeider i et mellomsjikt.

Intensjon er, som vi har sett, et problematisk begrep å arbeide med i forbindelse med litteratur. Både fordi begrepet er preget av debatten rundt det, som enhver leser ikke kan unngå å ta stilling til, samtidig som begrepet er komplisert i seg selv. Det fremstår allikevel til sist som et begrep det er vanskelig å eliminere fra både det teoretiske og det praktiske arbeidet med tekster. Enkelt sagt, slik jeg fortolker Davidson, vil den mest grunnleggende intensjonen til enhver bruker av språk, også i en litterær, skriftlig handling som eksempelvis en roman, være å fortelle sannheten med det for øye å optimalisere forståelsen av denne sannheten hos mottakeren.²² En slik innstilling til lesning vil kunne kalles fundamental (foundational) og preskriptiv.²³ En slik beskrivelse av intensjonelle lesninger gjør dem øyeblikkelig problematiske. Hva er kriteriene for at vi skal kunne akseptere et slikt rammeverk for vår omgang med tekst? Bør ikke fortolkeren være så fri som mulig? I utgangspunktet er vi fri til å fortolke en tekst på hvilken som helst måte vi skulle ønske. Men kan vi av den grunn påberope oss en metodologisk fordel foran lesninger med et begrensende rammeverk?

I *Truth and Consequences* hevder Dasenbrock at en intensjonal kategori i arbeid med litteraturfortolkning vil hovedsakelig fungere som et falsifikasjonskriterium, heller enn som bekreftelser på fortolkningsmessige hypoteser. "Intention can play no useful role – can only play a disruptive role – in the confirmation of interpretive theses,(...) But it can play an extremely useful role in the disconfirmation of hypotheses" (Dasenbrock 2001: 171). Vi kan ikke garantere for en tolkning med bakgrunn i en tilgang på forfatterens intensjoner, som vi ikke har. Det vi kan gjøre, med veldedighetsprinsippet i hånd, er å anta at forfatterens intensjoner har, på et fundamentalt plan, vært å være meningsfull. Dermed vil vi også måtte

²² Det finnes også det man kaller "vanskelige" eller "vanskeliggjørende" forfatterskap, som man lett kan tenke seg strider i mot denne tenkningen. Man kan i korte drag argumentere at enten: vanskelig tilgjengelige tekster kommuniserer budskapet om sannheten nettopp ved å være vanskelige, prosessen man gjennomgår i å forsøke å forstå teksten er også et forsøk fra forfatterens side på å fortelle leseren *sannheten*. Eller: man kan også tenke seg at forfattere forsøker å tematisere det problematiske med kommunikasjon og sannhet, nettopp ved å vanskeliggjøre kommunikasjonssituasjonen. De vil allikevel forsøke å fortelle noe *sant* om kommunikasjon og sannhet, og vil dermed også ha en sannhetsintensjon. Sannhetsintensjonen er, slik Davidson ser det, allestedsnærværende i kommunikasjonshandlinger.

²³ Slik Steven Mailloux gjør i artikkelen "Interpretation" i *Critical Terms for Literary Study*: "Often, such theories not only claim to *describe* how interpretation takes place but to *prescribe* how it should take place. These *foundational* theories present themselves as both general accounts of making sense and specific guides to correct interpretations." (Lentricchia 1995: 123).

anta at hans inskripsjon av teksten styres av en forståelse av mening som stemmer overens med hans ”prior theory” i inskripsjonsøyeblikket.

2.4.1 Knapp og Michaels

Davidsons forståelse av språklig kommunikasjon, og følgelig av litterær fortolkning, baserer seg på at intensjon er meningsproduserende i vår bruk av språket. I ”Locating Literary Language,” påpeker han at dette synet vil være viktig for hvordan hans filosofi får spille inn i arbeid med litteratur: “Indeed, it is clear to me now that ...[there is a]... need for a sharper focus on the role of intention in writing, and hence on the relation between writer and reader” (Davidson 2005: 167).²⁴ Dette ”fokuset på intensjonens rolle i skrivingen” er ikke en tilbakevending til forfatterintensjonen som determinant for litterær mening, slik vi kjenner det fra forfatterorienterte retninger som historisk-biografisk metode og teoretikere som E. D. Hirsch. Intensjonsbegrepet kan ha andre funksjoner i språklig og litterær fortolkning, som vi skal se. Diskusjonen rundt hvordan intensjonsbegrepet kan sies å virke inn på litteraturfortolkning på forskjellige måter har vært ført blant flere moderne teoretikere.

Stanley Fish kommenterer litteraturkritikkens avhengighet av intensjonsforståelse i essayet ”Biography and Intention.” Han mener at den såkalte ”biografiske lesemåten” ikke er en egen form for lesning av tekst, men at vi alltid leser med intensjon i minne: “The choice as I have said before, is not between reading biographically and reading in some other way (there is no other way) but rather between different biographical readings that have their source in different specifications of the sources of agency (Epstein 1991: 14). Fish mener å si at forfatterens rolle som intensjon bak en tekst alltid er tilstede, men at det i virkeligheten ikke har noen rolle for tekstens mening. For Fish blir forfatterens intensjoner irrelevante for tekstens mening, siden tekstens virkeliggjørelse kun finner sted i leserens erfaring:

I should hasten to add that the fact that they are wrong, and that meaning, intention, and biography are inextricable, has no methodological consequences. That is, as a fact it does not direct us to prefer one mode of interpretation to another(...) Indeed, in the context of the present thesis it makes no sense to urge a return to biography, since biography is not something from which we can swerve. However, to say that biography is not something from which we can swerve is not to have forestalled dispute; it is merely to have identified the arena of dispute (Epstein 1991: 15).

²⁴ En annen forfatterorientert retning i samtiden er den franske Litterære diskursanalysen, se Inger Østenstads avhandling *Hvorfor så stor? En litterær diskursanalyse av Dag Solstads forfatterskap* levert ved UiO i 2009.

Mening, intensjon og det Fish kaller "biography," altså forfatterens relasjon til teksten, henger nødvendigvis sammen, men det har i følge Fish ingen nødvendige metodologiske konsekvenser. Hans egen leserorienterte metode er et fullgodt eksempel på hvordan vi kan lese litteratur uten å forholde oss bevisst til intensjonsbegrepet i prosessen. Fish's argument ligner på det neo-pragmatikerne Steven Knapp og Walter Benn Michaels fremmer i essayet "Against theory 2: Hermeneutics and Deconstruction" fra 1987. I dette essayet tar de Davidson eksplisitt til inntekt for sin anti-teoretiske posisjon, og man kan i tillegg merke seg at Michaels selv har beskrevet Davidson som en av de viktigste kildene til inspirasjon i arbeidet med "Against theory 2".²⁵ I det essayet, og i forgjengeren "Against theory" fra 1982, argumenterer Knapp og Michaels mot teori og for det de kaller praksis som fokus for litteraturvitenskapen. Teoribegrepet til Knapp og Michaels, som omfatter alle forslag til normativ regulering av fortolkningsprosessen, er grunnlagt på det de ser på som en inkohærent forståelse av mening som løsrevet fra intensjon. I "Against theory" fra 1982 tar Knapp og Michaels for seg intensjonsbegrepet slik det fungerer hos så ulike teoretikere som Hirsch, Searle, de Man og Fish, og peker på den grunnleggende misforståelsen som ligger til grunn for alle disse, svært forskjellige, teoriene:

Some theorists have claimed that valid interpretations can only be obtained through an appeal to authorial intentions. This assumption is shared by theorists who, denying the possibility of recovering authorial intentions, also deny the possibility of valid interpretations. But once it is seen that the meaning of a text is simply identical to the author's intended meaning, the project of grounding meaning in intention becomes incoherent. Since the project itself is incoherent, it can neither succeed nor fail; hence both theoretical attitudes toward intention are irrelevant. The mistake made by theorists has been to imagine the possibility or desirability of moving from one term (the author's intended meaning) to a second term (the text's meaning), when actually the two terms are the same. One can neither succeed nor fail in deriving one term from the other, since to have one is already to have them both. (Knapp and Michaels 1982: 724)

Både hos teoretikere som mener at meningen med teksten ligger i intensjonen til forfatteren og motstanderne av dette synet som mener at meningen med teksten er flytende fordi forfatterens intensjoner er utilgjengelige, blir mening forstått som en frittstående kategori. Dette er i følge Knapp og Michaels "the central mechanism of all theoretical arguments" (Knapp and Michaels 1982: 724). Mening er enkelt nok identisk med intensjonen til forfatteren, slik Knapp og Michaels ser det. Konsekvensen av denne relasjonen mellom

²⁵ Samuel C. Wheeler, *Deconstruction as Analytic Philosophy* (Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2000) 294 s. at 73 n3.

intensjon og mening er at fortolkeren ikke kan argumentere for sine lesninger av tekstens mening med grunnlag i intensjonene bak teksten, siden de i virkeligheten er en og samme ting, og derfor ikke kan brukes til å eksplisere seg selv. Dette høres besnærende likt det Fish skriver i "Intention and Biography," men slik Knapp og Michaels påpeker, ligger det i Fish's tilsynelatende anti-teoretiske holdning til fortolkning, mening og intensjon en like sterk teoretisk impuls som hos eksempelvis Hirsch og de Man:

Where most theorists affirm the practical importance of their theories, Fish's originality lies in his denial that his theory has any practical consequences whatsoever. But once theory gives up all claims to affect practice, what is there left for theory to do? Or, since Fish's point is that there is nothing left for theory to do, what is there left for theory to be? Understood in these terms, Fish's work displays the theoretical impulse in its purest form (Knapp and Michaels 1982: 738).

Det unike med Fish er ikke at hans teorier faktisk er anti-teoretiske, slik hans tilsynelatende pragmatiske holdninger tilsier. Det unike er, slik Knapp og Michaels sier det, at den teoretiske impulsen hos Fish er delt i to: mellom en forklaring av hva mening og fortolkning er og en oppskrift på hvordan man skal gå frem når man fortolker. Dette betyr at Fish unngår å postulere en oppskrift på hvordan man skal gå frem for å finne meningen gjennom fortolkningen, slik de fleste teoretiske innstillingene gjør: "In one respect Fish's prescription is unusual: it separates the two theoretical goals of grounding practice and reaching objective truth. It tells us what is true and how to behave-but not how to behave in order to find out what is true" (Knapp and Michaels 1982: 741 n20). Fish's påstand om at det faktum at mening, intensjon og biografi er uløselig sammenknyttet ikke har noen metodologiske konsekvenser, stemmer derfor ikke for Fish's egen leserresponsteori.

I "Against theory 2" utvider Knapp og Michaels sin kritikk til å inkluderer Gadammers Hermeutikk og Derridas Dekonstruksjon. Deres hovedargument mot Hermeneutikken og Dekonstruksjon er at deres underliggende syn på språklig mening er konvensjonalistisk:

In the case of hermeneutics, weak conventionalism won't work because there is no coherent sense in which conventions give the text an identity that will allow it to mean both what its author intends and also something more. In the case of deconstruction, weak conventionalism won't work because although it rejects the determining force of conventions, it nevertheless accepts the mistaken view that speech acts are essentially conventional acts (Knapp and Michaels 1987: 67).

Det Knapp og Michaels kaller svak konvensjonalisme, er et resultat av hvordan mening, i hermeneutikken og i dekonstruksjon, blir sett på som løsrevet fra intensjonen til forfatteren. I “Davidson, Derrida, and Knapp and Michaels on Intentions in Interpretation,” i boka *Deconstruction as analytic philosophy* oppsummerer Samuel C Wheeler Knapp og Michaels hovedteser i ”Against theory 2” som mot konvensjon, men for intensjon. ”(...) according to Knapp and Michaels, meaning is already independent of convention and is completely fixed by the author’s informing intentions. Furthermore, they argue, a text cannot be identified as the text it is apart from the author’s intention” (Wheeler 2000: 73). Wheeler mener at Knapp og Michaels argumenterer for at tekstens mening bestemmes av forfatterens intensjoner, og at dette innebærer at deres argumenter fører dem tilbake til en forfatterorientert fortolkning. Her er jeg uenig med Wheeler. Slik jeg mener å ha påvist i dette avsnittet, handler Knapp og Michaels argumentasjon i hovedsak om den normative føringen teoribegrepet legger på våre fortolkninger. Deres poeng er at forfatterens intensjon er *identisk* med meningen til teksten, og vi har ingen måte å være sikre på vår fortolkning av noen av dem. Jeg vil derfor påstå at deres fundament i Davidson er trygt, selv om jeg ikke er enig med de konklusjoner de trekker av sine funn rundt intensjon og mening. Knapp og Michaels argumenterer for at teorigeskjeften i sin helhet må legges ned, fordi den i alle tilfeller bygger på denne misforståelsen av mening og intensjon. Men dette bygger på den problematiske oppfatningen at det er mulig å lese en tekst uten noen form for ”teori,” en oppfatning som fremstår for meg som naiv. Vi kan ikke lese tekster uten å ha en formening om hvordan vi leser, uansett hvor uutsagt denne formeningen, eller teorien, er.

2.4.2 Det “etiske” argumentet

Dasenbrock argumenterer i *Truth and Consequences* for at det ligger en etisk dimensjon i det valget vi tar når vi eventuelt velger bort forståelsen av tekstens forfatter som betydningsfull for tekstens mening. En slik argumentasjon er ofte tilstede hos de teoretikere som argumentere for intensjonens rolle i fortolkning. Slik Dasenbrock ser det er litteraturlesningen som ikke tar hensyn til forfatteren som tekstens opphav en følge av et mer eller mindre bevisst valg, og dette valget har, prinsipielt, etiske konsekvenser. “For me, an ethical responsiveness to the other mandates a responsiveness to that other’s intentions (...)” (Dasenbrock 2001: 150). Videre hevder Dasenbrock at valget som anti-intensjonelle lesninger tar, ikke gir leseren grunnlag for å påberope seg en metodologisk fordel fremfor en leser som tar høyde for intensjon:

We as readers always have the ethical choice to try or not to try to listen to the person (living or dead) who authored the text we are reading, but there exists no ground on which the impersonalist mode of reading can be claimed to have ontological or methodological priority over a "personalist" reading (Dasenbrock 2001: 103).

I følge Dasenbrock underkjenner en anti-intensjonell lesning forfatterens intensjoner på en slik måte at han eller hun enten ikke får muligheten til å kommunisere ved hjelp av sine tekster, eller at han eller hun slipper unna med problematiske intensjoner som han eller hun burde stå til ansvar for. Dette ligner på E. D. Hirsch's etiske imperativ i forbindelse med fortolkning. Knapp og Michaels påpeker i "Against theory" at det hos Hirsch ligger en etisk dimensjon bak den forfatterorienterte lesningen.

Hirsch's peculiar habit of calling the proper object of interpretation the "author's meaning" and, in later writings, distinguishing between it and the "reader's meaning." The choice between these two kinds of meaning becomes, for Hirsch, an ethical imperative as well as an "operational" necessity. (Knapp and Michaels 1982: 726)

Som en følge av at Knapp og Michaels mener at en lesning ikke kan baseres på forfatterens intensjon, fordi denne intensjonen og meningen er identisk, avviser Knapp og Michaels ideen om at det finnes en etisk dimensjon i lesningen. Men en annen teoretiker, som også baserer seg på en hovedsakelig pragmatisk bakgrunn, Roger D. Sell, argumenterer i sin bok *Literature as Communication* for at begrepet om det etiske ved intensjonelle lesninger handler om hvordan vi forholder oss til tekst som en kommunikasjonshandling, og hvordan dette med nødvendighet gjør at vi tar inn over oss intensjonene til tekstens avsender:

The writing and reading of literary texts are seen as actions in a strong sense, with an interpersonal valency that cannot be fudged. Chaucer or Dickens or Emily Brontë or Oscar Wilde or W.H. Auden, no less than Isaiah Berlin in his philosophical essays, has presented us with a kind of challenge which invites a fully human response, and which may even affect our attitudes and actions (Sell 2000: 25).

Sells utgangspunkt er mindre konsentrert rundt det etisk problematiske ved anti-intensjonelle lesninger og konsentrerer seg i større grad om hvordan slike lesninger står i fare for å "ikke ta poenget," så å si. Skrivningen av litteratur er en intensjonell handling begått av en forfatter, og tar vi ikke høyde for at det ligger en intenderende, handlende aktør bak teksten, kan vi egentlig si at teksten har blitt lest? Kanskje har vi egentlig "lest" noe helt annet? Den intensjonelle dimensjonen ved litterære tekster fremstår for Sell som en nødvendig del av vår appropriasjon av den i vår bevissthet, og for den videre, meningsskapende dialogen som følger.

I utgangspunktet er jeg enig med Knapp & Michaels i at tekstens mening og forfatterens intensjon ikke kan skilles, og at vi derfor ikke kan argumentere for den ene med basis i den andre, men jeg er uenig i at det medfører at vi ikke kan tenke, diskutere og skrive teoretisk om fortolkningsprosessen, enten deskriptivt eller preskriptivt. Adskillelsen av mening og intensjon er et typisk trekk ved representasjonsteoretisk språkforståelse, og jeg tror Knapp og Michaels motstand mot teori egentlig er en motstand mot representasjon. Det etiske argumentet slik Dasenbrock presenterer det ser ut til å skulle forstås som at leseren har en forpliktelse til å lese teksten slik forfatteren ville den skulle bli lest, men dette baserer seg så vidt jeg kan se på at vi kan vite hva forfatteren ville med teksten. Sell nærmer seg en riktig løsning når han påpeker at intensjonen er en del av kommunikasjonsprosessen, og at intensjonsbegrepet spiller inn som en del av denne prosessen. Slik jeg ser det, er intensjonsbegrepet tilstede så snart et tekststykke, eller en hvilken som helst skapt ting, blir produsert av et menneske.

2.4.3 Intensjonshierarkiet

I analytisk filosofi er begrepet om intensjon gjerne diskutert i forbindelse med G. E. M. Anscombes bok *Intention* fra 1957, hvor hun påpeker begrepets problematiske flertydighet:

It is implausible to say that the word is equivocal as it occurs in these different cases' and from the fact that 'we are tempted to speak of "different senses" of a word which is clearly not equivocal, we may infer that we are pretty much in the dark about the character of the concept which it represents' (Anscombe 1963: 1).

Jeg skal ikke gå inn på det komplekse området som intensjonsfilosofien er, men kun illustrere kort begrepets mangfoldighet ved dets ulike betydninger og mulige applikasjoner. I en av hans få essays som omhandler litteratur, "Locating Literary Language" definerer Davidson det han kaller de semantiske intensjonskategoriene:

There are, I think, three distinct sorts of intention which are present in all speech acts. First of all, there are ends or intentions which lie as it were beyond the production of words, ends that could at least in principle be achieved by nonlinguistic means. (...) Second, every linguistic utterance or inscription is produced with the intention that it should have a certain force: it is intended to be an assertion, or command, a joke or question, a pledge or insult. (...) third, it is a necessary mark of a linguistic action that the speaker or writer intends his words to be interpreted as having a certain meaning. These are the strictly semantic intentions (Davidson 2005: 170-71).

Det blir åpenbart at disse tre ulike variasjonene av det som kan se ut til å være det samme begrepet har forskjellige grader av relevans når man ser på hvordan intensjon spiller inn som en faktor i så ulike grener av vitenskapelige undersøkelser som eksempelvis sinnsfilosofi, etikk, epistemologi eller litteraturvitenskap. Man vil også kunne hevde at de tre ulike måtene å bruke intensjonsbegrepet på har en del å si for hvordan man forholder seg til intensjon i en litteraturkritisk sammenheng. Hvilken forståelse bruker man når man snakker om dikterisk intensjon? Hva slags underliggende intensjon har forfatteren med sin tekst? Hva slags tekst intenderer forfatteren å produsere og eventuelt å utgi? Og hva mener forfatteren å uttrykke med teksten han eller hun produserer? En nyansering av begrepet og den muligheten det gir til å analysere intensjon i forhold til litterære tekster, så vel som forholdet mellom de ulike typene intensjon må kunne sies å være av interesse for litteraturvitenskapen. Davidson påpeker videre i samme essay at det finnes et behov for en nyansering av intensjonsbegrepet i litteraturkritikken:

I have been stressing the structured hierarchy of intentions with which sentences are spoken or written in part because it seems to me that many debates concerning the relevance of intention to the interpretation of literary texts overlook the differences among such intentions (Davidson 2005: 176).

Når Davidson påpeker at intensjonsbegrepene er strukturert i et hierarki, indikerer dette at ikke alle intensjonskategorier er like relevante for fortolkning i alle tilfeller. I det minste vil jeg hevde at ulike kategorier av intensjoner ikke er relevante på samme måte i forhold til de mange ulike kommunikasjonssituasjonene vi kan delta i som språklige vesener.

I tråd med Davidson vil jeg hovedsakelig se på de semantiske intensjonskategoriene, som man kan si inngår som en del av det større, pragmatiske bildet. En kort oppsummering av hva forskjellen på semantisk og pragmatisk går ut på, er å forklare pragmatisk som tilhørende det kontekstuelle, mens semantisk gjelder for et fenomens indre sammenheng. Forholdet mellom det semantiske og det pragmatiske kan selvfølgelig aldri brytes, og grensesettingen mellom de to kategoriene er hovedsakelig heuristisk, men som sådan tjener den til å fokusere blikket vårt på enkelte elementer vi vil studere nærmere. En analyse av de semantiske strukturene til et fenomen er nødvendige for en forståelse av deres pragmatiske effekt, selv om de selvfølgelig må sies å være en integrert del av helheten. Det er ikke min intensjon å utelukke det pragmatiske aspektet ved teksten, jeg velger kun å fokusere på det mindre området av semantikk i den tro at denne kunnskapen er verdifull både i seg selv og i sammenheng med den pragmatiske helheten.

2.4.4 Intensjon som årsaksforklaring

I essayet "Language and Literature" forklarer Wheeler hvordan Davidsons begrep om intensjon er ment å fungere i relasjon til hans fortolkningsteori.

"Intention," for Davidson, does not represent a foundational, selfinterpreting mental "language of thought," but rather picks out one of the states of the "mental" family of concepts that interpretation employs in ascribing speech acts and other actions to a being who is treated as a rational agent.(...) Thus, although some of Davidson's account sounds rather like that of Hirsch (1967), Davidson's theory does not suppose that intentions are made up of some version of "logoi" that lie behind words. (Ludwig 2003: 189).

Intensjon for Davidson blir ikke den type sisteinstans som den er i de teorier eksempelvis Derrida kritiserer.²⁶ Intensjon er nettopp det Searle forsøkte å legge til Austins talehandlingsteori, og det ligger også en intensjonstenkning immanent i Austins tekster, slik Derrida påviste i sin kritikk, her sitert hos Dasenbrock:

A large part of Derrida's critique of Austin in 'Signature Event Context' focuses on the elements of intentionalism Derrida finds lying beneath Austin's focus on conventions and context. Derrida is surely right in his reading of Austin as retaining vestiges of intentionalism, as what brackets off the serious from the citational or paracitic is the intention of the speaker, 'the conscious presence of the intention of the speaking subject in the totality of his speech act. As a result, performative communication becomes once more the communication of an intentional meaning' (Signature Event Context' 14) (Dasenbrock 2001: 78).

For Derrida vil intensjon være et like vilkårlig og ustabilt grunnlag for determinering av språklig mening som konvensjon, fordi han forutsetter at en intensjonal forståelse krever tilgang på informasjon om andres sinnsinnhold, noe som gjør hans tenkning anti-intensjonalistisk: "Because Derrida argues that the plenitude necessary for intentions to be attained cannot be attained, his position is anti-intentionalist" (Dasenbrock 2001: 78). Men hos Davidson er intensjonsbegrepet knyttet til hans grunnleggende ide om sannhet og rasjonalitet, og til hans teori om fortolkning, på en slik måte at Derrida's anti-intensjonalisme ikke treffer. Davidson er opptatt av at begrepene vi bruker når vi snakker om språk ikke skal reifiseres, altså tingliggjøres, og forstås som objekter vi kan analysere. Intensjon kan med andre ord ikke forstås som et subjektivt, det må forstås som et adverb. Spesifikt er intensjon et måtesadverb, altså en måte å forklare hvordan noe blir gjort.

²⁶ "'Logos" (plural "logoi") is Derrida's term for items of thought about which there is no question of interpretation" (Wheeler s 188, 202).

Intensjon er en av kategoriene vi benytter oss av når vi årsaksforklarer andres adferd, språklig eller ikke-språklig, og utgjør dermed en av de viktigste forutsetningene for vår kognisjon. Gjennom prosessen Davidson kaller radikal fortolkning, illustrert av den teoretiske triangulasjonsmodellen, tilegner vi oss koherente sett med teorier om virkeligheten, inkludert andre mennesker. Davidsons bruk av intensjonsbegrepet som årsaksforklaring forutsetter aldri en ”telepatisk” evne til å lese andres sinnsinnhold. Vi tilegner oss kunnskap om andre menneskers intensjoner på samme måte som vi tilegner oss kunnskap om årsaksforklaringer i virkeligheten. Når vi analyserer hendelser²⁷, ser vi på årsaker, når vi ser på handlinger, ser vi på intensjoner. I ”What Davidson said to the sceptic” kommenterer Ramberg ulike lesninger av Davidson, og påpeker at flere av dem har lest Davidson som mindre radikal enn han faktisk er. For Davidson er det ikke tvil om at språkets dialogiske natur er en forutsetning for vår evne til fortolkning av virkeligheten:

(...) his suggestion is that we require actual, dialogical interpretation for there to be thought (...) Davidsons anti-representationalism, and hence his form of naturalism, comes to expression exactly in his view that interpretive interaction, and not merely interpretability, is required for a creature to be an agent (Segal et al. 2001: 215).

Fortolkningsmessig interaksjon kaller Ramberg denne funksjonen ved vår kognisjon, og i den ligger intensjonens rolle for språklig så vel som litterær fortolkning. For å illustrere hvordan intensjonens rolle spiller inn i en fortolkningsprosess, vil jeg ta for meg Davidsons metafor-teori, som er Davidsons intensjonsfilosofi i et nøtteskall.

2.4.5 Davidsons metafor-teori

Davidsons metafor-teori er en omstridt teori innenfor hans fagfelt. Hans essay ”What Metaphors mean,” er derfor, slik han selv sier det, et i hovedsak et kritisk essay:

”This paper is concerned with what metaphors mean, and its thesis is that metaphors mean what the words, in their most literal interpretation, mean, and nothing more. Since this thesis flies in the face of contemporary views with which I am familiar, much of what I have to say is critical” (Davidson 2001b: 245).

²⁷ Hendelser, som Davidson diskuterer grundig i samlingen *Essays on Actions and Events*, er det man kan kalle elementære partikler i Davidsons handlingsfilosofi. Som del i hans hovedargumentasjon for et syn på det mentale som underlagt kausalitet på samme måte som det fysiske, plederer Davidson for en forståelse av hendelser som ontologiske enheter på linje med andre virkelige objekter. Se D. Davidson, *Essays on Actions and Events* (Oxford: Oxford University Press, 2001c).

Det Davidson er opptatt av er hva metaforer betyr, og hvordan de kommer til å ha den betydningen de har. Kort sagt mener Davidson at en metafor må forstås ut fra ordets eller utsagnets første, eller leksikalske betydning. Når man bruker metaforen rose, for å beskrive en person, har ikke ordet "rose," slik det forekommer i setningen man bruker en annen betydning enn det den har når vi peker på blomsten og uttaler artsnavnet. Påstanden ser ved første øyekast problematisk ut, for instinktivt føler vi at ordet rose, når det brukes om en person, vil bety skjønnhet, ynde, skjørrhet, og så videre. Betydningen kan ikke settes helt fast, det vil alltid synes nødvendig å føye til en "og så videre" på slutten av en setning som skal forklare hva metaforen betyr. Metaforer er med andre ord generelt vanskelige å parafrasere, noe Davidson tar til inntekt for sitt synspunkt.

I agree with the view that metaphors cannot be paraphrased, but I think this is not because metaphors say something too novel for literal expression but because there is nothing there to paraphrase. (...) This is not, of course, to deny that a metaphor has a point, nor that that point can be brought out by using further words (Davidson 2001b: 246).

Metaforen kan ikke parafraseres, mener Davidson, alle forsøk er utilstrekkelige. Dette er fordi det ikke finnes noe ved metaforen å parafrasere. Metaforen er i seg selv nok, selv om poenget metaforen peker mot kan parafraseres. Davidson påstår ikke at metaforer er meningsløse språkfenomener. Problemet vårt ligger ikke i hva metaforer er eller hvordan de brukes, problemet ligger i hvordan vi forsøker å forklare dem og deres virkemåte. Metaforer er ikke tilfeller av språkbruk hvor man har en semantisk forskyvning av normal, leksikalsk mening. Metaforen har én enkelt forbindelse til poenget den kommuniserer. Det er gjennom vår forståelse av intensjonen bak metaforen vi blir i stand til å fortolke hva den betyr: "I think metaphor belongs exclusively to the domain of use. It is something brought off by the imaginative employment of words and sentences and depends entirely on the ordinary meanings of those words and hence on the ordinary meanings of the sentences they comprise" (Davidson 2001b: 247). Når Davidson sier at metaforen tilhører bruksområdet, refererer han til sin forståelse av språket som felles, som en prosessuell utveksling mellom individer. På samme måte som løgner, påpeker Davidson, som ikke bare kan forstås som forsøk på å si noe usant, må metaforen forstås ut fra hvordan den brukes: "...lying, like making a metaphor, concerns not the meaning of words but their use. It is sometimes said that telling a lie entails what is false; but this is wrong" (Davidson 2001b: 258). Metaforen, på lignende måte som løgner, utløser en viss effekt på leseren eller lytteren når den brukes av en skrivende eller talende språkbruker. Denne effekten kan ikke leses inn i metaforen selv, på samme måte som

den ikke ligger i det løgnaktige utsagnet: “The common error is to fasten on the contents of the thoughts a metaphor provokes and to read these contents into the metaphor itself” (Davidson 2001b: 261). En slik forståelse som denne kaster et performativt lys på metaforen, og setter den sammen med de performative språkhandlingene til Austin, slik som advarsler, kontraktsinngåelser og løfter.²⁸ I *Deconstruction as Analytic Philosophy* oppsummerer Samuel C. Wheeler Davidsons forståelse av metaforen som en ”force,” en effekt:

For Davidson, the metaphorical and the literal differ not in meaning but in the force with which metaphorical and literal utterances are written or said. “Force is (roughly) the intention with which a sentence is produced. The intended purposes for which one may produce a sentence with given truth-conditions vary, for words are versatile and malleable tools.(...) The truth conditions of a sentence are what make possible the various things that can be done with it, including asserting what is the case and making a point metaphorically. “Metaphorically” describes how an utterance is meant, not what it means. So metaphors are not a class of sentences or phrases but rather a kind of force (Wheeler 2000: 94).

Effekten kan I følge Wheeler forstås omtrentlig som intensjonen med bruken av metaforen. Det er denne intensjonen som styrer meningen til de ord og ytringer vi bruker, ettersom en metaforisk setning ikke har spesielle egenskaper ved seg som skiller seg fra en setning som skal forstås bokstavelig. Setningen ”du er en rose” har den samme betydningen, ord for ord, og grammatisk sett, om den ytres til en rose, eller til en vakker person. I tilfellet hvor vi bruker en setning til å uttrykke noe vi mener er sant og i tilfellet hvor vi bruker den, grammatisk sett identiske setningen, som metafor, har vi den samme forståelsen av ordene, det som utgjør forskjellen er hva vi ønsker å gjøre med utsagnet.

Wheeler sammenligner også Davidsons metaforteori med Paul de Mans metaforteori, eller mer generelt hans teori om det såkalt ”figurative” språket. Paul de Mans teori går i følge Wheeler ut på at metaforen ikke skal forstås som et språklig unntakstilfelle, men heller som et paradigmatiske eksempel på hvordan språket fungerer.

For de Man, metaphor, which in analytic philosophy has been treated as a marginal phenomenon, is made the paradigm of the most central operation of saying things, predication. Normal predication, which has always been treated as property ascription determined by the presence or absence of an external control, namely, the real language-independent property, is on this account a degenerate kind of metaphor. Metaphor, which has

²⁸For en analyse av Austins performative kategorier i litteraturvitenskapelig sammenheng, ser Shoshana Felmans *The Literary Speech Act: Don Juan with J. L. Austin, or Seduction in Two Languages*. (Shoshana Felman, *The Literary Speech Act: Don Juan with J.L. Austin, or Seduction in Two Languages* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1983) 150 s.)

always been treated as a deviant exception to the correct use of language, a fallen misuse justifiable only for aesthetic effect, is made the central model of how language functions. On Davidsonian grounds, metaphor and ordinary predication ought to be cases of the same phenomenon (Wheeler 2000: 113).

Det Wheeler kaller “normal predikasjon,” er forståelsen av språklige utsagn som bestemt av en ekstern, ikke-språklig kilde, eller en mangel på sådan. Sett fra dette synspunktet blir metaforen i forhold til dette bare et marginalt fenomen hvor språk beskriver språk. Men fra de Mans synspunkt er den ”normale” predikasjonen bare en degenerert metafor. I likhet med de Man, tror ikke Davidson på determinasjon av mening fra eksterne kilder utenom språket. Metaforisk og ”normal” språkbruk må derfor i følge Davidson sees som to tilfeller av samme type. Språkbruk må med andre ord alltid fortolkes ut fra en vurdering av dens intenderte effekt, i følge Davidson.

2.5 Sannhet

Sannhet er i likhet med flere av nøkkelbegrepene i denne oppgaven, et begrep som kan brukes på ulike måter. Det kan sies å ha mye til felles med begrepet om virkelighet, både et semantisk slektskap og en semantisk likhet. Det er i første omgang sannhet, eller korrekthet som er et vitenskapelig krav i arbeid med litteratur. Dette får sitt å si for metode, og vil være viktig både for en normativ holdning til litteraturvitenskap og for en deskriptiv innstilling. I språkfilosofien er spørsmålet om hvordan språk og sannhet henger sammen et viktig felt. Språk er vårt viktigste redskap for kunnskap og kommunikasjon, og som sådan er vi avhengige av det for å finne frem til riktige konklusjoner om virkeligheten, nemlig sannheten. I det minste er dette grunnlaget for den naturvitenskapelige forståelsen av språk. Men er språket vårt godt nok? Er det tilstrekkelig? Er vår bruk av det presist nok? Utgangspunktet for analytisk språkfilosofi har vært et nei som svar på disse spørsmålene. For analytiske filosofer fremsto språkfilosofien som et helt avgjørende felt for all fremtidig tenkning og vitenskap, idet den tok for seg det mest grunnleggende av alle redskap menneskene har for kunnskap om verden, språket. Språk ligger til grunn for vår epistemologi, det bestemmer rett og slett hva vi kan ha kjennskap til, og hvordan vi kan tilegne oss denne kunnskapen. Denne tenkningen hadde stor innflytelse i sin samtid, men i den påfølgende utviklingen skulle dette synet bli utfordret, særlig av motstående retninger som i dag breddt stemples som kontinentalfilosofi.

2.5.1 Korrespondanse versus koherens

Sannhet er et av de mest grunnleggende begrepene i Davidsons filosofi, men til gjengjeld et av de mest omstridte.²⁹ For Davidson er begrepet om sannhet en forutsetning for all språkbruk. Dette er et objektivistisk sannhetsbegrep, i motsetning til den relativistiske sannhetsoppfattningen som råder i litteraturvitenskapen i dag. Den relativistiske oppfattningen av sannhet henger, som vi har sett, sammen med en forståelse av språklig mening som styrt av konvensjoner. Den motsatte holdningen til dette, som man gjerne finner hos de analytiske filosofene, er at sannhet ikke kan forstås som subjektiv, men er bestemt og singulær, gjerne eksemplifisert gjennom matematiske bevis. Sannhet er altså absolutt og objektiv, ikke avhengig av subjektive personlige og kulturelle perspektiver, for Davidson, et synspunkt som er karakteristisk for analytiske tenkere. Det som gjør Davidson forskjellig fra de mer fundamentalistiske analytiske tenkerne, er hvordan han mener vi får tilgang på denne sannheten. Davidson tror på sannhet som en kategori det er meningsfullt å snakke om, men hans forståelse av begrepet gjør at han stiller seg utenfor rekkevidden til kritikken av den naturvitenskapelige ”autoritære” holdningen til språket. Davidson har en form for koherensteori om sannhet, slik Janos Boros påpeker i ”Representationalism and Antirepresentationalism - Kant, Davidson and Rorty:”

Davidson proposes a coherence theory of truth, where belief systems should not be verified by correspondence-seeking confrontational methodologies. Sets of beliefs are generally true for him, not because they are proved as propositional attitudes in confrontation with the physical reality, but because they cohere with the whole set of beliefs. The sets of beliefs receive their adaptive appropriateness through causality, which originates from the physical world, and so neither needs the physical world a characterization called “true”, nor our coherent belief system (Boros 1999).

Våre forestillinger om det virkelige blir ikke verifisert gjennom metodologier som anser språklige utsagn som korresponderende med virkeligheten. Virkelighetsoppfattninger, det han kaller ”sets of beliefs,” er systemer som hviler på en viss indre sammenheng, en koherens, og på samme tid hviler de på en stabiliserende enighet i en kontinuerlig debatt innad i gruppen av mennesker som forfekter denne oppfattningen. Vi finner ikke ”bevis” for våre teorier om hva som er sant gjennom å konfrontere virkeligheten, vi har derimot en pågående samtale med

²⁹ Se særlig diskusjonen mellom Davidson og Rorty i blant annet *Rorty and his Critics* fra 2000. (Robert Brandom, *Rorty and His Critics* (Malden, Mass.: Blackwell, 2000) XX, 410 s.) Benedicte Hagland leverte i 2003 masteroppgaven *The Role of the Concept of Truth in Donald Davidson's Radical Interpretation* ved UiO. (Benedicte Hagland, 'The Role of the Concept of Truth in Donald Davidson's Radical Interpretation', (B. Hagland, 2003).)

våre medmennesker om den delte virkeligheten hvor vi kontinuerlig prøver våre erfaringer mot hverandre. Årsaksforklaringer er vår kilde til teorier om det virkelige som vi kontinuerlig raffinerer og setter sammen til et logisk koherent hele i samtale med andre. Slik blir det at sannhet for Davidson er et sosialt fenomen. Dette betyr at sannhet ikke eksisterer utenom våre språklige interaksjoner mellom verden og hverandre. Det avgjørende her er Davidsons vektlegging av ”virkeligheten,” eller ”verden” som en tredje part i vår konstruksjon av sannhet. Den fysiske virkeligheten vi deler med våre meningsfeller og meningsmotstandere er den samme virkeligheten, og det er mot denne felles bakgrunnen vi er i stand til å konstruere våre begreper om det sanne. Vår eneste mulighet for å finne frem til en objektiv sannhet ligger i følge Davidson i den sosiale interaksjonen mellom språkbrukere, hvor begrepet om sannhet blir forutsetningen for all kommunikasjon. Sannhetsbegrepet er en forutsetning for vår språkbruk samtidig som det er en funksjon av vår språkbruk. Det er vårt eneste redskap i etableringen av en samtale med våre medmennesker gjennom en delt forståelse av hva virkelighet er og hva sannhet er. Begrepet sannhet er for Davidson utgangspunktet for hans meningsteori, som er fundamentet for hans øvrige filosofi.

Det er først og fremst her, i Davidsons sannhetsteori, vi finner den avgjørende forskjellen mellom Davidson og Fish. Slik vi har sett i den overstående diskusjonen av konvensjonsbasert fortolkning, blir språklig mening som er basert på konvensjoner relativ til den verifiserende instansen som er konvensjonenes opphav, i Fish's terminologi, ”interpretive communities.” ”Interpretive communities,” i likhet med Kuhn's vitenskapelige paradigmer, legger visse konvensjonelle regler for hvordan man oppfatter tekst. En enkelt tolkning av den individuelle leseren, er til enhver tid bestemt av leserens ”community.” Vi kan aldri hevde å ha det ”rette svaret” på spørsmål, i følge Fish, ettersom konvensjonene til den ”community” vi tilhører ikke bare regulerer men også konstituerer vår kunnskap. Knapp og Michaels påpeker den iboende selvmotsigelsen i Fish's teori i ”Against Theory:”

Fish's theory about beliefs, on the other hand, strives to achieve inconsequentiality by standing outside all the practical commitments that belief entails. It is perfectly true that one can achieve inconsequentiality by going outside beliefs but only because, as Fish himself insists, to be outside beliefs is to be nowhere at all. But of course Fish doesn't think that his theory about beliefs leaves him nowhere at all; he thinks instead that it gives him a way of arriving at truth, not by choosing some beliefs over others but by choosing beliefless knowledge over all beliefs. The truth of knowledge, according to Fish, is that no beliefs are, in the long run, truer than others; all beliefs, in the long run, are equal. But, as we have noted, it

is only from the standpoint of a theory about belief which is not itself a belief that this truth can be seen (Knapp and Michaels 1982: 741).

Fish's teori om det vi tror er sant, søker å stå utenfor diskusjonen om hva som er sant og ikke. Det sanne er bare det vi hevder fordi våre forutsetninger får oss til å tro visse ting, tilhøre en viss community. Det spiller i så måte ingen rolle hva vi tror eller hva vi hevder, siden vår kunnskap – det vi tror er sant om verden – uansett bestemmes av konvensjoner. Det eneste virkemidlet vi har er retorikken, som vi kan bruke til å rekruttere flere medlemmer til vår "interpretive community." Problemet med Fish's teori er, slik Knapp og Michaels påpeker, at den krever en kunnskap og sannhetsoppfattning som er diametralt motsatt den Fish selv foreslår.

2.5.2 En semantisk definisjon av sannhet

Grunnstenen i Davidsons forståelse av språklig kommunikasjon er begrepet om sannhet. Den filosofiske opprinnelsen til Davidsons sannhetsbegrep er den polske logikeren og matematikeren Alfred Tarskis definisjon av sannhet som en semantisk funksjon ved formelle språk.³⁰ For å definere sannhet som en semantisk funksjon, må Tarski begrense omfanget av språket definisjonen skal fungere for. Definisjonen hans er derfor kun utformet for å fungere for formelle språk. Tarski definerte sannhet som et semantisk begrep i sin berømte artikkel "The Concept of Truth in Formalized Languages" fra 1933. I "The Semantic Conception of Truth: and the Foundations of Semantics" fra 1944 oppsummerer han de viktigste poengene i den hundre sider lange artikkelen, og beskriver sannhetsdefinisjonen i et enklere, og mindre teknisk språk. Tarski er opptatt av at vår umiddelbare, enkleste forståelse av sannhet er det beste utgangspunktet for en definisjon. Han illustrerer sin definisjon av sannhetsbegrepet gjennom en logisk ekvivalenssetning:

Let us consider an arbitrary sentence; we shall replace it by the letter 'p.' We form the name of this sentence and we replace it by another letter, say 'X.' We ask now what is the logical relation between the two sentences "X is true" and 'p.' It is clear that from the point of view of our basic conception of truth these sentences are equivalent. In other words, the following equivalence holds:

(T) X is true if, and only if, p.

³⁰ Et formelt språk er i logikken et konstruert språk med strenge regler som gjør at fortolkningen av dets utsagn ikke er gjenstand for den samme flertydighet som normale språk.

We shall call any such equivalence (with 'p' replaced by any sentence of the language to which the word "true" refers, and 'X' replaced by a name of this sentence) an "equivalence of the form (T)" (Tarski 1944: 344).

Det Tarski gjør er å dele språket opp i "normal-" og "meta-" språklig form. Det metaspråklige språket brukes kun til å beskrive eller navngi setninger i det normale språket. Oversatt fra metaspråket blir Tarskis logiske ekvivalenssetning ovenfor dette: (T) er navnet på setningen, og skal markere at denne setningen uttrykker hva sannhet er, en såkalt T-setning. 'X' forstås som det metaspråklige navnet på en vilkårlig setning, mens 'p' forstås som den samme vilkårlige setningen i normal språkbruk. Eksempelssetningen Tarski bruker er "snøen er hvit." 'X' skal forstås som "en setning ved navn "snøen er hvit"" mens 'p' skal forstås som en ytring av det faktum at snø er hvit. Sannhet kommer inn som en semantisk funksjon mellom disse to, slik Tarski ser det, som en ekvivalens. Ekvivalens betyr i logisk terminologi at to uttrykk har den samme sannhetsverdien. Det betyr at setningen "snøen er hvit" er sann, hvis og bare hvis snøen er hvit. Dette er den enkle, og den eneste, betydningen av begrepet sannhet, i følge Tarski. Det Tarski ville oppnå med denne enkle definisjonen, var å gjøre sannhetsbegrepet til en semantisk regel til bruk i logikken.

Davidson tar denne definisjonen av sannhet som et semantisk trekk ved formelle språk og overfører den til normale språk. For Davidson vil det være nesten den samme mekanismen,³¹ den såkalte "T-setningen," som er illustrert i sitatet fra Tarski ovenfor, som virker i vår vanlige språkbruk. For et hvert språk "L" vil alle setninger kunne forstås som sanne eller ikke ut fra denne enkle ekvivalensen:

What we require of a theory of meaning for a language L is that without appeal to any (further) semantical notions it place enough restrictions on the predicate 'is T' to entail all sentences got from schema T when 's' is replaced by a structural description of a sentence of L and 'p' by that sentence (Davidson 2001b: 23).

Det vi får ut av en slik tenkning er tilsynelatende truismer som: Snøen er hvit hvis det er sant at snøen er hvit. Men denne logiske ekvivalensen er alt Davidson trenger for sin minimalistiske meningsteori. I vår normale språkbruk, hvor de strenge reglene til de formelle språkene ikke gjelder, blir sannhetsekvivalensen en meningsekvivalens. Davidson bruker Tarskis teori, men snur den på hodet. I stedet for å forklare meningen med ordet sannhet, slik Tarski setter for seg, bruker Davidson denne teorien til å forklare hvordan sannhet er det samme som mening. Davidsons meningsteori er minimalistisk, i den forstand at han bygger

³¹ Davidson versjon er: (T) *s* is *T* if and only if *p* (Davidson 2001:22)

ned det abstrakte vokabularet for beskrivelsen av språkfenomenene, for å minske sjansen for reifikasjon. Reifikasjonen av sannhetbegrepet, som gjør sannheten til en egenskap ved objekter, eller til et objekt i seg selv, forsvinner i Davidsons teori, når sannhet er det samme som utsagnets mening. Sannhet blir dermed ikke mer enn et semantisk ledd i en funksjon som beskriver kommunikasjonsprosessen. Men den semantiske sannhetsfunksjonen, som en grunnleggende del av vårt begrepvokabular, blir samtidig ikke mindre enn en forutsetning for hele prosessen, en forutsetning for språk og for kunnskap. Som en følge av dette, vil jeg hevde, kan det være interessant å fokusere på dette sannhetsbegrepet hos Davidson hvis man vil bruke det i litterær fortolkning.

2.5.3 Davidson og Peirce

Det kan argumenteres for at Peirce og Davidson deler noen synspunkter på sannhet. I *Truth and the end of inquiry: a Peircean account of truth* beskriver Cheryl J. Misak Peirce's syn på sannhet som nødvendig for menneskers ervervelse av kunnskap om verden gjennom å være forutsetningen for vår utøvelse av tro, påstander og spørsmål:

The concept of truth, that is, is central to the human practices of belief, assertion, and inquiry. Peirce argues that we must look to these practices in order to come to a full understanding of the concept of truth (...) Once we see that the concepts of belief, assertion, inquiry, and truth live in the same conceptual neighbourhood, we can learn something about the concept of truth by exploring the connections between it and its neighbours. As Donald Davidson puts it, we can illuminate truth by making clear the connections between it and the 'human attitudes and acts that give it body'—no 'definition of the concept of truth, nor any quasidefinitonal clause, axiom schema, or other brief substitute for a definition' will do (Davidson 1996: 276) (Misak 2004: ix).

Misak siterer Davidson som her sier at sannhet blir tydelig for oss som begrep gjennom hvordan mennesker, som aktører med intensjoner, setter det i bruk i kommunikasjonssammenheng. En definisjon av sannhet kan ikke finnes utenom en beskrivelse av hvordan sannheten fungerer i praksis, og i praksis er sannhet en forutsetning for hvordan vi forstår virkeligheten. I Peirces semiotikk blir spørsmålet om sannhet et spørsmål om hvordan sannhet oppstår som en del av et tegnssystem:

The inquirer, Peirce insists, must think of truth in the following way: 'that to which the representation should conform, is itself something in the nature of a representation, or sign—something noumenal, intelligible, conceivable, and utterly unlike a thing-in-itself'. Peirce focuses on what he thinks the transcendentalist has lost sight of—the link between truth and

inquiry. Peirce's account deals with the common experience that constitutes inquiry: the ordinary notions of doubt, belief, experience, and perceptual disappointment. Thus it offers a conception of truth that can be a guide for inquiry. On Peirce's view, truth transcends experience and inquiry here and now, but it does not transcend experience and inquiry altogether: 'A true proposition is a proposition belief in which would never lead to . . . disappointment . . . ' (CP 5. 569, 1901)(Misak 2004: 41).

Sannheten er mediert gjennom språktegnene, og som sådan er den selv et tegn, og ikke et førspråklig fenomen, det Peirce, med Kant, kaller "a *thing-in-itself*." Likevel er ikke sannheten som tegn uavhengig og fritt fra det virkelige: Sannhet, slik Peirce ser det, er en rettesnor for undersøkelser om verden, i følge Misak, Det vi kaller sannhet er våre forslag til forklaringer og påstander om virkeligheten som foreløpig ikke har møtt på vanskeligheter, det Peirce kaller "skuffelse." Mønsteret for hvordan vi lager forslag til påstander om virkeligheten, prøver påstandene og forkaster eller beholder dem kaller Peirce "abduksjon." I artikkelen "Abductive reasoning in Peirce's and Davidson's account of interpretation" sammenligner Uwe Wirth Peirce's begrep om "abduksjon" med Davidsons fortolkningsteori. Han definerer abduksjonsprosessen som en slutningsrekke hvor man ved hjelp av logikk men også av intuisjon og tankeeksperimenter³² finner frem til forklaringer på uventede trekk ved virkelighet eller utsagn og hvordan de passer inn i den logiske sammenhengen.

In the "normal science paradigm" and in everyday understanding, abduction is performed as the process of inferential reconstruction of causes and intentions. It is, however, also the process of inventive construction of theories and revolutionary "paradigm switching" - namely the "only kind of reasoning which supplies new ideas" (CP 2.777). That means, abduction is precisely that kind of inference, or theory creation, on which Davidson focuses in his concept of interpretation. The task of abduction is to determine the feature of a "non-standard" event - a surprising fact (CP 7.218) -, relevant to the formulation of a plausible hypothesis "that furnishes a possible Explanation" (CP 6.469) (Wirth 1999: 119-20).

Davidsons ide om teoriutveksling er sentral i hans fortolkningsteori, og det er god grunn til å enes med Wirth i hans analyse av hvordan denne teoriutvekslingen sammenfaller med Peirces begrep om abduksjon.

³² Wirth trekker fram Sperber og Wilsons relevanseteori i sin forklaring av fortolkerens kompetanse: "Thus, we can assume with Davidson, but also with Sperber and Wilson that the formal "leading principles" of our background presuppositions are the principle of coherence and the principle of relevance" Uwe Wirth, 'Abductive Reasoning in Peirce's and Davidson's Account of Interpretation', *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 35/1 (1999), 115-27 at 121.

The "rule of thumb" Davidson refers to in "A nice Derangement of Epitaphs" are the rules of efficient abduction, deriving plausible explanations, and "creating new theories to cope with new data in any field" (Davidson 1986: 446). Instead of an apriori mutually shared knowledge of codes and conventions the competence to select or formate plausible hypotheses in the course of communication has to be shared by speaker and interpreter. Hereby the "abductive competence" interacts with the "economy of discourse" and the "principle of charity". (Wirth 1999: 126)

Davidsons filosofi har et nøkternt språk, særlig der hvor han legger frem nye ideer og konstruerer modeller og eksempler. Dette har med hans motvilje mot språkfilosofiens tendens til reifisering av termer å gjøre, og forklarer hvordan det har seg at han ikke setter navn på slike fenomener som teoriskaping, fortolkningskompetanse og det Peirce kaller abduksjon og abduktiv kompetanse, men foretrekker å beskrive prosessen slik den foregår. For Davidson er sannhetsbegrepets viktigste rolle i kommunikasjonsprosessen dets funksjon i vår "utvelgelsesmekanisme" for hvilke ord og påstander vi bruker når vi skal forstå verden og kommunisere med andre. Vi velger våre ord ut fra det vi tror er sant, det vi mener er meningen med ordene, og konteksten vi ytrer oss innenfor. Når vi forsøker å gi mening med språk, bruker vi språket på en grunnleggende kreativ måte, slik Peirce beskriver.

2.5.4 Davidson og Heidegger

I artikkelen om Foucault på Stanford Encyclopedia of Philosophy oppsummerer Gary Gutting Foucaults *The Order of Things*, og viser hvordan Foucault, i sin vitenskapshistorie, eller "vitenskapsgeneologi," ser på analytisk og kontinental filosofi som komplementære tilnærminger til en mer generell menneskelig kunnskapssøken:

(...) the history of natural languages has introduced confusions and distortions that we can try to eliminate through techniques of formalization. On the other hand, this same history may have deposited fundamental truths in our languages that we can unearth only by the methods of hermeneutic interpretation. (So these two apparently opposed approaches — underlying the division of analytic and continental philosophy — are in fact, according to Foucault, complementary projects of modern thought.) (Gutting2010).

Hvis man, slik Foucault gjør, regner den analytiske og den kontinentale tradisjonen i moderne tenkning som komplementære, kan man forsvare det å trekke inn en så diametralt motsatt tenker som Heidegger i diskusjonen av sannhetsbegrepet hos Davidson.³³ At Davidson og

³³ Rorty har også trukket en sammenligning mellom de to, for en oppsummering av Rortys tanker om dette, se Dorothea Frede, 'Beyond Realism and Anti-Realism: Rorty on Heidegger and Davidson', *The Review of Metaphysics*, 40/4 (1987), 733-57.

Heidegger har en parallell forståelse av sannhet er likevel ikke så overraskende når man ser at Davidson utviklet sin fortolkningsteori i samme periode³⁴ som Gadamer, Heideggers student, utviklet sin hermeneutikk. Ramberg påviser også fellestrekkene mellom disse to teoriene i sin innføringsbok *Donald Davidsons Philosophy of Language* (Ramberg 1989). I forbindelse med sammenligningen mellom Heidegger og Davidson, er det viktig å påpeke at Heidegger var svært opptatt av representasjonsproblematikken³⁵, og at dette fokuset hos både Davidson og Heidegger nok utgjør den største likheten mellom de to. Sannhetsforståelsen til disse to tenkerne er verdt en sammenligning nettopp fordi de deler denne fundamentale mistroen til representasjonsbegrepet. Det er min påstand at slik Heideggers sannhetsbegrep blir viktig for hans estetiske teori, og slik en lignende forståelse ligger under Gadamers hermeneutikk, kan man også argumentere for at Davidsons sannhetsbegrep blir viktig, spesielt med tanke på hvordan det skal legges til grunn i arbeid med den litterære teksten.

I boka *Being-in-the-world: a commentary on Heidegger's Being and time* vurderer Hubert Dreyfus sammenligningen mellom Heidegger og Davidson som et spørsmål om hvordan mange perspektiver på sannhet ikke medfører indeterminisme. Selv om en kultur har fortolkningsmessige betingelser for hva som regnes for virkelig eller sant, betyr ikke det at det fortolkede ikke er faktisk. Heidegger kan i følge Dreyfus kalles en "plural realist." Poenget med en slik plural realisme er at man ikke kan innta en posisjon utenfor virkeligheten hvor man kan bedømme hva den samme virkeligheten består eller ikke består i. "Dasein" er Heideggers begrep for en temporalt situert aktør, som erstatter det vi vanligvis forstår som subjektet. Slik Heidegger ser det er "Dasein" fortolkeren av alle inntrykk (ways of being), og alt virkelig forstås som relativt til "Daseins" handlinger og intensjoner. Dette betyr ikke at virkeligheten er relativ til den enkelte fortolker. I så tilfelle ville det innebære at en av de utallige fortolkningene ville være den riktige, mens alle de andre ville være feil.

³⁴ Gadamers *Sannhet og Metode*, først utgitt i 1960, Davidsons artikkel "Actions, Reasons and Causes" ble utgitt i 1963, "Radical Interpretation" i 1973.

³⁵ Når det gjelder Derridas kritikk av Heidegger i det allerede siterte essayet "Sending: on Representation," bør det nevnes at Derrida anså Heideggers filosofi som feilet i den forstand at den ikke klarer å frigjøre seg fra representasjonsbegrepet. I artikkelen "Representation and the Image: Between Heidegger, Derrida and Plato," Oppsummerer V. M. Fôti dette slik: "Heidegger's de-structive analysis of the history of metaphysics accords central importance to representation (Vorstellung) and to the representative world-picture; indeed, he regards the modern epoch (characterized by the ascendancy of metaphysics and technology) as essentially the epoch of representation. In a searching and subtle study of the notion of representation, Jacques Derrida asks whether Heidegger does not, in fact, remain wedded to representation, in that he tacitly presupposes a representative pre-interpretation of the very notion of representation." (Véronique Fôti, 'Representation and the Image: Between Heidegger, Derrida, and Plato', *Man and World*, 18/1 (1985), 65-78. s.1) Jeg anser Derridas kritikk som viktig, men har valgt å følge fortolkere av Heidegger som ikke leser ham slik Derrida gjør, og dermed gjør Heideggers oppgjør med representasjon lik Davidsons.

Fortolkningene reflekterer heller tilbake på de fortolkende, og definerer Daseins plassering i relasjon til sine omgivelser og sine med-”Dasein.” Her kommer likheten til Davidson frem:

There is a deep similarity between Heidegger and Donald Davidson on this point. Both would agree that we can make reality intelligible using various descriptions and that what our claims are true of under a given description has whatever properties it has even if these descriptions are not reducible to a single description, and whether we describers and our ways of describing things exist or not. Just as different cultural practices free different aspects of nature, so they free different sorts of cultural entities. Such historical entities have their own ontological status. Their way of being is not the deworldeed being of the occurrent. (Dreyfus 1991: 263)

Fortolkningen av virkeligheten kan ta like mange former som det er fortolkere, altså kan vår forståelse av hva som er sant og ikke være svært divergerende. Men for Heidegger, på samme måte som for Davidson, medfører ikke dette at meningen er indeterministisk. Våre divergerende fortolkninger av virkeligheten har sin egen virkelighetsstatus som kulturelt og temporalt situerte versjoner av virkeligheten, enten våre fortolkninger eller våre forutsetninger for fortolkning er faktuelle, eller ikke. I den kontinuerlige teoriutvekslingen vi har med hverandre og med omgivelsene, blir hypotesene våre testet, bekreftet, forkastet, og omdannet. Ingen enkeltteori kan med rette påstå å være den riktige. Alt arbeid mot forståelse og sannhet hviler på en konstant triangulering.

I boken *Donald Davidson and the Mirror of Meaning* argumenterer J. Malpas for en sammenligning mellom Davidson og Heidegger på grunnlag av et delt fundament i sannhetsforståelsen. ”I argue that if we are to try to come fully to terms with the nature and role of truth in Davidson’s work, then we are inevitably led in the direction of the Heideggerian notion of truth as *aletheia*” (Malpas 1992: 2). Aletheia er et vanskelig begrep hos Heidegger, og i likhet med Heideggers mange neologismer er det vanskelig å forklare det i et annet språk enn Heideggers eget. I Malpas’ ordforklaringer i *Donald Davidson and the Mirror of Meaning* forklarer han det som en u-skjulthet og en avsløring. Malpas’ egen fortolkning er sannhet som en horisontåpning som tillater objektet å synes: “Greek term for truth; translated by Heidegger as ‘unhiddenness’ or ‘unconcealment’. In most of Heidegger’s thinking it refers to the original event of truth as the revealing/concealing of Being. In his later thought he ceases to call this event ‘truth’. In the terms I have used here, it is the opening of the horizon which allows objects to appear” (Malpas 1992: xiv). I Heideggers *Væren og Tid* er sannhetsbegrepet en forutsetning for kunnskapsarbeid, med andre ord kan vi

ikke forme hypoteser om det virkelige uten en ide om det sanne, i følge Heidegger. Dette gjør at sannhetsbegrepet hos Heidegger er det Malpas kaller “presupposisjonelt:”

The idea that truth is a presuppositional notion appears explicitly in Heidegger's Being and Time. Yet Heidegger also recognizes the problematic character of such a presupposition. In answer to the question “Why must we presuppose that there is truth?”, Heidegger replies “It is not we who presuppose “truth”: but it is “truth” that makes it at all possible ontologically for us to be able to be such that we “presuppose” anything at all. Truth is what makes possible anything like presupposing” (Malpas 1992: 262).

Et slikt syn på sannhet er svært likt Davidsons. Hos Davidson er sannhet også en forutsetning for vår kommunikasjon, og samtidig for vår kognisjon. Malpas utdyper Heideggers sannhetsbegrep og argumenterer for at sannhet er en form for brudd i den kontinuerlige meningsproduksjonen i vår daglige kommunikasjon; “Truth can be seen as consisting in the opening up of the possibilities for the appearing of things which occurs in the disruption of a project, for it is there that things properly appear to us – it is there that they are disclosed” (Malpas 1992: 266). Sannheten spiller altså en rolle i kommunikasjonen hvor det ”glatte” konvensjonelle språket ikke er tilstrekkelig for suksessrik kommunikasjon. Dette forklarer hvordan sannhetsbegrepet blir så viktig i Heideggers estetikk. I den norske oversettelsen av Heideggers *Kunstverkets opprinnelse* følger det også med en kort tekst av Gadamer som forklarer enkelte av Heideggers poenger i bokens tekst. Når jeg her siterer Gadamer for å vise Heideggers poeng, er det for å spare plass og tid med hensyn til at Heideggers prosa er svært omfattende å forklare og kommentere. Gadamer beskriver Heideggers estetikk i dette utsnittet som en teori om hvordan verden, den fortolkede virkeligheten tilstedeværende for subjektet, og jorden, det uoppnåelige ”relle,” støter sammen gjennom kunstverkets spesielle eksistensmodus, på en slik måte at sannhet oppstår som en hendelse i kunsten.

Når Heidegger derimot taler om striden mellom verden og jorden og beskriver kunstverket som et støt gjennom hvilket sannheten tildrar seg, så er ikke denne sannhet noe som oppheves og fullendes i det filosofiske begrepet sannhet. Det er en egen manifestasjon av sannheten som skjer i kunstverket. Henvisningen til kunstverket, i hvilket sannheten fremkommer, betyr for Heidegger at det gir mening å snakke om sannhetens hendelse (Heidegger and Gadamer 2000: 127).

Sannhet som en hendelse i kunstverket er, slik jeg ser det, en måte for Heidegger å snakke om sannhet som en prosess’ rettethet, heller enn som et innhold, eller en egenskap ved objekter. Jeg vil trekke en parallell mellom Heideggers forståelse av sannhet som en hendelse i kunstverket og Davidsons forståelse av sannhet som forutsetning for kommunikasjon og den

særegne rollen det språklige anomalien, eksemplifisert gjennom hans forståelse av begrepet metafor. Vil sannhetens hendelse i verket som Heidegger beskriver kunne forklares som en prosess hvori leseren gjennom sin fortolkning av litterær tekst blir tvunget til å bruke sitt eget språk og sin egen forståelse av virkeligheten på en slik måte at den grunnleggende strukturen i forholdet mellom leserens virkelighetsoppfattelse, hans "prior theory," og det reelle, alt utenfor leseren, blir synlig?

2.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gått gjennom begreper som jeg anser som viktig for en forståelse av Davidsons filosofi. Jeg vil på en bakgrunn av de poengene jeg har fremmet i dette kapitlet gi noen eksempler på arbeid med litteratur i neste kapittel, men jeg vil først oppsummere de viktigste poengene i denne delen. Jeg tok utgangspunkt i en innstilling til språk som går ut på at vokabularet er viktig for våre teoretiske tilbøyeligheter. Derfor har jeg sett på en rekke begreper, noen problematiske, andre potensielt lovende. Jeg så først på representasjonsbegrepet. Representasjon er den tradisjonelle forståelsen av språklig mening vi har i samtidig vestlig kultur. Denne forståelsen, hvor vår oppfattning av virkeligheten blir delt i to, mellom en privat og en delt verden, er forutsetningen for idealistisk tankegang. Som en følge av denne tankegangen får vi en reifikasjon av språket som gjør språket til noe statisk og feilbart. Et tingliggjort språk er opphavet til problemet med indeterministisk mening. Representasjonstenkningen er en forutsetning for autonomestetikk, som krever en forståelse av språk som avgrensede enkeltobjekter. Denne forståelsen av språket stemmer ikke overens med hvordan språket fungerer. Vi kan ikke forstå språk som objekter, når språk er noe prosessuelt, sosialt, og noe handlingsbasert.

Som et motstykke til den representasjonsbaserte tenkningen gav jeg en presentasjon av Davidsons fortolkningsteori, hvor jeg la frem en del viktige begreper, og kort oppsummerte teoriens hovedpoenger. I sentrum av Davidsons teori står den radikale fortolkningssituasjonen, som illustrerer hvordan språklig kommunikasjon i sin essens er ikke-konvensjonell. Gjennom et fokus på språk som prosessuelt, kreativt og sosialt, argumenterer Davidson for at vi, prinsipielt sett, har evne og mulighet til å kommunisere og forstå alle språklige utsagn. Det eneste kriteriet Davidson legger på språkbruk er at det må kunne kommunisere vellykket. Et av de viktigste begrepene i forhold til vellykket kommunikasjon er "veldigighetsprinsippet." Kort sagt er veldigighetsprinsippet vår generelle innstilling til andre

språkbrukere, som går ut på at deres oppfattelse av verden ikke er feilaktig, og at de i kommunikasjon med oss ikke snakker på tvers av hva de mener er sant. Oppfattelsen av verden som språkbrukerne tar utgangspunkt i kaller Davidson for "prior theory." Når vi er i en kommunikasjonssituasjon tilpasser vi vår teori til en "passing theory." Et av de viktigste poengene med disse begrepene er at de er *teorier*, altså at de må forstås som forslag; tentative, ikke avgjorte. Det kreative kommer inn når vi i kommunikasjonen må takle det Davidson kaller språklige anomalier. De språklige anomalierne og vår evne til å fortolke dem, og ikke minst vår evne til å formidle mening ved hjelp av dem, er tungtveiende argumenter for anti-konvensjonell språkforståelse. Det siste av Davidsons begreper som jeg tok opp var triangulasjonsbegrepet, som må forstås som Davidsons versjon av kommunikasjonsmodellen. Triangulasjonsbegrepet til Davidson fremhever interaksjonen mellom elementene i kommunikasjonssituasjonen, og illustrerer godt det prosessuelle ved tro, mening og sannhet. Jeg gikk deretter kort inn på likhetene mellom Davidsons fortolkningsteori og Gadammers hermeneutikk. Trass i flere sammenligningsgrunnlag fant jeg at Gadammers teori anser fortolkning som mulig kun innenfor visse kulturelt betingede hermeneutiske sfærer, noe som gjør at han tilegner språklig og kulturell konvensjon en rolle den ikke har i Davidsons teori.

I avsnittet om konvensjon oppsummerte jeg først begrepet slik det artikuleres i Searles filosofi, som effektivt beskriver hvordan konvensjon fungerer i talehandlingsteori, men også i litteraturteori for øvrig. Searle deler konvensjoner opp i to typer, konstituerende og regulerende konvensjoner. Davidson anerkjenner begge typer konvensjoner, men mener bestemt å vise at språklig mening ikke oppstår som en følge av konstituerende konvensjoner. Jeg viste deretter hvordan konvensjonsbasert litterær fortolkning, eksemplifisert gjennom leser-responsteorien til blant andre Fish, reduserer alle fortolkningsresultater til retoriske argumenter for teoretiske posisjoner. Med et konvensjonsbasert meningssyn til grunn kan vi ikke gjøre annet enn å "gi lesninger" av tekster, uten mulighet for å hevde at vi faktisk har kommet fram til noe i lesningen vår.

I avsnittet om intensjon ble det klart at det fremdeles er behov for debatt om dette temaet, noe som illustreres av intensjonsdiskusjonens lange historie innen i faget, som fortsetter inn i samtidens debatt. Jeg gikk gjennom Knapp og Michaels argumentasjon rundt intensjonsproblematikken, og kom fram til at de, på tross av at de gir gode argumenter, ikke nødvendigvis trekker den riktige konklusjonen. En analyse av begrepet intensjon viste at det er et mye større begrep enn det som har blitt diskutert i de fleste litteraturvitenskapelige

debatter. Mange aspekter ved intensjonsbegrepet trenger å bli belyst med hensyn til litteraturteoretiske problemstillinger. Til sist så jeg på hva som utgjør intensjonsbegrepets viktigste funksjon i Davidsons fortolkningsteori, nemlig dets rolle som årsaksforklaring i språklig interaksjon.

I avsnittet om sannet pekte jeg på hvordan den klassiske konflikten mellom et korrespondansebasert og et koherensbasert sannhetssyn står i forhold til representasjonsproblematikken. Det ble klart at det klassiske korrespondansesynet på sannhet hviler på representasjonsforståelsen av språket. Davidsons sannhetssyn blir derfor en versjon av koherenssynet på sannhet. Men sannhet er ikke av den grunn relativ, i Davidsons teorier blir sannhet en rasjonell impuls i vår systematiserende fortolkningsinteraksjoner. Jeg viste hvordan sannhetsbegrepet til Davidson, som stammer fra Tarskis sannhetsbegrep, er semantisk, og derfor må sees som del av en iboende mekanisme ved vår språkevne. Jeg sammenlignet Davidsons sannhetsbegrep med det til Peirce, og viste hvordan Peirce's begrep om Abduksjon kan brukes til å beskrive det kreative i sentrum av Davidsons språkforståelse. Til sist så jeg på hvordan Davidsons sannhetsbegrep til dels ligner på Heideggers. I min korte diskusjon av Heidegger og Davidson har jeg fortolket Heideggers ontologiske prosjekt på en slik måte at hans filosofi kan leses parallelt med Davidsons mer epistemologiske tenkning. Deres største likheter ligger i deres motstand mot representasjonsforståelsen, og deres fokus på det prosessuelle ved språkhandlinger. Hos begge blir sannhet forstått som "presupposisjonell," altså en forutsetning for språk og tenkning. Dette gjør at Heidegger beskriver sannhet som en form for avsløring, som betyr at mening og sannhet ikke avhenger av konvensjonsbaserte systemer. Jeg kom frem til at sannhet forstått som avsløring, slik den er det hos Heidegger, kan kombineres med Davidsons sannhetsforståelse på en produktiv måte for bruk i lesning av litteratur.

3 “Davidsons metode,” en skisse

Diskusjonen rundt metodebegrepet, slik vi kjenner den fra eksempelvis Gadammers storverk ”Sannhet og Metode,”³⁶ viser at metode er et problematisk begrep i forbindelse med humanistiske fag. Davidsons synspunkt på dette spørsmålet er, slik vi har sett, at den naturvitenskapelige innstillingen til kunnskapserhvervelse ikke har noen forkjøpsrett på viten. Davidsons fokus på kausalitet går heller midt i mot den naturvitenskapelige modellen for lovkonstruksjoner som prøver å fjerne kausalitetsbegrepet fra vitenskapen. Når jeg i denne oppgaven skriver ”Davidsons metode,” er det derfor ment som metode i den enkleste forstand, og ikke som et strengt regelverk slik vi kjenner det fra enkelte analytiske filosofer. En davidsoniansk tilnærming til litteratur vil kanskje derfor heller kalles en teori, for å signalisere dens deskriptive fremfor preskriptive natur. Men kritikere som Knapp og Michaels hevder at litteraturteorier er preskriptive, i like stor grad som hvilke som helst andre metoderetninger. Kritikken Knapp og Michaels retter mot sine samtidige teoretikere i ”Against theory”- essayene må derfor også vurderes i forhold til konstruksjonen av en ”Davidsons metode.” For Knapp og Michaels er litteraturteorien til skade for litteraturvitenskapen gjennom sin normative føringer på hvordan lesninger skal gjennomføres, altså gjennom konstruksjon av såkalte metoder. Jeg vil hevde at det er delvis på bakgrunn av et liknende synspunkt Fish har utarbeidet sin teori, som et forsøk på å ”gjøre det som faller en naturlig.” Men, slik Knapp og Michaels viser, er Fish’s såkalte ”anti-teoretiske” prosjekt uttrykk for det de kaller det teoretiske prosjektet i sin essens.³⁷

Det er viktig å huske hvilken funksjon en såkalt ”Davidsons metode” skal tjene i kontrast til allerede fungerende teorier i litteraturvitenskapen. Som en motstand til representasjonsforståelsen, må den kunne gi et fullverdig alternativ til representasjonsbasert meningsteori og det tilhørende vokabularet. Den må implementere Davidsons fokus på en objektivistisk sannhetsforståelse og intensjonens rolle i kommunikasjon på en slik måte at den kan bidra mot en ny forståelse av fortolkningsprosessen eller av teksten den brukes til å fortolke. For at disse kravene skal bli møtt er det nødvendig å konstruere en metode over et ”Davidsoniansk” fundament. Dette fundamentet er språkteoretisk, ikke i utgangspunktet litteraturteoretisk. Slik han påpeker i ”A Nice Derangement of Epitaphs” er Davidsons teorier

³⁶ Hans-Georg Gadamer, *Sannhet Og Metode: Grunntrekk I En Filosofisk Hermeneutikk* (Oslo: Pax, 2010) 555 s.

³⁷ ”Fish’s work displays the theoretical impulse in its purest form” (Knapp and Michaels, ’Against Theory’, (at 738.)

om språklig fortolkning "...claims about what must be said to give a satisfactory description of the competence of the interpreter"(Davidson 2005: 96) . Altså er Davidsons fortolkningsteori en beskrivelse av nødvendige bestanddeler av fortolkerens kompetanse, ikke en metodologisk utlegning av selve fortolkningsprosessen. Man må ta Davidsons teori om språklig kommunikasjon og mening, og tilpasse den til bruk på litterære tekster. Davidsons holisme, altså at hans mange teorier i ulike felter henger sammen, gjør det mulig å trekke veksler på hans handlings- og bevissthetsfilosofi. Konstruksjonen av en "Davidsons metode" er med andre ord et prosjekt som gir et stort spillerom. Det vil også være nødvendig å ta stilling til de mange forskjellige lesningene som er gjort av Davidson selv og hans filosofi. Det jeg vil gi i dette kapittelet blir derfor med nødvendighet kun en skisse, som skal tjene til å illustrere potensialet til en teori med grunnlag i Davidsons filosofi. Det blir nødvendig å plassere denne skissen i forhold til Davidsons mange fortolkere. Jeg leser Davidson, slik Ramberg gjør i "What Davidson said to the sceptic" som en "Radical Davidsonian." Konsekvensen av dette er kort sagt at språklig mening henger sammen med sannhet og intensjon, at fortolkning hviler på vår forståelse av disse begrepene, og at fortolkningsprosessen aldri tar slutt.

Hvilken innvirkning får en "radikal davidsonianisme" på en tekstlesning? En lesning av litteratur på Davidsons betingelser begynner med en bevisstgjøring på det tradisjonelle, representasjonsavhengige språksynet, og en avvisning av dette. Som jeg har argumentert i denne oppgaven, innebærer dette blant annet et oppgjør med et konvensjonelt meningssyn og en tilhørende konvensjonelt basert meningsteori. Videre fører det med seg et fokus på hvordan intensjon spiller inn i språklig meningsproduksjon. Til sist forutsetter dette fokuset vekk fra konvensjon og over på intensjon en parallell revurdering av vårt begrep om sannhet. Man kan videre spørre seg om det er en forskjell på hvordan intensjon og sannhet spiller inn i såkalt "normal" språkbruk og den ekstraordinære formen for språkbruk enkelte hevder at litteratur er. Den viktigste forskjellen på litterær språkmodus og såkalt "normal" språkbruk er den tekstlige dimensjonen ved litteraturen, en dimensjon som blir fordoblet gjennom det fiktive. Hva det tekstlige ved språklig kommunikasjon har å si for fortolkning skal jeg se på senere, men det er først på sin plass å påpeke at for Davidson vil det aldri være snakk om vesensforskjellige "moduser" av språkbruk. Språkbruk er i sin essens kommunikasjon mellom mennesker, og tekst eller snakk, fakta eller fiksjon, vil være grunnleggende likt i denne forstand.

En utvidet versjon av Davidsons fortolkningsteori vil kunne brukes både i direkte arbeid med tekstlesning, så vel som i teoretisk arbeid som vil kartlegge hvordan tekstarbeidet foregår. Å bruke Davidsons fortolkningsmodell i arbeid med tekster som av historiske, språklige og kulturelle årsaker fremstår som utilgjengelige for leseren, vil for eksempel kunne være positivt, siden det fra Davidsons synspunkt ikke finnes utilgjengelige tekster i en streng forstand. Av plasshensyn er jeg nødt til å fokusere i hovedsak på det eksterne perspektivet, altså en kartlegging av mulighetene for tekstarbeid. Et slikt perspektiv kan ikke gi en like grundig og dyptpløyende fortolkning av en litterær tekst som en ren tekstlesning kan, men det gir et større overblikk, og i dette tilfellet et klarere bilde på hva Davidsons filosofi kan gjøre i arbeid med tekst. Jeg gir ikke en analyse av teksten så mye som jeg bruker teksten til å illustrere verdien av Davidsons filosofi gjennom blikk på fortolkning, intensjon og sannhet.

Jeg vil fokusere på hvordan intensjon spiller inn i lesningen av en litterær tekst, med henblikk på de semantiske intensjonskategoriene jeg presenterte i forrige kapittel. I forbindelse med den tredje av disse kategoriene vil jeg se på forholdet mellom portretteringen av intensjoner og det man kan kalle immanente intensjoner. Videre vil jeg se på skjæringspunktet mellom intensjon og sannhet, altså hvordan disse begrepene fungerer i relasjon til hverandre under lesesituasjonen. Jeg vil videre se på sannhetsbegrepet i lys av Heideggers estetikk, og vise hvordan sannhet som hendelse går overens med Davidsons sannhetsbegrep. Det vil hovedsakelig være et fokus på Davidsons teorier fremfor et fokus på teksten i seg selv. Teksten skal tjene som illustrasjonsmateriale, og konklusjonene jeg ønsker å fremme er litteraturteoretiske konklusjoner av generell natur.

3.1 Moby-Dick av Herman Melville

Et tverrsnitt av samtidslitteraturen viser en økt interesse for det biografiske både hos de utøvende forfatterne og som en følge av dette, i den kritiske debatten. I så måte kan man hevde at spørsmålet om forholdet mellom litteratur og virkelighet, som er denne oppgavens fokus, er et tema som for øyeblikket får stor oppmerksomhet i det offentlige, og også en viss oppmerksomhet i det akademiske miljøet. Denne debatten, som har mange forskjellige sider, hvorav noen av dem kan sies å være relevante for denne oppgaven, er på samme tid som den er karakteristisk for vår samtid, en svært gammel debatt. Spørsmålet om forholdet mellom fakta og fiksjon, forfatter og tekst, har vært en del av diskusjonen om litteratur så lenge den har eksistert. Det er delvis av den grunn jeg har valgt 1800-tallsforfatteren Herman Melvilles

storverk *Moby-Dick* som eksempelroman i min oppgave, men det er også andre grunner. For det første er romanens kanonisering et faktum, og romanens utbredelse og anerkjennelse er en fordel når man skal beskrive litteratur i generelle termer. Det finnes et stort utvalg i sekundærlitteratur om romanen, som gir tilgang til mange ulike perspektiver på og fortolkninger av romanen. Melville har både klare og obskure referanser til kildemateriale, så vel som mye litterære allusjoner. Melvilles bruk av kilder, sine egne erfaringer og sine litterære inntrykk gjør en roman som *Moby-Dick* eksemplarisk for en undersøkelse om forholdet mellom tekst og kontekst, litteratur og virkelighet. Det er også flere lesninger av *Moby-Dick* som går på at romanens gjennomgående tematikk er spørsmålet om indeterminisme, spesifikt eksistensiell indeterminisme i det sekulariserte verdensbildet til den amerikanske romantikken. Dette er en interessant parallell, men jeg skal ikke bruke det tematiske innholdet i Melville's roman som del i argumentasjonen rundt Davidsons teorier her.

The Concise Oxford Companion to American Literature oppsummerer Herman Melvilles *Moby dick* som en symbolsk fortelling om mennesket og skjebnen satt innen en realistisk fortelling om hvalfangst:

Moby-Dick; or, The Whale, novel by Melville, published in 1851. Within this realistic account of a whaling voyage is set a symbolic account of the conflict between man and his fate. Captain Ahab declares, "All visible objects are but as pasteboard masks," and Melville, holding this thesis, strikes through the surface of his adventurous narrative to formulate concepts of good and evil imbedded as allegory in its events (Hart 1986).

Romanen, som Melville dedikerte til Nathaniel Hawthorne, plasseres gjerne innenfor den amerikanske romantikken. Jeg vil først gi en kort beskrivelse av både den realistiske og den symbolske handlingen: fortelleren, Ishmael, tar hyre om bord i hvalskipet Pequod, som reiser ut under kapteinen Ahabs styre, for å finne den beryktede albino spermhvalen kalt Moby Dick. Hvalen lemlestet kapteinen på hans forrige reise, og Ahabs besettelse om å drepe hvalen driver Pequod med Ishmael og øvrig mannskap til en uvøren jakt over store havområder, helt til den endelige konfrontasjonen mellom Ahab og Moby Dick fører til begges død, og Pequods forlis. Det symbolske ved romanen har blitt fortolket i forskjellige retninger, men en vanlig konklusjon er å forstå jakten på hvalen som allegorisk for menneskelig søken. Ahabs rolle som den tragiske og moralsk problematiske hovedpersonen i romanen har ved flere

anledninger blitt sammenlignet med litterære figurer som Miltons Satan i *Paradise Lost* og Shakespeares King Lear.³⁸

3.2 De semantiske intensjonskategoriene

Det er mulig å snakke om intensjon på flere måter i forhold til en roman som *Moby-Dick*. Man har Melvilles ønske om å skrive en roman om hvalfangst, en handling som gir ham økonomiske fordeler, noe han var avhengig av. Han er preget av sine kritikeres beskyldninger om fusk og plagiat. Han bærer preg av sin kunstneriske tilhørighet til Nathaniel Hawthorne, og ønsket om å respondere til den litteraturen han selv leser. Han ønsker å kanalisere sin egen tenkning og spekulasjoner til det lesende publikumet.

Davidson presenterte i essayet "Locating Literary Language" tre kategorier av intensjonsbegrepet som han beskrev som de rent semantiske kategoriene. Den første kategorien var det man kan kalle det bakenforliggende motivet, den andre hvilken "force" ytringen skulle ha, og til sist, hvilken mening ytringen skulle formidle. Alle disse intensjonskategoriene spiller inn når vil fortolker i en kommunikasjonssituasjon. Vi kan sortere lesninger basert på de forskjellige intensjonskategoriene ut fra hvilken informasjon vi har brukt som "støtte" i vår lesning: Den første kategorien, de bakenforliggende intensjonene med teksten, krever tilgang på informasjon om forfatteren. En lesning som ser på tekstens "force," må basere seg på paratekstuell informasjon. Men en lesning som ser på intendert mening, er nødt til å fokusere i hovedsak på teksten. Men den første og mest grunnleggende intensjonen ligger til grunn for alle språklige ytringer (så vel som alle handlinger) er det man kan kalle sannhetsintensjonen. Enkelt sagt, slik jeg fortolker Davidson, vil den mest grunnleggende intensjonen til enhver bruker av språk, også i en litterær, skriftlig handling som romanen *Moby-Dick*, være å fortelle sannheten med det for øye å optimalisere forståelsen av denne sannheten hos mottakeren.³⁹ En slik sannhetsintensjon ligger bak Davidsons begrep

³⁸ Eksempelvis I H. F. Pommer, *Milton and Melville* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1950). og Julian Markels, *Melville and the Politics of Identity: From King Lear to Moby-Dick* (Urbana: University of Illinois Press, 1993) 164 s.

³⁹ Her er det på sin plass med en fotnote om såkalte "vanskelige" eller "vanskeliggjørende" forfatterskap, som man lett kan tenke seg strider i mot denne tenkningen. Jeg har ikke plass til en debatt rundt dette, men man kan i korte drag argumentere at enten: vanskelig tilgjengelige tekster kommuniserer budskapet om sannheten nettopp ved å være vanskelige, prosessen man gjennomgår i å forsøke å forstå teksten er også et forsøk fra forfatterens side på å fortelle leseren *sannheten*. Eller: man kan også tenke seg at forfattere forsøker å tematisere det problematiske med kommunikasjon og sannhet, nettopp ved å vanskeliggjøre kommunikasjonssituasjonen. De vil allikevel forsøke å fortelle noe *sant* om kommunikasjon og sannhet, og vil dermed også ha en

om veldedighetsprinsippet, og vi kan også kjenne det igjen i Peirces ”abduktive kompetanse.” Den abduktive kompetansen består i, slik det ble beskrevet i avsnittet om Peirce, vår evne til å forme hypoteser om meningen til de språklige utsagnene vi møter i kommunikasjonssituasjonen på en slik måte at de går inn i sammenheng med våre allerede aksepterte hypoteser. Sannhetsintensjonen er en helt annen forståelse av begrepet enn den vi finner i litteraturfortolkninger som argumenterer for sine valg ved å tilskrive dem til forfatterens intensjoner. Sannhetsintensjonen er det Malpas i *Donald Davidson and the Mirror of Meaning* kaller ”presupposisjonell.” Altså er sannhetsintensjonen forutsetningen for en delt forståelse av språklig mening hos deltakerne i en språklig kommunikasjonssituasjon. En så grunnleggende intensjonsfortolkning må også nødvendigvis bli svært generell. Sannhetsintensjonen som forutsetning for kommunikasjon og språkbruk tjener til å vise hvordan intensjonsbegrepet ikke kan unngås i arbeid med litteratur. På et grunnleggende nivå vil det alltid være intensjonal dimensjon ved språkbruk. Spørsmålet blir hvordan intensjon virker inn på litteraturlesning, og hvordan en bevisstgjøring på hva denne intensjonen består i virker inn på vår forståelse av tekst og tekstlesning. Jeg vil hevde at den grunnleggende sannhetsintensjonen, intensjonen om tekstens ”force” og intensjonen om tekstens mening, er alle intensjoner vi er nødt til å ha med i vår fortolkning når vi leser en tekst. Den første kategorien, det jeg har kalt det bakenforliggende motivet, som er hva forfatteren ønsker å oppnå med teksten, er et mer problematisk begrep, og det er i denne kategorien, at vi støter på vanskeligheter hvis vi skal utdype hva intensjonen har vært, slik forfatterorienterte teoriretninger gjerne gjør.

3.2.1 Herman Melville, forfatteren av *Moby-Dick*

I et utvalg fra sekundærlitteraturen som omhandler Herman Melville, finner vi en rekke eksempler på henvisninger til forfatteren som meningsopphav i fortolkningen av romanen *Moby-Dick*. I Edgar A. Drydens *Melville's Thematics of Form – The Great Art of Telling the Truth* fra 1968, kritiserer han den objektivistiske forståelsen av litteraturen man finner hos blant andre Elliot og Wayne Booth med utgangspunkt i en lesning av *Moby-Dick* som, hevder Dryden, er en roman som tilsynelatende krever en slik type lesning fremfor den mer distanserte, intensjonsfornektende: “It is in the fiction of Herman Melville, however, that the acutely self-conscious artist is given his most radical and important role. If Hawthorne's

sannhetsintensjon. Sannhetsintensjonen er, slik Davidson ser det, allestedsnærværende i kommunikasjonshandlinger.

experience of the world, as divided into subject and object, private and public, looks backward toward romanticism, Melville's vision of a white universe looks forward to the nihilism of Conrad" (Dryden 1968: 21). Drydens argument hviler på hans forståelse av Melville som en overgangsfigur på tampen av den romantiske bevegelsen i Amerika. Samtidig er Melvilles særegne litterære prosjekt del av Drydens argumentasjon for sin egen estetikk. Et viktig poeng i Estetikken som Dryden utvikler i sin drøfting av Melvilles verk er den litterære tekstens funksjon som kunstverk, forstått som del av et opplysningsprosjekt.

Den ungarske Maria Ujházy argumentere i sin bok *Herman Melville's World of Whaling* for en forståelse av Melville som en kritisk realist fremfor en romantiker og metafysiker, og hun gjør dette med en kontinuerlig forståelse av forfatterens intensjoner: "When Melville wrote *Moby-Dick*, he was resolved "to give the truth of the thing." He sharply and explicitly projected upon his canvas the hazards and hardships of the whaling industry and the misery of those who worked in it." (Ujházy 1986: 75). Ujházy's argument går i hovedsak på at Melvilles støtte i sine faktuelle kilder og egne erfaringer om hvalfangst gjør at romanen må forstås som en sosial og politisk kommentar på det Melville anså som samtidens manglende respekt for proletaren, eksemplifisert gjennom hvalfangstmannen, Ishmael.

I *Authorship and Audience – Literary Performance in the American Renaissance* ønsker Stephen Railton å se på Melville og en rekke av hans samtidige i lys av forfatterskapet som en form for "performance," og han påpeker bestemt hvor fokuset er rettet, på forfatterens intensjoner: "To put it positively, I am more interested in the writer's consciousness than in the reader's, in the dynamics of literary creation than in the dynamics of interpretive or affective response." (Railton 1991: 8). Railtons studie går på forfatterens rolle som kunstner eller utøver med hensyn til interaksjonen mellom ham og hans publikum. Interaksjonen blir i denne sammenhengen forfatterens forhold til sin kritiske resepsjon i samtiden.

Til sist, i *Melville's Muse – Literary Creation & the Forms of Philosophical Fiction* fra 1995, plasserer John Wenke seg selv eksplisitt i en annen leir enn den tradisjonelle intensjonsfornektende: "Theories that assert an author's irrelevance or death or disappearance, in my view, displace significant confusion. A deceased author's bodily absence does not make away with the vestigial entanglements of untidy life and the traces they leave as textual residue" (Wenke 1995: xv). Wenkes prosjekt består i å beskrive Melvilles forsøk på å gjøre et filosofisk arbeid med sin litteratur, altså å uttrykke metafysiske innsikter gjennom litterær tekst. Gjennom å gi en kritisk beskrivelse av Melvilles forsøk, med vurderinger av hvorvidt

Melville klarer å skrive filosofi ved å skrive litteratur, argumenterer Wenke også for at Melvilles intensjoner med sine tekster har vært å gjøre et filosofisk arbeid.

Ser man på dette lille utdraget av Melville-kommentarer i kronologisk rekkefølge, ser vi at bevisstheten rundt spørsmålet om forfatterintensjon er tilstede i alle tilfeller, selv om det faglige og teoretiske miljøet rundt den enkelte akademiker har gitt ham eller henne ulike forutsetninger for å forholde seg til spørsmålet. I alle tilfellene ser det ut til at Melvilles roman på en eller annen måte legger til rette for intensjonelle lesninger. Kanskje er Melvilles bøker mer egnet til denne typen lesning enn andre, ettersom han var en forfatter som i svært stor grad plasserte seg selv innenfor sine verker⁴⁰, men på samme tid kan jo dette sies om mange flere forfattere enn Melville. Hos de fire nevnte Melville-kommentatorene bidrar forståelsen av Melville som ”aktør” til argumentasjonen for den lesningen de gjennomfører, selv om de ikke nødvendigvis er bevisste på denne forståelsen. Jeg vil hevde at dette eksemplet ikke er unikt for verken Melvilles kommentatorer eller for litteraturkritikere generelt. Når vi leser tekster, særlig når vi leser forfatterskap og studerer tekstene inngående som en akademisk disiplin, forholder vi oss konstant til en intensjonell aktør som står bak tekstene.

Melville er eksepsjonell når det gjelder hvor mye av sekundærlitteraturen fokuserer på Melvilles biografi og forholdet mellom hans liv og verk. Men spørsmålet om hvordan vår kjennskap til Melvilles erfaringer og lesning skal virke inn på vår forståelse av hans tekster er ikke av den grunn et avklart spørsmål. Når det gjelder hans intensjoner med *Moby-Dick*, har vi tekst, eksempelvis i brevveksling mellom Melville og hans bekjente under arbeidet med romanen, som omhandler nettopp hva Melvilles intensjoner med teksten er:

About the ‘whaling voyage’ – I am half way in the work.... It will be a strange sort of a book, tho’, I fear; blubber is blubber you know; tho’ you may get oil out of it, the poetry runs as hard as sap from a frozen maple tree; - & to cook the thing up, one must needs throw in a little fancy, which from the nature of the thing, must be ungainly as the gambols of the whales themselves. Yet I mean to give the truth of the thing, spite of this (Melville 2002: 533).

Melville skriver dette i et brev omtrent tre måneder etter oppstarten av arbeidet med romanen. Det er mye i dette korte utsnittet av Melvilles beskrivelser av sin egen tekst vi kan bruke til å belyse *Moby-Dick*. Han kaller boken kort for ”the ‘whaling voyage,’” som forteller oss at romanen under skriveprosessen, ble bevisst formet som en historie om hvalfangst. Når han

⁴⁰ ”As a host of documentary evidence indicates, and as major literary works affirm, Melville’s reconstruction of himself as a writer emanated from a tour de force of intention.” (Wenke 1995: xiv).

sier at "spekk er spekk" antyder han at hvalfangst som romanens hovedtematikk er vanskelig å arbeide med i en "poetisk" kontekst. Videre må "a little fancy" forstås som de fiktive elementene Melville har brukt til å "koke sammen" hvalfangsttematikken med det poetiske. Vi kan, hvis vi ønsker det, legge dette tekststykket til grunn som Melville's "poetikk" for arbeidet med romanen. Deretter kan vi legge denne poetikken til grunn for vår videre fortolkning av romanen i sin helhet. Hva skjer med vår fortolkning av romanen om vi gjør det? Og hva er konsekvensen av at vi ikke kan, eller nekter å gjøre det, eksempelvis fordi vi ikke anser forfatterens intensjon å være av interesse for litterær fortolkning, eller fordi vi ikke har tilgang på en såkalt "poetikk?" Generelt sett er vi opptatt av en tekst eller et forfatterskaps opprinnelse i forfatteren. Har vi tilgang på informasjon om forfatteren tar vi den stort sett til oss, med mindre metodologiske føringer forbyr oss å gjøre det. Men er vi i stand til å lese en tekst, i og med at vi forstår språket den er skrevet på, er vi også i stand til å fortolke hva den betyr. Tilgangen på informasjon om forfatteren er derfor ikke nødvendig for at vi kan forstå en tekst. Forfatterens intensjoner, det Davidson kaller den bakenforliggende intensjonen, handler om å oppnå noe ved hjelp av handlingen man utfører, noe man prinsipielt sett kan oppnå på forskjellige måter. Man kan for eksempel skrive en roman med den hensikt å inspirere folket til å starte en revolusjon, men man kan også eksempelvis holde taler, dele ut løpesedler, organisere demonstrasjoner. Denne bakenforliggende intensjonen er alltid til stede, selv om den kanskje ikke er mer komplisert enn at forfatteren ville skrive en roman, men å vite hva denne intensjonen har vært er problematisk ettersom den kausale kjeden som linker handlingen tilbake til den intenderende aktøren er mye mer komplisert. At vi ikke er sikre på hva den bakenforliggende intensjonen med romanen har vært, er derimot ikke et hinder for at vi kan lese den, og forstår hva den handler om. Vi vet at forfatteren har intendert å skrive en tekst, som oftest er litteratur ment for utgivelse. Og da vet vi nok til at de andre intensjonskategoriene fungerer meningsgivende for lesningen av teksten.

3.2.2 Paratekst

Vi oppfatter raskt hva slags "force" forfatteren har intendert teksten å ha. Davidson bruker eksemplene påstand, ordre, vits, spørsmål, løfte og fornærmelse, men i forbindelse med den litterære tekstens overordnede "force," blir kategorien i hovedsak bestemt av tekstens litterære sjangerbestemmelse. Vi oppfatter også forholdsvis lett hvorvidt romanen er ment å være fiktiv eller faktisk, realistisk eller fantastisk, lett underholdning eller tunglest. For tekster som problematiserer forholdet mellom kategorier som dette, vil jeg hevde at det gjelder en egen

”force” som handler om nettopp denne problematiseringen. Mange tekster problematiserer også disse kategoriene, og denne type ”force” kan vi også sette oss inn i, og trekke mening ut fra.

I artikkelen “The name of the Devil: Melville’s Other ‘Extracts’ for *Moby Dick*” som finnes i Nortons kritiske utgave av *Moby-Dick*, beskriver Geoffrey Sanborn *Moby-Dick* som en roman med et utvidet omfang: ”...the extended body of *Moby-Dick*, a book whose long critical history has made the boundaries between text and context particularly thin” (Melville 2002: 583). Romanen er regnet som en av verdenslitteraturens storverk, og som en følge av dette, blitt kommentert, fortolket og kritisert i stort volum i sine 160 leveår, trass i at romanen ikke fikk den beste mottakelsen ved sin utgivelse, eller i løpet av Melvilles levetid. I følge Sanborn blir det paratekstuelle aspektet ved *Moby-Dick* så sterkt at den blir en utvidelse av selve romanen.

Genette lanserte begrepet “paratexte”⁴¹ som et begrep for hvordan den litterære teksten og dens kontekst, spesifikt det som definerte tekstens sjangerplassering, fungerer i forhold til hverandre. Når Genette formulerte begrepet, hevdet han at parateksten er determinerende for hvordan leseren oppfatter og fortolker en hvilken som helst roman, ettersom den definerer romanens plassering innenfor de litterære konvensjoner. Det Sanborn sikter til, så vidt jeg kan se, er en paratekstuell påvirkning som går videre enn en slik første bestemmelse av hvilke fortolkningsmessige konvensjoner en leser skal bruke i møte med teksten. Det Sanborn kaller ”kontekst,” har en såpass stor rolle i vår lesning at den griper inn underveis i fortolkningsprosessen. Når jeg trekker det fram i forbindelse med en Davidsoniansk metode er det med tanke på hvordan den litterære teksten kan signalisere hvordan en ”prior theory” må modifiseres for at fortolkning skal bli mulig. En ”prior theory,” må i litteraturvitenskapelig terminologi forstås som leserens forutforståelse av hva ord og vendinger i språket betyr, i forhold til den empiriske virkeligheten han eller hun befinner seg i, så vel som hans eller hennes forståelse av litterære konvensjoner. En grei parallell til Davidsons begrep her er det Gadamer kaller ”fordommer” i sin hermeneutikk. Dasenbrock hevder at den litterære teksten kan gi leseren hint om hvordan fortolkningen skal gå:

Only in writing can we thoroughly use the resources of language in the way Davidson’s chosen writers do; only in writing can we risk unintelligibility but “get away with

⁴¹ I *Paratexts: thresholds of interpretation* fra 1997, originalen *Seuils* fra 1987

it,” because in writing we can give the reader more clues about how to modify the prior theory to ascertain what is going on (Dasenbrock 2001: 73).

Men hvilke hint er vi i stand til å formidle gjennom litteratur, som vi ikke kan gi i daglige samtaler? Slik Knapp og Michaels ser det, er de viktigste hintene til leseren de språklige konvensjonene for det de kaller ”verbal meaning,” som vi kan oversette til ”leksikal mening.” Leksikal mening, som enhver språkkyndig leser har tilgang på, gir oss informasjon om hvilke intensjoner en forfatter kan ha hatt ved å bruke ordet: “The dictionary definition of ‘vehicle’ is useful not because it determines the range of possible meanings ‘vehicle’ can have but because it provides clues to what an English-speaking author might mean by ‘vehicle’” (Knapp and Michaels 1987: 57). Denne leksikale meningen blir derfor stående i relasjon til hvilken bruk den har hatt for forfatteren, og spiller inn i vår fortolkning som en guide til intendert mening. En relatert, men ikke så begrenset måte å hinte om intensjon på, er den semantiske strukturen til teksten. Davidson påpeker i ”Locating Literary Language” at all tekst inneholder selvrefererende begreper som avhenger av sin plass i teksten for sin mening.

Almost all connected writing that involves more than a few sentences depends on deictic references to its own text. The linear sequence of words and sentences often indicates the temporal order in which events are represented as occurring. A vast network of anaphoric references connects parts of a text to each other though the use of pronouns, demonstrative adjectives, tense and parataxis (Davidson 2005: 178).

På denne måten bygger teksten opp sin egen mening, og gjennom en forståelse av tekstens interne referanser kan vi komme frem til hva den mener. En fortolkning som tar for seg disse relasjonene i teksten er det vi kjenner som strukturalistiske lesninger av teksten. Sett fra Davidsons synspunkt vil de kunne gi verdifull informasjon om en tekst, men ikke et fullstendig bilde. Paratekstuelle lesninger forteller oss om tekstens plassering i sin kontekst, og hvordan konteksten forsøker å bestemme forutsetningene for tekstens mening. Men, slik Sanborn hevder at *Moby-Dick* har et utvidet omfang, og viser til den store mengden sekundærlitteratur, vil jeg hevde at all litteratur leses som en del av den sosiale og språklige konteksten den er en del av. Denne inkluderer forfatteren, hans eller hennes intensjoner, kulturen og dens konvensjoner, og leseren og hans eller hennes forventninger. Vi kan ikke velge mellom disse, etter som de alle alltid er til stede og alle alltid spiller en rolle. Vi kan diskutere hvordan enkelte tekster påvirkes i større grad av en av disse faktorene, men alle tekster har disse faktorene innbakt. Fra Davidsons perspektiv kan disse faktorene analyseres med utgangspunkt i den grunnleggende triangulasjonsmodellen for språklig kommunikasjon.

3.2.3 Melvilles Ishmael

Den tredje intensjonskategorien til Davidson, meningsintensjonen, er kanskje den viktigste når det gjelder spørsmålet om hvordan leseren fortolker en tekst. Her er det viktig å peke på hvordan intensjonskategoriene virker forskjellig på tekstens enkeltelementer og tekstens helhet. Teksten i sin helhet og tekstens enkeltelementer kan nemlig formidle forskjellig mening, noe som ikke gjelder på samme måte for forholdet mellom tekstens bakenforliggende intensjon og enkeltelementenes bakenforliggende intensjon, og forholdet mellom tekstens overordnede "force" og enkeltelementenes "force." Spillet mellom tekstens overordnede mening og enkeltelementens mening er også, kan man hevde, konstituerende for den overordnede meningen med teksten, slik mange formalistiske teorier hevder. For å se på meningsintensjonen kan det derfor være interessant å se på spillet mellom helhetlig og enkeltelementers mening. Meningsintensjon, kan det hevdes, er både tilstede i teksten gjennom en overordnet, "immanent," intensjon, den mer eller mindre individuerte fortellerens intensjon, og portrettert gjennom skildringen av de fiktive personenes intensjoner innad i handlingen. Jeg vil se på dette forholdet ved å se på Ishmaels rolle som både forteller og romanfigur. Hva slags konklusjoner kan vi trekke fra en analyse av de portrettede intensjoner i relasjon til tekstens "immanente" intensjoner? Distinksjonen mellom disse ulike meningsintensjonene er viktig. For å forstå Ishmael som en aktør, riktignok en fiktiv aktør, må vi årsaksforklare hans handlinger, i henhold til Davidsons teorier. Ishmaels handlinger er språklige handlinger, men hans fiktive "fysiske" handlinger må også forstås med henblikk på hva hans intensjoner kan være.

I forbindelse med denne diskusjonen av forholdet mellom forfatter, forteller og figur, vil jeg påpeke forbindelsen til den litterære diskursanalysen, som er opptatt av noe av den samme tematikken. Den litterære diskursanalysen ser på hvordan spillet mellom forfatter og forteller utgjør en avgjørende del av tekstens meningsinnhold og det denne retningen kaller den litterære diskursen.

Om beretningen er tillagt en fiktiv første persons forteller, virker den litterære diskursen slik at den fiktive personen som ytrer "jeg" ikke derved blir den litterære diskursens utsiger, men inngår i et samspill med diskursens øvrige utsigersubjekter som genererer den litterære diskursens utsiger, auktoren (Østenstad 2009: 252-53).⁴²

⁴² Begrepet om den litterære utsigeren er et avgjørende poeng for Østenstads avhandling, og inngår i en kompleks relasjonell forståelse av litteratur som diskurs, som defineres i avhandlingen som "språk i bruk hvor en

Jeg skal ikke gå nærmere inn på den litterære diskursanalysen her, selv om jeg vil påpeke at dens fundament i Foucault og pragmatisk lingvistikk gjør den distinkt annerledes enn en teori fundert på Davidsons filosofi. Med basis i Davidsons semantiske intensjonskategorier vil jeg kun se på et utsnitt av den strukturen som diskursanalysen tar for seg i sin helhet.

Melvilles roman åpner med den berømte førstelinjen "Call me Ishmael." Setningen er blitt gjenstand for mye analyse og debatt fordi den setter i gang et spill i romanen som følger oss gjennom hele lesningen. Spillet går blant annet på navnets bibelske allusjoner,⁴³ så vel som på den uformelle "call me," som verken bekrefter eller avkrefter at Ishmael er hovedpersonens virkelige navn. Den bibelske Ishmaels rolle som en utenforstående og vandrende hjemløs, sammen med den videre introduksjonen av Melvilles Ishmael som uinteressert, "nothing particular to interest me on shore," som humørsyk, "whenever I find myself growing grim about the mouth," og som uambisiøs og enfoldig; "For my part, I abominate all honorable respectable toils, (...) No, when I go to sea, I go as a simple sailor" (Melville 2005: 19), setter oss raskt inn i hans posisjon som en tilsynelatende komisk, i aristotelisk forstand, figur. Slik Vincent beskriver ham i *The Trying out of Moby Dick*, fungerer han både som en illustrasjon av enkeltindividets partikulære natur, samtidig som han viser at alle mennesker har potensial til å være gode eller onde, blinde eller innsiktsfulle, i forhold til verden for øvrig. Ishmael blir på samme tid generell og partikulær, på en slik måte at leseren kan identifisere seg med ham, man kan identifisere ham med forfatteren Melville, og man kan se ham utenifra, som den fiktive karakteren i historien som fortelles.

Ishmael is everyman. Ishmael is Melville; Ishmael is anyman, anywhere, confronted with the flux of circumstance and the chaos of his own being. But everyman comprehends the particular natures of all men, and since each of us contains, potentially, the good and evil of all men, each of us may be Everyman, or Ishmael, but each of us is nothing more than our special, idiosyncratic self (Vincent 1980: 56).

taler henvender seg til en tilhører i en bestemt kontekst, og hvor språkets struktur på en radikal måte er betinget av å være mobilisert i utsigelsen i den hensikt å avstedkomme en virkning."Østenstad, 'Hvorfor Så Stor?: En Litterær Diskursanalyse Av Dag Solstads Forfatterskap', (at 16).

⁴³"Biblical Allusion in Melville's Prose," av Nathalia Wright, *American Literature*, XII (July 1940), 198, her sitert fra Vincents *The Trying out of Moby Dick*: "Biblical allusion in Melville's pages appears as his chief method of creating an extensive background for his narratives. It magnifies his characters and themes... so that they appear larger and more significant than life. It suggests the existence of a world beyond the world of sense, which exerts influence upon this world, and in which ultimate truth resides. Above all, it helps establish a background of antiquity for his sequence of events, thus investing them with a certain timeless quality" (Vincent 1980: 55).

Ishmaels posisjon som en gjennomsnittlig ”hvermannsen” og som en av mange sjømenn blir en sterk kontrast til den andre store rollefiguren i romanen, Ahabs, stormannsgalskap. Etter at skipet Pequod har lagt til havs, og Ahab har avslørt sin egentlige intensjon med reisen, jakten på den hvite hvalen, og svoret mannskapet inn i sitt korstog, reflekterer Ishmael over sin egen rolle på skipet og med det også i romanens handling:

I, Ishmael, was one of that crew; my shouts had gone up with the rest; my oath had been welded with theirs; and stronger I shouted, and more did I hammer and clinch my oath, because of the dread in my soul. A wild, mystical, sympathetic feeling was in me; Ahab's quenchless feud seemed mine. (Melville 2002: 152).

Ishmaels ønsker og drifter subsumeres av Ahabs lidenskaper. Ishmael, som fortelleren av historien, settes i en perifer posisjon i forhold til hovedstrømningen i romanen. Han er til stede som observatør, og hans handlinger har forsvinnende liten innvirkning på handlingen han er en del av. Han har til gjengjeld stor makt over gjengivelsen av handlingen, som i når vi blir presentert for filosofiske refleksjoner, faktaopplysninger, og digresjoner om andre, vagt relaterte hendelser. Det er også gjennom hans blikk vi hovedsakelig får gjengitt handlingen om bord i skipet. Det er likevel avgjørende brudd med dette grepet i løpet av romanen, slik Wenke påpeker i *Melville's Muse*:

Ishmael's formal ruptures suggest that generic expectations are themselves arbitrary structures, valid until they become invalid, useful until they become useless. For example, Ishmael's occasional displays of apparent omniscience, long a problem to baffled commentators, are not a problem to Ishmael. His multiple narrative forms- first-person past and present; third-person omniscient; dramatic – are themselves projections of his attenuated consciousness (Wenke 1995: 114-115).

De formelle bruddene i romanen begås av Ishmael selv, mener Wenke. En følge av dette er leserens erfaring at sjangermessige forventninger er arbitrære strukturer som kan overstyres av fortellerens ønsker. At Ishmael plutselig har et overnaturlig overblikk over hendelser i romanen er ikke et problem for Ishmael som forteller, selv om lesere som forstår ishmael som en romanfigur underlagt en realistisk fortellings begrensninger har problemer med det. Ishmaels friheter med gjengivelsen av historien plasserer ham som forteller utenfor handlingen både i tid og rom. Gjennom kapitler som ”The Town-Ho's story” ser vi Ishmael på et senere tidspunkt, etter romanens nåtidige tidsrom. Som romanens forteller, så vel som handlingens eneste overlevende, er Ishmael den fremste kandidaten til å forstås som ”forfatterens talerør” i teksten. I kapittel 45, kalt ”The Affidavit,” bestreber Melville seg

tilsynelatende på å gi sin fortelling tyngde gjennom en rekke referanser til sine egne sjømannserfaringer og sin tilknytning til noen av de mer kjente historiene som hans datidige lesere kanskje kunne tenkes å ha hørt. I tilfellet Essex, en amerikansk hvalskute som ble senket av en spermhval i 1820, og hvor kun noen få av mannskapet overlevde under grusomme omstendigheter, forteller Melville om sin egen historiske tilknytning til hendelsen, som tydeligvis inspirerte deler av hans egen roman: "I have seen Owen Chase, who was Chief Mate of the Essex at the time of the tragedy, I have read his plain and faithful narrative; I have conversed with his son; and all this within a few miles of the scene of the catastrophe." (Melville 2002: 173) Bortsett fra kapittelets navn, som kan oversettes som "erklæring" eller "ed," er det ingen markører som indikerer at Ishmael har sluttet å være forteller og Melville selv som har tatt over. Jeget i dette kapittelet skiller seg ikke fra Ishmael, og det er lett å forstå Melville og Ishmael som den samme her. Når Melville begynner boken med den berømte setningen "Call me Ishmael," er dette "me," jeget, en forteller som deltar i romanen på samme tid som han skriver den, og man kan hevde at han er til stede både som "Ishmael" og som "me," som Melvilles "jeg."⁴⁴ Dette gjør det enklere å argumentere for forfatteren Melville og fortelleren Ishmaels nærhet, men kan ikke kalles bevis.

En litterær sammenblanding av forteller og forfatter er et vanlig trekk ved romaner som delvis eller fullstendig baserer seg på forfatterens liv og erfaringer. En fortolker som har oppfattet Ishmael som en fiktivisering av Melville er Dryden, i sin *Melville's Thematics of Form – The Great Art of Telling the Truth*. Dryden sammenligner Melvilles strategi med Shakespeares, og hevder at Melville konstruerer en fiktiv surrogat av seg selv som han deretter plasserer i en fiktiv virkelighet. Dryden trekker veksler på sin lesning av essayet "Hawthorne and his Mosses," som Melville skrev under arbeidet med *Moby-Dick*. Dette gir forfatteren mulighet til å dykke dypt ned i virkeligheten, helt inn til det Dryden kaller "virkelighetens akse." Dette begrepet er vanskelig å eksplisere, noe jeg vil hevde har med dets metafysiske omfang å gjøre.

By creating a fictional surrogate for himself and placing him within a fictional world, Shakespeare is able to penetrate to the very "axis of reality." This indirection is necessary not only because the actual world is a "world of lies" but because the destructive nature of Truth itself. As with Conrad's darkness, Melville's Truth is a positive threat to sanity and life. To face it directly, in one's "own proper character," is to be driven mad. Only when it is

⁴⁴ For en utfyllende diskusjon rundt forfatterens og fortellerens rolle i fiksjonstekster, se *Selvskrevet: om selvframstilling i litteraturen* fra 2007 av Arne Melberg.

articulated by a fictional character in a realm whose landscape is designed to reveal rather than hide can Truth be experienced as “sane madness.” By turning his back on life and entering a world which does not exist, the writer is able to approach the “axis of reality” without being destroyed or driven mad. Fiction, paradoxically, puts man in touch with Truth while protecting him from it (Dryden 1968: 26).

Drydens påstand er at litteraturens fiktive natur gjør den i stand til å formidle sannhet, som han konsekvent gir stor bokstav, for å signalisere at det er en særlig form for sannhet som frembringes gjennom fiksjonen. Sannheten som Dryden beskriver er en ”farlig” form for sannhet, som truer både menneskekroppen og sinnet, gjennom å drive mennesket til galskap. Gjennom en indirekte kjennskap, som fiksjonen har tilgang på, kan vi trygt betrakte sannheten, nærmest som en medusa i speilet. Kombinasjonen av bevegelsene til de intensjonale pluralitetene i teksten med ideen om sannheten som utilgjengelig for den ikke-fiktive diskursen, men som tilgjengelig gjennom teksten, gjør den litterære fiksjonen til et uovertruffent redskap til epistemologisk utforskning av sannhet. Fiksjonen blir som sådan en livsnødvendig del av den pågående sosiale utvekslingen på vei mot sannheten, en enestående kilde til sannhet gjennom sin kommunikative sosiale natur. Drydens påstand er interessant fordi den tillegger litteraturen en egen form for kunnskapsproduksjon, en holdning han har til felles med Heidegger. Hvordan blir denne holdningen til litteratur som vi finner hos Heidegger, særlig i *Kunstverkets opprinnelse*, sett fra Davidsons perspektiv?

3.3 Litteratur som produksjon av sannhetens hendelse

Hvis man, slik Davidson gjør, postulerer sannhet som en forutsetning for kommunikasjon, og litteratur som en form for kommunikasjon, vil man også måtte akseptere sannhet som en forutsetning for fortolkning av litteratur. Vi vil måtte forstå den litterære tekstens utsagn som på en eller annen måte sant eller relevant om den delte verden for å kunne forstå hva den sier. Det fiktive utsagnet, hvor det referensielle forholdet mellom språk og virkelighet er brutt, kan sammenlignes med ”anomaliet” i Davidsons fortolkningsteori. En litterær tekst kan sies å være et nettverk av slike anomalier. Fortolkerens ”prior theory” er hennes forestilling om tingenes orden i den virkelige verden. Når hun leser en fiktiv tekst, vil forutsetningen for forståelse være at ytringene av språket i teksten intenderer å si det sanne, i den forstand at ordene og setningene refererer på en rasjonell måte til den verden leseren kjenner til, eller en

verden som leseren har forutsetninger for å tenke seg til.⁴⁵ Når vi leser: “It was a cloudy, sultry afternoon; the seamen were lazily lounging about the decks, or vacantly gazing over into the lead-coloured waters” (Melville 2002: 179), forstår vi ordene ”cloudy,” ”afternoon,” ”seamen,” ”lazily,” ”gazing” og ”lead-coloured,” etter all sannsynlighet på samme måte som Melville forstod disse ordene. De har ingen fremmed, ny betydning i kraft av at de befinner seg mellom permene på en roman. Allikevel er ordene ikke brukt om noe faktisk, vi er fullt klare over at de er del i en fiksjon. All fiktiv tekst vil i så måte ha en virkelighetsintensjon, den vil knyttes til det virkelige gjennom sin fysiske forankring i forfatteren, i sitt format/medium, men først og fremst gjennom sin bruk av språk. Språk, slik Davidson beskriver det, er avhengig av en tilknytning til det virkelige gjennom sannhetsbegrepet. Det fiktive hviler på dette fundamentet for å lansere sin alternative virkelighet. Det fiktive utsagnet er ikke uttrykk for en teori om hva som er sant om verden, fiksjonen er eksplisitt fiktiv. Men forfatterens språklige grunnlag for konstruksjonen av fiksjonen hviler på en slik ”first theory,” og i dette forholdet ligger den fiktive tekstens tilknytning til virkeligheten.

I vår lesning av det fiktive må vi fortolke en rekke språkhandlinger for å kunne følge med, eller ”leve oss inn i historien,” så å si. Leseren konstruerer en ”passing theory” hvor det fiktive får midlertidig status som ”lik som virkelighet.” I denne ”passing theory” hvor vi konstruerer en mellomvirkelighet mellom vår egen og den fiktive, blir språkets sannhetsforhold til virkeligheten videreført til den fiktive virkeligheten. Enhver voksen, rasjonell leser vil uten problem skille det virkelige fra det fiktive, så lenge de har tilstrekkelig kunnskap om det de leser om. Men i selve lesingen, når man konsentrerer seg om å følge med i plottet og å leve seg inn i historien, er vår ”passing theory” innenfor det fiktive. Det kjente begrepet ”suspension of disbelief”⁴⁶ er en klassisk beskrivelse av dette fenomenet. Den fiktive virkeligheten blir dermed en integrert del av leserens totale virkelighet under lesningen, gjennom leserens konstruksjon av en ”passing theory.” For å kunne gjøre dette må vi forstå den fiktive teksten som en språklig anomali på lik linje med metaforen, slik Davidson bruker dette begrepet.

En forståelse av litteratur som metafor, eller som anomali, gir oss muligheten til å forstå hvordan litteraturen krever en kreativ bruk av språkforståelsen til leseren. Leseren konstruerer

⁴⁵ Dette er den semantiske siden av spørsmålet. For en tilsvarende pragmatisk teori, se Grice’s teori om konversasjonell implikatur, som i boken *Much ado about nonexistence* fra 2007 brukes av Martinich og Stroll til å forklare de logiske aspektene ved fiktiv språkbruk.

⁴⁶ Kjent fra Samuel Taylor Coleridge i *Biographia Literaria* fra 1817.

teorier som samlet blir en "passing theory," dette for at meningen i den språklige utvekslingen skal være koherent med det språklige utgangspunktet til leseren. Teorikonstruksjonen kan sammenlignes med Peirces begrep om "abduksjon," og vi kan derfor si med Peirce at en slik tenkning blir kreativ. Abduksjon er for Peirce den eneste tenkemåten som fremstiller nye ideer: "the 'only kind of reasoning which supplies new ideas' (CP 2.777)" (Wirth 1999: 120). Når en "passing theory" er konstruert, og en tilfredsstillende forståelse av kommunikasjonshandlingen er oppnådd, vil denne "passing theory" subsumeres av ens "prior theory," som nå inkluderer det en har lært fra ens møte med teksten. Kort sagt har man tilegnet seg kunnskap fra lesningen. Denne kunnskapen inkluderer utvidet kjennskap til litterær tradisjon, kjennskap til nye ord og vendinger, og kanskje også kjennskap til tider steder og mennesker teksten refererer til, virkelige eller ikke. Vår oppfatning av verden, det vi kaller en prior theory, går på forholdet mellom våre ord og de empiriske fenomener vi bruker ordene til å referere til, og den intersubjektive kommunikasjonen vi har med andre, som genererer vår "passing theory." Vår tilgang til sannhet om virkeligheten er altså avhengig av den kontinuerlige konstruksjonen og modifikasjonen av vår "passing theory" i vår interaksjon med andre rasjonelle språkbrukere i verden. Den tilegnelsen vi gjør av kunnskap og erfaring gjennom interaksjonen med den litterære teksten vil ikke forsvinne i det vi er ferdige med å lese eksempelvis en roman. Den fiktive tekstens sannhetspretensjoner gjør den til et likeverdig bidrag til vår "prior theory" ettersom vi må anerkjenne dens sannhetsinnhold for å kunne lese den. Hvis vi har lest en roman vil vi måtte ha absorbert det dens "prior theory" overfører til vår "passing theory," og det vi har tilegnet oss vil integreres i vår "prior theory," i det minste som negasjon. At vi tilegner oss erfaring fra teksten betyr ikke at vi må være enige med tekstens innhold eller mening. Vi lærer også når vi sier oss uenige med det vi leser eller lytter til. Litteratur kan derfor hevdes å være en aktiv komponent i leserens horisont på lik linje med annen språkbruk.

Den "tekstlige virkeligheten" gjør i tillegg oss i stand til å reflektere over vår "prior theory" og triangulasjonen som er vår kilde til viten om virkeligheten. Litteratur muliggjør i så måte det man kan kalle en "kritisk epistemologi" for leseren, en mulighet til å revurdere våre "prior theories" på en rent språklig måte.⁴⁷ Men kunnskapen inkluderer også noe mer. Den erfaringen man gjør seg når man leser eksempelvis *Moby-Dick* går på mer enn en økt kjennskap til hvalfangst på 1800-tallet, og sjøfartsterminologi. Denne tilegnelsen har å gjøre

⁴⁷ Fish's leserresponsteori har en lignende oppfattelse av hvordan litteratur virker på leseren.

med den sannhetens hendelse som Heidegger beskriver i *Kunstverkets opprinnelse*. Det må påpekes at det ikke kan være snakk om forskjellige typer sannhet. Det blir selvmotsigende å skulle anta at det er en avgjørende forskjell på den typen sannhet som Heidegger bruker begrepet "aletheia" til å beskrive og den typen sannhet som Davidson beskriver som grunnleggende for språk og tenkning. Sannhet er, for begge disse tenkerne, en forutsetning for språk. Sannhet kan forstås som en rettet bevegelse i vår språkbruk, rettet mot forståelse og enighet.

3.3.1 Boken; eller, Hvalen.

Moby-Dick er kjent for at rundt 20 av 135 kapitler i en forklarende tone redegjør for hvalfangstens og hvalers enkeltheter. Det sier seg selv at informasjonen som gis leseren i disse kapitlene er relevante for den rent overflatiske forståelsen av handlingen, samtidig som den gir leseren en mulighet til å fordype seg i de samme detaljene som Melville peker på. På et annet nivå fungerer også de utredende kapitlene som deler av plottet, på tross av at de som oftest blir beskrevet som "kjedelige" eller "vanskeliggjørende" for lesningen.⁴⁸ De utredende kapitlene gir oss opplysninger om handlingselementer som vi ellers ikke hadde hatt tilgang til, samtidig som de fungerer som "utsettelsesmekanismer," som i forbindelse med tilgangen på informasjon bygger opp forventningen til den handlingsrefererende delen. Kapittel 32 av *Moby-Dick* har undertittelen "Cetology." Cetologi er en gren av zoologien som har å gjøre med artsbestemmelsen og klassifikasjonen av hvaler. Melville åpner kapittelet med å kommentere på sin egen roman, hvordan leseren, i likhet med skipet Pequod har forlatt havnen og flyter på det åpne havet. Kapittelet om klassifikasjonen av hvalene er på sin plass mener Melville, ettersom det er nødvendig for leserens forståelse av handlingen som kommer:

Already we are boldly launched upon the deep; but soon we shall be lost in its unshored, harborless immensities. Ere that come to pass; ere the Pequod's weedy hull rolls side by side with the barnacled hulls of the leviathan; at the outset it is but well to attend to a matter almost indispensable to a thorough appreciative understanding of the more special leviathanic revelations and allusions of all sorts which are to follow. It is some systematized

⁴⁸ "One of the Major factors in retarding the reputation of Melville's *Moby-Dick* was the unpopularity of the chapters that methodically describe the appearance and activity of the whale and the various processes involved in whaling. Both the reading public and the literary critics' found it difficult to accept what appeared to them an incongruous blend of formal exposition and traditional narration, a partial novel that could also serve as a handbook or treatise on whaling, a chaotic melange of adventure, metaphysics, and amateur scientific investigation" J. A. Ward, 'The Function of the Cetological Chapters in *Moby-Dick*', *American Literature*, 28/2 (1956), 164-83.

exhibition of the whale in his broad genera, that I would now fain put before you (Melville 2002: 115).

Det er ikke noe særegent med at en forfatter ønsker å forklare for leseren hva de tingene han skriver om betyr. Melville har nok utvilsomt også hatt mye å lære bort til sine samtidige lesere. Men måten Melville velger å forklare om hvalen på er eksplisitt litterær. Han inkluderer også flere slike kapitler senere i romanen som omhandler hvalens egenart og anekdotisk presentasjon av hvalfangst. I *White Lies – Melville's narratives of Facts* fra 1989 argumenterer John Samson for at Melville har tatt i bruk en kritisk- dialektisk måte å behandle det faktiske kildematerialet for sine romaner. Samson baserer seg i denne boken på en Foucaultiansk forståelse av genre og fortolkning. Han sammenligner Melville med det han kaller "the literature of exploration", som er litteraturen produsert av de vestlige oppdagelsesreisende og kolonisatorene. Denne "oppdagelseslitteraturen" beskriver hvordan den vestlige verden, fra kolonitiden og fram til moderne tid, undersøkte, koloniserte og underla seg store landområder.

In short, Melville uses the narratives of facts not just as a source or as a genre to follow, but as a subject of his own writing. In each, Melville presents his narrator as typifying an attitude held by the narrators of the literature of exploration, much of which he claims to have read. Melville heightens and extends his narrator's tendencies, exposes the contradictions and biases within his ideology, and ends with the narrator's evasion or denial of experiences in conflict with his ideology (Samson 1989: 8).

Jeg er enig med Samson, og det er også mange Melville-kommentatorer, i at Melville aktivt tematiserer det han kaller "the narratives of facts." Slike faktuelle narrativer kan være reisebeskrivelsene til de oppdagelsesreisende i Melvilles samtid, men som Melvilles interesse for den vitenskapelige klassifiseringen av hvalen viser, inkluderer det også alle menneskelige forsøk på å fange fakta i språklig form.

Kapittel 32 er delt opp, etter en innledende oppramsing og vurdering av kildematerialet som var tilgjengelig for Melville under arbeidet med teksten, i "bøker" med underkapitler. "First: According to magnitude I divide the whales into three primary BOOKS (Subdivisible into CHAPTERS), and these shall comprehend them all, both small and large" (Melville 2002: 117). Melville deler hvalene opp i bøkene "Folio," "Octavo," og "Duodecimo." Disse kategoriene er, slik Nortons kritiske utgave påpeker i en note til teksten;

(...)technical terms by which printers and booksellers classify the size of books and their pages, from large to small.(...) His classifying whales simply by size deliberately defies

the elaborately detailed scientific system readily available in the Penny Cyclopædia article, and his adopting bibliographical terminology for size - treating whales as if they were books - is an added humorous fling (Melville 2002: 118 n2).

Hvaler kategoriseres på samme måte som bøker kategoriseres i eldre bibliografi, etter format. Melville påpeker også i en av sine egne noter hvorfor kategorien "Quarto" er utelatt:

Why this book of whales is not denominated the Quarto is very plain. Because, while the whales of this order, though smaller than those of the former order, nevertheless retain a proportionate likeness to them in figure, yet the bookbinder's Quarto volume in its diminished form does not preserve the shape of the Folio volume, but the Octavo volume does (Melville 2002: 121 n7)

Formen på en "Quarto" er det Melville kaller "diminished" på grunn av måten arket blir brettet på under bokbindingen. Bøker trykt som Quarto var den eldre boktrykkerkunstens svar på "pocketbøker," altså konnoterte begrepet til noe billig, til lavere kvalitet. Hvis de hvalene han plasserer under "Octavo" skulle forstås som "Quarto-hvalene," ville de måtte forstås som "fattigmannshvaler," en kategori hvaler med lavere bruksverdi. Melville sorterer hvalene etter størrelse, og vil ikke bruke "Quarto-" kategorien fordi den bærer med seg en ekstra mening som ikke passer inn i metaforen han konstruerer. Dette illustrerer hvordan metaforen får sin egen meningstyngde som må forstås av leseren for at teksten skal fungere.

Det er verdt å merke seg at metaforen om hvaler som bøker, også får en innvirkning på hvordan vi kan forstå romanens tittel. *Moby-Dick; or, the Whale* leses i første omgang som en formulering som inneholder to titler i en. Man kan omtale romanen ved navnet på den hvite hvalen, som dermed blir den titulære figuren, *Moby-Dick*, eller ved den mer generelle *The Whale*. Hvis *Moby-Dick* forstås som navnet på romanen, og *The Whale* som det mer generelle artsnavnet på hvaler, blir betydningen noe mer i retningen av romanen, eller hvalen, siden de begge kan regnes som bøker i henhold til Melvilles metafor som jeg beskrev ovenfor. Hvalen, forstått som hvaler generelt, som en metafor for romanen *Moby-Dick*, oppkalt etter den hvite hvalen innad i romanens handling, "Moby Dick." En styrkende faktor for dette argumentet er at Melville konsekvent omtaler hvalen Moby Dick som figur eller element i romanen med navnet "Moby Dick," uten bindestrek, men markerer navnets bruk som romanens tittel med bindestrek. Vår forståelse av romanen blir derfor del i Melvilles metafor, den titulære "Moby Dick," forstås som en metafor for romanen *Moby-Dick*, og beskrivelsen av "Moby Dick" som "demonisk likegyldig" i kapittel 130 blir interessant å lese som en beskrivelse av romanen.

(...)now that a vessel had been spoken which on the very day preceding had actually encountered Moby Dick;- and now that all his successive meetings with various ships contrastingly concurred to show the demoniac indifference with which the white whale tore his hunters, whether sinning or sinned against(...)(Melville 2002: 400).

Metaforen er også interessant å se på i forhold til jakt-tematikken. Romanen blir, på samme tid som den beskriver jakten, også jaktens objekt. Romanen er i likhet med den ”demonisk likegyldige” ”Moby Dick,” fangsten som rettferdiggjør Melvilles arbeid og leserens lesning. Jeg vil ikke påstå at hvalmetaforen er en slags ”fortolkningsnøkkel” for lesningen av *Moby-Dick*. Den type argumentasjon gir et såpass snevert spillerom for fortolkning at den resulterende lesningen kun reflekterer tilbake på seg selv.

Som notene påpeker er det liten tvil om at Melville harselerer med den vitenskapelige klassifiseringen han har lest, blant annet i kildebøkene han oppsummerer i kapittelets begynnelse. I hans parodiske oppstilling av hvalene får vi ikke et oversiktlig, helhetlig bilde av saken. Fremstillingen, opplistingen, og ikke minst det konstruerte systemet for kategorisering gjør at informasjonen om hvalene til slutt peker på det systematiserende prosjektets utilstrekkelighet. Menneskets kontinuerlige forsøk på å systematisere og strukturere virkeligheten kommer til kort i møte med den kaotiske virkeligheten. Dryden trekker en sammenligning mellom Melvilles forsøksvise kartlegging av hvalens natur og fortolkningsarbeidet til en kryptolog som prøver å lese hieroglyfer:

(...) natural objects are a kind of hieroglyphic writing. Although apparently clear and self-explanatory, they really produce confusion rather than clarity. Their meaning is not to be found in the surfaces which they present to man, but seems to lie enigmatically behind them. (Dryden 1968: 83-84)

Melvilles harselas med den vitenskapelige innstillingen til kategoriseringen av naturfenomener vil måtte virke inn på hvordan vi skal forstå tekstens forhold til andre ”narratives of facts” som Samson kaller dem.

I artikkelen ”The Function of the Cetological Chapters in Moby-Dick” argumenterer J. A. Ward for at Melville i sine realistiske beskrivelser i de handlingsorienterte kapitlene tøyser grensene for hva de litterære konvensjonene for realisme kan tåle. Slike konvensjoner kan, slik vi har sett hos Davidson, tøyes nettopp fordi de ikke er essensielle for forståelsen av teksten som realistisk. Det Ward kaller ”the denotative chapters,” altså kapitlene om hvalfangst og fakta, tjener i den forbindelse en rolle som grunnmur for handlingskapitlene

som gir Melville friheten han trenger for å forme handlingen og beskrivelsene etter fantasien. "But the intense literalness of the denotative chapters serves to weight down not only the connotative significance of the whale, but also to give the whole story such a steady foundation in fact that Melville can afford to violate the canon of realism with impunity" (Ward 1956: 171). Det Ward kaller en "intens bokstavelighet" tjener til både å gi en viss alvorstygde bak hvalbegrepet på tross av dets flertydige konnotasjoner og til å forankre historien i sin helhet til et tilsynelatende virkelighetsnært fundament.

Ward beskriver i "The Function of the Cetological Chapters in Moby-Dick" Melvilles litterære strategi som "et forsøk på å ta med alt." Ved å bruke skipet som et mikrokosmos, og ved å "forstørre meningsomfanget" til enkelte elementer, vil Melville søke kunnskap om det Ward kaller "spiritual reality" gjennom kunnskap om den fysiske virkeligheten.

In all of the early novels there is an attempt to include everything and a developing awareness that such completeness can best be achieved by using the ship as a microcosm of the universe and by enlarging the meaning of concrete fact by metaphor and by literary, historical, and mythological allusion. Melville constantly attempted to arrive at an understanding of spiritual reality through an understanding of physical reality. It was possible for him- though he had not yet fully utilized his capabilities-to link all reality with one reality, to manufacture a network of relationships which would enable him to know everything by knowing one thing fully. He found that the material he had selected to treat in Moby- Dick would be ideal for metaphorical treatment, especially since the quest motif would be dominant and the object of the quest, the white whale, would serve as the object of both physical and meta- physical capture (Ward 1956: 167).

Hvordan vi skal forstå begrepet "spiritual reality" i denne sammenhengen er ikke helt klart, men jeg velger å fortolke begrepet dit hen at det handler om en form for eksistensiell kunnskap. Det reelle, sett under ett, vil gjennom Melvilles litterære prosjekt kobles til den enkelte, subjektive virkeligheten, og slik vil hans kunnskap om verden være komplett gjennom å ha komplett kunnskap om én enkelt ting. Hvalfangsten egnet seg spesielt godt som motiv for den metaforiske behandlingen, fortsetter Ward, etter som den forutsetter en *jakt*, en søken som lett forstås som både fysisk og metafysisk. Jakten eller søkenen egner seg som litterært bilde her, fordi prosjektet, "å ta med alt" for å oppnå en komplett innsikt i det reelle, er et uoppnåelig prosjekt, og jakten i seg selv blir derfor det eneste vi kan ta fatt i og diskutere. Jakten, som vi har sett, kan forstås som jakten på romanen, ut fra Melvilles hval som bok-metafor.

Ward påpeker at Melville bruker metaforen, symbolet, allusjonen og analogien som redskaper til økt forståelse. "For Melville, the metaphor, the symbol, the allusion, and the analogy -all fundamental poetic methods to establish relationships and extend meaning- are genuine ways of understanding" (Ward 1956: 172). Jeg vil hevde at Ward har rett i at Melville bruker disse litterære teknikkene på en veldig bevisst måte for å gjøre et kunnskapsarbeid i sine tekster. Samtidig vil jeg hevde at dette kunnskapsarbeidet som den litterære teksten gjør, ikke er henvist til kun metaforen, men ligger i den litterære tekstens generelle modus. Med henblikk på hvordan Davidson anser metaforen som en i en rekke språklige anomalier, vil jeg påstå at all tekst som inngår i en litterær- ikke nødvendigvis fiktiv- kontekst kan forstås på samme måte som metaforen hos Davidson, en språklig anomali. Det som gjør språklige anomalier virkningsfulle som kunnskapsredskaper er hva de krever av fortolkeren. Som anomalier krever de den type kreativ hypotesebygging Peirce kaller "abduksjon." En slik forståelse av den litterære teksten som en kreativ instans også i leseprosessen, gjør det klart hvordan konvensjonelle regler ikke er essensielle for vår forståelse av tekster. Det kreative ved teksten som anomali viser også til hvordan intensjon, fordelt på ulike nivå i vår forståelse, ikke er til å komme unna i arbeid med litteratur. Til sist er det også den kreative, intenderende aktør som gjør det klart hvordan sannhet er en fundamental del av all språklig aktivitet, både som forutsetning og endelig mål.

3.3.2 Hendelse vs handling

Avslutningsvis vil jeg hevde at det i Heideggers begrep om "sannhetens hendelse" ligger en implisitt forståelse for den aktiviteten som utføres av leseren i møte med det språklige kunstverket. Sannhet forstått som prosessuell, handler om en forståelse av språk og tenkning som interaktiv fremfor deklarativ. Hos Peirce blir det interaktive forstått som del av abduksjonsprosessen, hos Davidson blir hele prosessen forstått som interaktiv. Sannhetens hendelse gjør det nærliggende å snakke om det performative, altså en forståelse av språk som en form for handling. Men mens en handling med nødvendighet også er en hendelse, er ikke alle hendelser nødvendigvis handlinger. Er sannhet en handling eller en hendelse? Enhver hendelse som har en intensjonell årsaksforklaring kan beskrives som en handling. Men selv om vi intenderer å si det sanne, kan vi påstå at vi har begått noe sant? Sannhet er nødt til å forstås som en hendelse, noe ikke-intendert, som den intenderende handlingen enten reagerer på eller beveger seg mot. I den forbindelse er det på sin plass å snakke om det "skapte" fremfor det "ikke-skapte" slik Adorno gjør i sin estetikk.

In any non-idealist account of truth, Adorno insists, “the truth-content cannot be something made.” Yet works of art are products. A central question for philosophical aesthetics then, is this: in what sense can a product be true? “Of all the paradoxes of art the most inward is that though making alone, the production of particular works specifically formed in themselves, never through an immediate gaze, art hits upon the not-made, truth” (Jarvis 1998: 104).

Anti-idealistiske sannhetsforståelser, sier Adorno, må forstå sannhet som noe før eller utenom det skapte. Men kunst er skapte produkter. Hvordan finnes da det sanne i kunst? Det er et iboende paradoks ved kunst, mener Adorno, at det skapte kan ”treffe” noe ikke-skapt, noe sant. Jeg nevner Adorno kort her fordi hans distinksjon mellom det skapte og det ikke-skapte bør nevnes i forbindelse med Davidsons distinksjon mellom handlinger og hendelser. Hvis vi forstår sannhet som noe ikke-skapt, kan vi forstå hvordan den i kunstverket fremgår som en hendelse fremfor som en handling. Produksjonen av den litterære teksten, springer ut av en intensjonell handling, eller en serie av slike handlinger. Men når teksten leses, oppstår det i leserens erfaring av teksten en sannhetshendelse. Denne hendelsen har å gjøre med det felles språklige grunnlagets relasjon til det reelle, ikke-skapte. I litteraturen fremgår relasjonen mellom språket og det reelle på en særegen måte for leserens subjektive erfaring gjennom noe skapt, en språkhandling.

3.4 Oppsummering

Jeg påpekte innledningsvis at diskusjonen av metodebegrepet i litteraturvitenskapen, som i humaniora for øvrig, ikke er avsluttet. Våre metodologiske innstillinger til teksten, eller det Knapp og Michaels kaller teori, har en definitiv innvirkning på hva vi gjør i arbeid med tekst og hva vi har muligheten til å finne frem til. Jeg kom frem til at en tro på et teorifritt eller metodeløst tekstarbeid er en naiv forestilling, like naiv som for eksempel troen på et ideologifritt samfunn. Jeg har derfor arbeidet med en teoretisk, om ikke direkte metodologisk innstilling i dette kapittelet. To prosjekter har pågått parallelt: på samme tid som jeg har brukt romanen Moby-Dick til å illustrere teoretiske poenger fra det forrige kapittelet, har jeg forsøkt å skissere hvordan en ”davidsoniansk grunnmur” kan bygges ut til en fullverdig tilnærmingsmåte til litteraturarbeid. Poenget med å bruke en tenker som Davidson har vært å komme fram til et alternativ til representasjonsteoretiske litteraturteorier. Jeg har derfor fokusert på de to mest avgjørende begrepene i forhold til denne problemstillingen, intensjon og sannhet. Begrepene er ut fra den ”davidsonianske grunnmuren” jeg etablerte i forrige

kapittel, nært forbundet med hverandre, og dette reflekteres i dette kapittelet. Slik Davidson ser det finnes det ikke sannhet uten intensjon og ikke intensjon uten sannhet. Uten disse to faktorene har vi heller ingen tenkning, ikke noe språk, og ikke noe litteratur. Jeg har derfor sett på romanen *Moby-Dick* gjennom disse to begrepene for å illustrere hvordan en alternativ inngangsvinkel kan se ut.

Jeg gikk først gjennom de semantiske intensjonskategoriene til Davidson slik de forholder seg til en roman som *Moby-Dick*. Jeg påpekte også hvordan en grunnleggende sannhetsintensjon også må medberegnes når vi ser på fortolkningssituasjonen, en intensjon jeg sammenlignet med det Davidson kaller ”veldigighetsprinsippet.” Det ble tydelig hvordan en nyansering av intensjonsbegrepet utgjør en avgjørende forskjell på hvordan begrepet fungerer i praktisk arbeid med tekster. Jeg kom også frem til at intensjon vil med nødvendighet være til stede på det mest grunnleggende plan i vår lesning av tekster, gjennom veldigighetsprinsippet og dets konstituerende rolle for kommunikasjon. Allikevel ser det ut til at det vi kjenner som intensjonale eller forfatterorienterte lesninger i hovedsak konsentrerer seg om den første av Davidsons tre kategorier, nemlig det bakenforliggende motivet. Videre trakk jeg en sammenligning mellom Davidsons andre intensjonskategori, ”force” og det velkjente begrepet paratekst. Den paratekstlige dimensjonen ved litterære tekster kan hevdes å være det skriftlige motstykke til den muntlige kommunikasjonssituasjonens mange ”ekstra-språklige” redskaper for å fremme forståelse. Vi tar alltid med oss paratekstuell informasjon inn i våre lesninger av tekster, det ligger i kommunikasjonens natur å innhente såkalte hint om hvordan språklige utsagn er intendert å fortolkes. Jeg avsluttet avsnittet om intensjon med et blikk på den siste intensjonskategorien, meningsintensjonen. Her så jeg på forholdet mellom det man kan kalle tekstens immanente intensjoner, og det jeg kalte de portetterte intensjonene. Jeg argumenterte for at forholdet mellom Ishmael som forteller og Ishmael som portrettert romanfigur er informativt med hensyn til forståelsen av meningsintensjonen til litterære tekster. Gjennom en forteller som konstitueres av den samme teksten som han konstruerer, får vi innsikt i tekstens meningsinnhold. De formelle brudd som begås av tekstens forteller tjener til å illustrere hvordan fortelleren ikke er avhengig av konvensjonelle føringer for konstruksjonen av fortellingen og seg selv.

Jeg gikk videre til å se på hvordan vi kan se på sannhetsbegrepet i forhold til litteraturfortolkning. Jeg gikk først inn på forholdet mellom litterære tekster og det reelle, og argumenterte for at det består i språkets opprinnelse i et sannhetsbegrep. Deretter viste jeg

hvordan fortolkning kan sies å være en kreativ handling gjennom å vise hvordan vi i møte med språklige anomalier blir utfordret til en nyskapende teoribygging. Denne teoribyggingen henger også sammen med det tredje poenget i forhold til sannhetsbegrepet, nemlig hvordan leserens erfaring i møte med en tekst avleirer seg som lærdom i leserens teorier om verden. Til sist så jeg på hvordan sannhetsbegrepet forholder seg til det ved litterære tekster man gjerne kaller tekstens mening, som jeg henviste til i diskusjonen av tekstens meningsintensjon. Jeg gav en kortfattet analyse av det såkalte ”cetologi-”kapittelet i *Moby-Dick*, med det for øye å illustrere hvordan metaforisk språkbruk i litteratur er et eksempel på litteraturens egenartede evne til å fremprovosere en såkalt ”sannhetens hendelse.” Sannhetens hendelse trer i kraft under leserens erfaring av teksten som en følge av språkets fundament i vårt sosiale og kommunikative forhold til det reelle. Et viktig poeng ved dette aspektet av vår leseerfaringer, er forholdet mellom begrepsparet handling og hendelse, som jeg avslutningsvis pekte på med en henvisning til det parallelle begrepsparet hos Adorno, det skapte og det ikke-skapte. Jeg fant frem til at forholdet mellom teksten som handling, som noe skapt, og hendelsen i erfaringen av teksten, er en erfaring av det Adorno kaller det ikke-skapte.

4 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg, heller enn å fokusere på argumentasjon *mot* en representasjonsbasert forståelse, valgt å fokusere på argumentasjon *for* et mulig alternativ til denne. Jeg har valgt dette fokuset i den tro at vi har større fordeler å hente fra en debatt som består i positive argumenter for divergerende syn, enn en debatt som består i negativ kritikk og polariserte synspunkter. Jeg har derfor ikke gått inn for å gi en kritikk av representasjon. Slik oppgaven likevel illustrerer, baserer den seg på en fundamental misnøye med representasjon og mulighetene for arbeid med litteratur under representasjonsforståelsens fane. Slik jeg ser det, er representasjon et foreldet språksyn som hører sammen med et foreldet syn på mennesket, på samfunnet, og på språk. Ikke minst hører representasjonsforståelsen sammen med et foreldet syn på litteraturen. Slik jeg har vist i oppgaven, står flere teoretiske retninger som påvirker litteraturvitenskapen i dag innenfor den representasjonsteoretiske forståelsen av språk. Jeg pekte på hermeneutikken som et eksempel på hvordan representasjonsteori gir seg utslag som konvensjonalisme, en konvensjonalisme som gjør hermeneutikken til gjenstand for kritikk fra anti-relativistiske meningsforståelser. Jeg har også flere ganger trukket frem leserresponsteorien som et eksempel på en teori som uttrykker og samtidig lider under representasjonsteori. Den tilsynelatende ”anti-teoretiske” holdningen forutsetter, slik Knapp og Michaels har vist, et særdeles teoretisk blikk, som jeg mener finnes i den representasjonsteoretiske posisjonen. Jeg har også vist at dekonstruksjonens forsøk på et oppgjør med representasjon blir hemmet av dens vansker med begreper som intensjon og sannhet, og dens motvilje mot de fleste teoretiske tilnærminger i filosofisk tradisjon.

I vår samtids teoretiske klima er det vokst frem et nytt og spennende fokus innen litteraturforskningen på tema som eksempelvis kjønn, legning og etnisitet. Jeg mener at fremtiden til litteraturforskning ligger i det som forutsettes av denne nye interessen: en forståelse av litteratur som del av en menneskelig, språklig og kulturell helhet. En slik forståelse krever et oppgjør med det gamle teoretiske grunnsynet innen faget, et grunnsyn basert på representasjonsteoretiske doktriner, som opprettholder den autonomiestetiske forståelsen av litteraturvitenskapens forskningsobjekt. En av de viktigste redskapene for opprettholdelsen av representasjonsforståelsen er gjennom det faglige vokabularet.

Davidson er i hovedsak en språkfilosof, så det er kanskje ikke så rart at en oppgave basert på ham fokuserer på terminologi. Det ligger i språkfilosofiens, og i Davidsons, grunnleggende impuls å klargjøre forholdet mellom våre begreper, hva de betyr, og hvordan vi bruker dem. Kanskje er det naivt å ha tro på at vi kan nå frem til begrepslig klarhet, men debatten som oppstår som en følge av de spørsmål man stiller om våre begreper, kan være svært lærerik og viktig. Et fokus på språkets bestanddeler og funksjoner er ikke fremmed for et fag som litteraturvitenskap heller, hvis studieobjekt i aller høyeste grad er språklig. Terminologi har vært et viktig tema i denne oppgaven, og jeg vil påstå at det ikke er til å komme utenom terminologiske diskusjoner når man setter seg fore å diskutere litteraturvitenskapelige grunnlagsproblemer. Jeg tror at en revurdering av begreper, både gjennom en vurdering av deres verdi i forhold til faget, og en nyansering av hva de faktisk innebærer, er nødvendig for moderne litteraturforskere som ønsker å finne frem til noe annet enn den autonomiestetiske tenkningen. Vokabularet vi bruker til å snakke om tekst, og til å snakke om våre fortolkninger av tekster, er en forutsetning for de litteraturteoretiske slutninger vi er i stand til å trekke. I dette, at fagspråket må regnes som en del av den grunnleggende diskusjonen i faget selv, har litteraturvitenskap og filosofi noe til felles.

Jeg har i denne oppgaven hevdet at det i vårt litteraturvitenskapelige vokabular finnes en tendens til reifikasjon som tjener til å opprettholde en representasjonsteoretisk forståelse av tekst, språk og kommunikasjon. Terminologisk debatt er derfor ikke bare viktig for arbeid med litteratur, det er avgjørende for hvordan vi kan lese tekster og hva vi er i stand til å trekke ut av vår leseerfaring. Bevissthet på våre teoretiske holdninger er viktige. En alternativ språkteori som grunnlag for litteraturvitenskap kan bidra mot en ny forståelse av litterær fortolkning, en ny forståelse av litterære tekster, og en ny forståelse av den litterære teorien som beskriver begge. Davidson kan tilby oss en måte å se litteratur på som kommunikativ, som del i en kulturell, politisk, estetisk og eksistensiell debatt mellom mennesker, som en viktig, om ikke vital kilde til vår forståelse av virkeligheten.

Davidsons filosofi kan gi oss et nytt perspektiv på litteraturteoretiske spørsmål, et perspektiv jeg har skissert i denne oppgaven i den tro at det er viktig med noe nytt når man vil prøve å komme videre fra det gamle. Det er viktig å påpeke at Davidsons filosofi er *en* innfallsvinkel til en alternativ språkforståelse. Jeg hevder ikke at Davidson er svaret på alle litteraturvitenskapens spørsmål. Men, en posisjon som er såpass langt vekk fra litteraturteorien, men som allikevel tar for seg tema som er så grunnleggende og viktige for

faget, er et ypperlig utgangspunkt for et nytt og revitaliserende blikk. Davidsons egenartede form for analytisk filosofi var årsaken til at jeg har valgt å fokusere på ham i denne oppgaven. Jeg har valgt bredde i min behandling av Davidson, som blir nødvendig siden hans teorier er fremmede for både meg og min faglige bakgrunn. Mye av oppgaven har derfor gått med til presentasjon av Davidson. Men jeg vil hevde at det kan gjøres mye spennende med en ”davidsoniansk” teori også i et mer praktisk orientert tekstarbeid. Davidsons radikale fortolkningssituasjon er for eksempel et svært spennende utgangspunkt for en undersøkelse av litterær oversettelse. Hans handlingsfilosofi kan brukes til å analysere fortolkningsmessige valg i vår lesning av litteratur. Velledighetsprinsippet kan legges til grunn for argumentasjon omkring lesning og forståelse av såkalte kulturelt ”vanskelig tilgjengelige” tekster.

Slik jeg har vist funksjonen til Davidsons filosofi i kontrast til et tradisjonelt representasjonsbasert språksyn, vil konvensjoner ikke lenger ha en avgjørende rolle i vår fortolkning og forståelse av tekst. Konvensjoner har blitt forstått som de underliggende reglene som styrer hvordan vi tenker, og hva vi i det hele tatt har mulighet til å tenke om. Davidsons filosofi gir oss sterke argumenter mot en slik forståelse, og konvensjoner reduseres derfor til en mye mindre, og mye svakere rolle i språket. Som en følge av at konvensjoners rolle forminskes, vil det komme et fornyet fokus på intensjonsbegrepet, og på sannhetsforståelsen. Intensjon har vært et kontroversielt tema innen humanvitenskapen, og særlig innen litteraturfaget. Her kan Davidson også gi oss noe nytt, blant annet gjennom en nyansering av begrepet. Intensjonsbegrepet kan få en helt annen rolle, og en helt annen betydning, i en teori som avviser representasjonsforståelse. Dette gjelder også for sannhet, som har vært et begrep med mye makt over den og de som gjør det til sitt. Fundamentalisme om hva som er sant, og hva sannhet er og kan være, har ingen grobunn i en anti-representasjonell teori. Derfor kan Davidson legge grunnlaget for en ny start for diskusjoner rundt sannhet. Konsekvensene av en revurdering av begrep som konvensjon, intensjon og sannhet i regi av en motstand mot representasjonsteori er derfor å regne som betydelige.

I min behandling av Moby-Dick konsentrerte jeg meg i hovedsak rundt tekstlig og språklig mening, slik det utgår fra Davidsons tenkning. Jeg fokuserte på en nyansering av vårt begrep om intensjon, og viste at ulike nivåer innenfor Davidsons intensjonshierarki har omfatter forskjellige aspekter ved tekst og fortolkning. Det blir tydelig at intensjon ikke er noe vi kan unngå, slik også Stanley Fish påpekte i ”Biography and Intention.” Men spørsmålet om intensjon, forstått som årsaksforklaring i en kommunikasjonssituasjon blir et spørsmål om

relevans, hvor det relevante bestemmes av målet med all kommunikasjon, som er forståelse og enighet. Det vi kontinuerlig ønsker å være enige om, er forståelsen av hva som er det sanne. Vi blir aldri enige, og vi kan aldri være sikre på hva det sanne er. Men sannhet har likevel uvurderlig verdi for oss som rettesnor for den kursen vi staker ut i vår ferd mot viten og forståelse. Sannheten og det reelle er det samme, og selv om vi aldri kan være sikre om vår viten om dem, kan vi heller aldri være dem foruten. Slik motsetningsparet handling og hendelse illustrerer, tar ikke vår erfaring av litteratur bare form av en bekreftelse av våre egne forestillinger. I møte med litteraturen møter vi også virkeligheten, og gis en enestående mulighet til å reflektere over vår språklige forståelse av verden.

Språk, slik det får uttrykk i litterære tekster, er ikke et objekt vi beskuer på avstand. Språk er bruk. Uten bruksperspektivet på språk kan vi ikke forstå eller forklare hvordan det fungerer, og hva det betyr. Perspektivet som Davidsons alternativ til representasjon gir på språk kan derfor hevdes å vise en mer fullstendig oversikt over hvordan språk og tekst fungerer. Dette kan være avgjørende for hva vi kan argumentere med i våre lesninger.

Litteraturliste

- Anscombe, G. E. M. (1963), *Intention* (2. utgave edn.; Oxford: Blackwell).
- Austin, J. L. (1975), *How to do things with words* (2. utgave edn.; Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press).
- Bach, Kent and Harnish, Robert M. (1979), *Linguistic communication and speech acts* (Cambridge, Mass.: MIT Press) XVII, 327 s.
- Belsey, Catherine (2005), *Culture and the real: theorizing cultural criticism* (London: Routledge) XV, 172 s.
- Boros, Janos (1999), 'Repraesentationalismus und Antirepraesentationalismus. Kant, Davidson und Rorty', ' *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, 47 (4), 539 - 51.
- Brandom, Robert (2000), *Rorty and his critics* (Malden, Mass.: Blackwell) XX, 410 s.
- Culler, Jonathan (2002), *Structuralist poetics: structuralism, linguistics and the study of literature* (London: Routledge) XVII, 348 s.
- Dasenbrock, R. W. (1989), *Redrawing the lines: analytic philosophy, deconstruction, and literary theory* (Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press) vii, 263 s.
- (2001), *Truth and consequences: Intentions, Conventions and the New Thematics* (University Park, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press).
- (ed.), (1993), *Literary Theory after Davidson* (University Park, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press).
- Davidson, D. (2001a), *Subjective, Intersubjective, Objective: Philosophical Essays Volume 3* (Oxford: Oxford University Press).
- (2001b), *Inquiries into Truth and Interpretation* (2. utgave edn.; Oxford: Clarendon Press).
- (2001c), *Essays on Actions and Events* (Oxford: Oxford University Press).
- (2005), *Truth, Language and History* (Oxford: Clarendon Press).
- Derrida, Jacques (1982), 'Sending: On Representation', *Social research*, 49 (2), 294-326.
- Derrida, Jacques and Bass, Alan (2001), *Writing and difference* (London: Routledge) XXIII, 446 s.
- Dreyfus, Hubert L. (1991), *Being-in-the-world: a commentary on Heidegger's Being and time, division I* (Cambridge, Mass.: MIT Press) xiv, 370 s.
- Dryden, E. A. (1968), *Mellville's Thematics of Form: The Great Art of Telling the Truth* (Baltimore: Johns Hopkins Press).

- Epstein, William H. (1991), *Contesting the subject: essays in the postmodern theory and practice of biography and biographical criticism* (West Lafayette, Ind.: Purdue University Press) XI, 251 s.
- Farner, G. (2010), *Litterær fiksjon* (Oslo: Unipub).
- Felman, Shoshana (1983), *The literary speech act: Don Juan with J.L. Austin, or seduction in two languages* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press) 150 s.
- Fóti, Véronique (1985), 'Representation and the image: Between Heidegger, Derrida, and Plato', *Man and World*, 18 (1), 65-78.
- Frede, Dorothea (1987), 'Beyond Realism and Anti-Realism: Rorty on Heidegger and Davidson', *The Review of Metaphysics*, 40 (4), 733-57.
- Gadamer, Hans-Georg (2010), *Sannhet og metode: grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk* (Oslo: Pax) 555 s.
- Grice, Paul (1989), *Studies in the way of words* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press) viii, 394 s.
- Hagland, Benedicte (2003), 'The role of the concept of truth in Donald Davidson's radical interpretation', (B. Hagland).
- Hart, James D. (1986), *The concise Oxford companion to American literature* ([Oxford]: Oxford University Press) 1 online resource.
- Heidegger, Martin and Gadamer, Hans-Georg (2000), *Kunstverkets opprinnelse* (Oslo: Pax) 154 s.
- Jarvis, Simon (1998), *Adorno: a critical introduction* (Cambridge: Polity Press) X, 283 s.
- Knapp, Steven and Michaels, Walter Benn (1982), 'Against Theory', *Critical Inquiry*, 8 (4), 723-42.
- (1987), 'Against Theory 2: Hermeneutics and Deconstruction', *Critical Inquiry*, 14 (1), 49-68.
- Lentricchia, F. & T. McLaughlin (Ed.) (ed.), (1995), *Critical Terms for Literary Study* (2. utgave edn., Chicago and London: The University of Chicago Press).
- Ludwig, Kirk (2003), *Donald Davidson* (Cambridge: Cambridge University Press) XIII, 240 s.
- Mailloux, Steven (1979), 'Learning to Read: Interpretation and Reader-Response Criticism', *Studies in the literary imagination*, 12 (1), 96-99.
- Malpas, J. (1992), *Donald Davidson and The Mirror of Meaning: Holism, Truth, Interpretation* (Cambridge: Cambridge University Press).

- (2009), 'Donald Davidson', in Edward N. Zalta (ed.), *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2009 edn.).
- Markels, Julian (1993), *Melville and the politics of identity: from King Lear to Moby-Dick* (Urbana: University of Illinois Press) 164 s.
- Melville, H. (2002), *Moby-Dick, or the Whale* (2. utgave edn.; New York & London: W. W. Norton & Company).
- Misak, C. J. (2004), *Truth and the End of Inquiry: A Peircean Account of Truth* (Oxford: Oxford University Press).
- Mulligan, K. (1978), 'Inscriptions and speaking's place: Wittgenstein and Derrida', *The Oxford literary review*, 8.
- Pommer, H. F. (1950), *Milton and Melville* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press).
- Quine, W. V. (1960), *Word and object* (Cambridge, Mass.: MIT Press) XV, 294 s.
- Ramberg, Bjørn T. (1989), *Donald Davidson's philosophy of language: an introduction* (Oxford: B. Blackwell) 153 s.
- Samson, John (1989), *White lies: Melville's narratives of facts* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press) x, 246 s.
- Searle, John R. (1969), *Speech acts: an essay in the philosophy of language* (Cambridge: Cambridge University Press) vi, 203 s.
- Segal, Gabriel, Kotatko, Petr, and Pagin, Peter (2001), *Interpreting Davidson* (Stanford, Calif.: CSLI Publications) X, 315 s.
- Sell, Roger D. (2000), *Literature as communication: the foundations of mediating criticism* (Amsterdam: John Benjamins) XI, 348 s.
- Smith, Barry C. and LePore, Ernest (2006), *The Oxford handbook of philosophy of language* (Oxford: Oxford University Press) XVI, 1083 s.
- Sosa, David and Martinich, A. P. (2001), *A companion to analytic philosophy* (Malden, Mass.: Blackwell) X, 497 s.
- Speaks, Jeff (2010), 'Theories of Meaning', *Stanford encyclopedia of philosophy*, Winter 2010 Edition.
- Swinden, Patrick (1999), *Literature and the philosophy of intention* (Basingstoke: Macmillan) XIII, 255 s.
- Tarski, Alfred (1944), 'The Semantic Conception of Truth: and the Foundations of Semantics', *Philosophy and Phenomenological Research*, 4 (3), 341-76.

- Tompkins, Jane P. (1980), *Reader-response criticism: from formalism to post-structuralism* (Baltimore: Johns Hopkins University Press) XXVI, 275 s.
- Ward, J. A. (1956), 'The Function of the Cetological Chapters in Moby-Dick', *American Literature*, 28 (2), 164-83.
- Wheeler, Samuel C. (2000), *Deconstruction as analytic philosophy* (Stanford, Calif.: Stanford University Press) 294 s.
- Williamson, Charles (2003), 'En radikal leseteori: et kritisk-konstruktivt essay om språk, konvensjoner og litteratur hos Donald Davidson', (C. Williamson).
- Wirth, Uwe (1999), 'Abductive Reasoning in Peirce's and Davidson's Account of Interpretation', *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 35 (1), 115-27.
- Østenstad, Inger (2009), 'Hvorfor så stor?: en litterær diskursanalyse av Dag Solstads forfatterskap', (Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo).